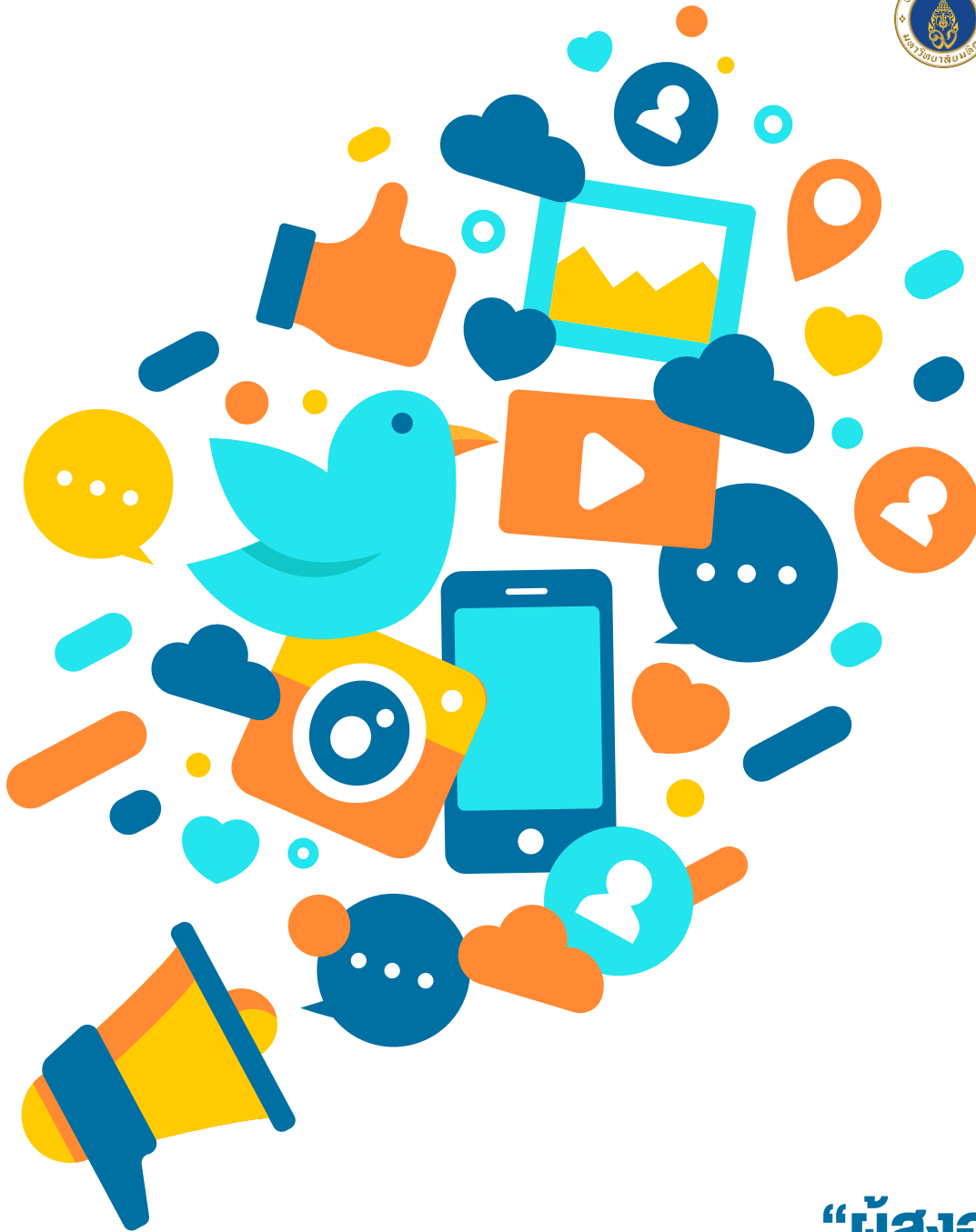

“ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ” สร้างหลักสูตร และขยาย เครือข่ายนักสื่อสารสาธารณะ

Media Literate Elderly: Creating Media Literacy
Course and Expanding Networks of
Communicators for Well-being

รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์

ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ

Media Literate Elderly: Creating Media Literacy Course and Expanding Networks of
Communicators for Well-being

โดย

รองศาสตราจารย์ ดวงพร คำณูวัฒน์ ที่ปรึกษาโครงการ

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงภูมิเมศ หัวหน้าโครงการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ นักวิจัย

อาจารย์ ดร.สิรินทร พิบูลพานุวัฒน์ นักวิจัย

กลุ่มวิจัยสื่อสารเพื่อการพัฒนา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ตุลาคม 2563

Final Report

Media Literate Elderly: Creating Media Literacy Course and Expanding Networks of Communicators for Well-being

BY

Associate Professor Duangporn Kamnoonwatana (Project Consultant)

Associate Professor Dr. Nuntiya Doungphummes (Principle Investigator)

Associate Professor Dr. Kwanchit Sasiwongsaroj (Researcher)

Dr. Sirintorn Bhibulbhanuvat (Researcher)

Communication for Development Research Cluster

Research Institute for Languages and Cultures of Asia

Mahidol University

This research project was funded by

Thai Health Promotion Foundation (Thai Health)

October 2020

บทคัดย่อ

โครงการ“ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1) สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท 2) พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ให้มีความสามารถในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนรู้เท่าทันสื่อ และ 3) สื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้หลักสูตร “วัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) ร่วมกับแนวทางการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research approach)

ผลการดำเนินงาน ได้แก่ 1) หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ตั้งอยู่บนฐานคิด “รู้ทันตนเอง รู้ทันสื่อ” เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Activity based-participation) สำหรับใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุในเวลา 6 ชั่วโมง 2) นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก จำนวน 72 คน จาก 5 โรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่นำร่อง ที่สามารถสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ โดยมีสมรรถนะด้านการรู้เท่าทันสื่อ ความสามารถในการสอน การเตรียมการสอน และความพร้อมเบื้องต้น ในระดับสูง และ 3) การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” 3 ระดับ ได้แก่ การผลักดันสู่นโยบายระดับท้องถิ่น โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วม 7 องค์กร การผลักดันสู่นโยบายระดับประเทศ โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วม 3 องค์กร และการผลักดันสู่ระดับสาธารณะ โดยการสื่อสารประชาสัมพันธ์การสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ผ่านสื่อต่างๆ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก

กิตติกรรมประกาศ

โครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ ขอขอบคุณผู้มีส่วนสนับสนุนให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ การสร้าง นสส. วัยเพชร ครู ก และการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้และผลักดันนโยบาย

ในส่วนของการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ขอขอบคุณนักวิชาการด้านการรู้เท่าทันสื่อ นักวิชาการด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุจากกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้แทนโรงเรียนผู้สูงอายุ และกลุ่มคนตัว D จากท่ามาปันทุกท่านได้สละเวลาอ่านเนื้อหาและร่วมแสดงความเห็นในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

ในการสร้าง นสส. วัยเพชร ครู ก ทีมวิจัยขอกราบขอบพระคุณ นสส. วัยเพชร ครู ก ทุกท่านที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะเรียนรู้ทำความเข้าใจเนื้อหา เสียสละเวลาในการฝึกซ้อมการสอน จนสามารถผ่านการทดลองเป็นผู้สอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ พร้อมทั้งจะนำความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อนี้ไปขยายผลต่อไปในโรงเรียนผู้สูงอายุ และในชุมชนต่อไป ขอขอบคุณผู้บริหารท้องถิ่นของพื้นที่นำร่องทั้ง 5 พื้นที่ที่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และขอขอบคุณผู้ประสานงานในพื้นที่ทุกท่านที่ช่วยเชื่อมโยงนัดหมายให้ทีมวิจัยได้มีโอกาสดำเนินกิจกรรมเสริมศักยภาพให้กับผู้สูงอายุ

ในการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้และผลักดันนโยบาย ทีมวิจัยขอขอบคุณท่านอธิบดีกรมกิจการผู้สูงอายุ (นางสุจิตรา พิทยานรเศรษฐ์) ที่ให้โอกาสโครงการได้นำเสนอข้อมูลและให้เกียรติมาร่วมลงนามข้อตกลงความร่วมมือใน “การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในระดับประเทศ” ขอขอบคุณผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี นายกเทศมนตรีตำบลชะมาย อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช นายกเทศมนตรีนครสกลนคร จ.สกลนคร และนายกเทศมนตรีตำบลแม่ปูกา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ที่ให้เกียรติลงนามข้อตกลงความร่วมมือใน “การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในระดับท้องถิ่น”

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุและสนับสนุนทุนในการดำเนินกิจกรรมด้านนี้มาอย่างต่อเนื่อง ขอขอบคุณทีมผู้ช่วยวิจัยทุกคนที่ตั้งใจเรียนรู้และทำงานอย่างทุ่มเทตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ดวงพร คำบุญวัฒน์ ที่ปรึกษาโครงการที่สละเวลาร่วมกิจกรรมและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอน

สุดท้ายขอขอบคุณสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สนับสนุนให้ทีมวิจัยได้ทำงานที่เกิดประโยชน์กับเพื่อนมนุษย์ ดังคำสอนของพระราชบิดาที่ว่า “*True success is not in the learning, but in its application to the benefit of mankind.*”

คณะผู้วิจัย

ตุลาคม 2563

คำนำ

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย เป็นปรากฏการณ์ที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญในการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับผู้สูงอายุที่จะเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในสังคมมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา การเตรียมพร้อมเรื่อง “การรู้เท่าทันสื่อ” ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้สูงอายุควรมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับมาจากสื่อ ไม่ว่าจะเป็นสื่อเก่าอย่างโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ สื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต และสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลในการโน้มน้าวชักจูงให้คล้อยตามได้ง่าย

โครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีเป้าหมายในการเสริมศักยภาพให้ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการดูแลตัวเองและชุมชนให้บริโภคข่าวสารข้อมูลจากสื่อได้อย่างปลอดภัย ด้วยการสร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้และฝึกฝนทักษะการรู้เท่าทันสื่อผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานสมวัย และจัดอบรมนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (นสส. วัยเพชร) ในพื้นที่นาร่อง 5 ภูมิภาคได้แก่ กรุงเทพมหานคร สุพรรณบุรี เชียงใหม่ สกลนคร และนครศรีธรรมราช ให้เป็นครู ก ที่สามารถนำกิจกรรมในหลักสูตรไปสอนให้กับผู้สูงอายุในชุมชนต่อไปได้ โดยโครงการฯ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2000 แห่งทั่วประเทศ

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจการเตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมสูงอายุ สร้างพลเมืองสูงวัยที่มีความตื่นรู้และมีพลัง (Active aging) ในการขับเคลื่อนสังคมต่อไปอย่างยั่งยืนแข็งแรง

คณะผู้วิจัย

ตุลาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
คำนำ	ค
1. ความเป็นมา/ หลักการและเหตุผล	1
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ	5
3. กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์หลัก	5
3.1 แนวคิดหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน	5
3.2 ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน	28
4. ขั้นตอนการดำเนินงาน/ ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)	28
5. กลุ่มเป้าหมาย/ พื้นที่ดำเนินการ	32
6. ระยะเวลาดำเนินงาน	34
7. บทสรุปผู้บริหาร	35
8. ผลการดำเนินงาน	36
8.1 หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน	41
8.2 นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก (นสส. วัยเพชร ครู ก)	57
8.3 การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก”	78
9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	105
9.1 บทสรุป	105

9.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ	112
9.3 ข้อเสนอแนะ	114
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อ	116
ภาคผนวก ข หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและสื่อการสอน	125
ภาคผนวก ค รายชื่อนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก)	129
ภาคผนวก ง เปิดตัวหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก)	
และบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)	133
บรรณานุกรม	148

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 นิยามการรู้เท่าทันสื่อเชิงปฏิบัติการ	8
ตารางที่ 2 สมรรถนะ ลักษณะ และตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้สูงอายุไทย	19
ตารางที่ 3 จำนวนผู้เข้าร่วมอบรมเสริมศักยภาพเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก	33
ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวา	62
ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่	65
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก สกลนคร	68
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรี	71
ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรม ของ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดนครศรีธรรมราช	74
ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของทุกพื้นที่	77

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล	11
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ	28
แผนภาพที่ 3 สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน	32
แผนภาพที่ 4 แสดงกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ	43
แผนภาพที่ 5 การเชื่อมโยงความรู้ทันสื่อกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อรู้เท่าทันสื่อ	43
แผนภาพที่ 6 กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างนักรู้เท่าทันสื่อ (ครู ก)	58
แผนภาพที่ 7 กำหนดการการเสริมศักยภาพและฝึกปฏิบัติการใช้คู่มือ “วัยเพชรรู้ทันสื่อ”	59

ส่วนนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์ (ส.2)

โครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาพ

Media Literate Elderly: Creating Media Literacy Course and Expanding Networks of
Communicators for Well-being

ข้อตกลงเลขที่ 62-00-1264 รหัสโครงการ 62-01645

1. ความเป็นมา/ หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยตั้งแต่พ.ศ. 2548 และมีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ถึง 11.7 ล้านคนหรือร้อยละ 16.7 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าในปี พ.ศ. 2564 จะมีประชากรสูงอายุถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ทำให้กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) และในปี พ.ศ. 2574 จะมีสัดส่วนของประชากรสูงอายุถึงร้อยละ 28 กลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี พ.ศ. 2562 เป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศไทย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน เนื่องจากประชากรวัยแรงงานลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในเรื่องการดูแลสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุกลับมีมากขึ้น ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2557 พบว่า ผู้สูงอายुर้อยละ 34.3 (มากกว่าหนึ่งในสามของผู้สูงอายุทั้งหมด) มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสถานภาพทางเศรษฐกิจและมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ นั่นคือ มีรายได้ต่ำกว่า 31,764 บาทต่อคนต่อปี ในขณะที่ปัญหาด้านสุขภาพกลับมีมากขึ้นตามธรรมชาติความเสื่อมและภาวะถดถอยทางร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวเรื้อรัง โดยโรคที่มักพบได้แก่ โรคข้ออักเสบ ข้อเสื่อม ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และโรคอ้วน ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงมากขึ้นเรื่อยๆ (รายงานสถานการณ์สูงอายุไทย พ.ศ. 2558, มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย) นอกจากนี้ ผู้สูงอายุมักมีปัญหาด้านจิตใจที่มาจากความรู้สึกเหงา โดดเดี่ยว และไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบที่เป็นผลมาจากการไม่รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัญหาช่องว่างในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนวัยอื่นๆ เป็นต้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่ตนเองไม่มีประโยชน์ หมดคุณค่า และเป็นภาระให้ลูกหลาน (The World Bank, 2559) โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ของปัญหาเหล่านี้ สามารถเห็นได้จากข้อมูลสถิติการเป็นโรคซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายที่เพิ่มขึ้น และข่าวเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ เช่น การถูกหลอกลวง การถูก

ทอดทิ้ง ความยากจน โดยทุกปัญหาที่ผู้สูงอายุเผชิญล้วนมีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันและที่สำคัญส่งผลกระทบทั้งในระดับบุคคลและสังคมโดยรวม ดังนั้น การให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุแบบองค์รวม (Holistic health) โดยการเสริมทักษะการปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันให้กับผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทำให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ซึ่งจะส่งผลให้สังคมสูงวัยของไทยเป็นสังคมที่ให้คุณค่ากับทุกคน (Inclusive society) อย่างแท้จริง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทุกภาคส่วนต่างก็ตื่นตัวและให้ความสำคัญกับเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยได้กำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ ให้ดีขึ้น ดังปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ได้ระบุว่า “ต้องเตรียมความพร้อมในทุกมิติ ทั้งมิติ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม...ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำต่อเนื่องทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ รวมทั้งคงไว้ซึ่งบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม...ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์และร่วมสร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน เพื่อเพิ่มคุณค่าของผู้สูงอายุ” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561, น. 49) เช่นเดียวกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ได้กำหนดให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักกลุ่มหนึ่งในการดำเนินงานขององค์กรมาโดยตลอด โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในลักษณะที่เป็นองค์รวม ภายใต้แนวทางการทำงานเชิงบูรณาการที่มุ่งสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับผู้สูงอายุผ่านกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ที่ครอบคลุมมิติการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพทางกายและทางใจ การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และการส่งเสริมทักษะทางปัญญาเพื่อให้มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึงการบริโภคสื่ออย่างรู้เท่าทัน เนื่องจากเล็งเห็นผลกระทบจากการใช้สื่อที่มีต่อมิติทางกาย ใจ และความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ โดยข้อมูลจากการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุบริโภคสื่อมวลชนดั้งเดิม (Traditional media) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเปิดรับโทรทัศน์มากที่สุดและใช้เวลาโดยเฉลี่ยในการบริโภคมากกว่าวัยอื่นๆ รองลงมา คือ สื่อบุคคลและวิทยุ ส่วนสื่อใหม่ที่ได้รับคามนิยมจากผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก คือ แอปพลิเคชันไลน์ รองลงมา คือ เฟซบุ๊ก ซึ่งผู้สูงอายุจะเปิดรับหรือใช้สื่อเหล่านี้ทุกวัน อย่างน้อยวันละ 1-3 ชั่วโมง (พนม คล้ายยา, 2556; สิรินทร พิบูลภาณุวัฒน์, นันทิยา ดวงฤมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2562; ผู้จัดการออนไลน์, 2561)

อย่างไรก็ตาม นับวันจะพบเห็นผลกระทบด้านลบจากการบริโภคสื่ออย่างไม่รู้เท่าทันในกลุ่มผู้สูงอายุที่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกหลอกลวง เอาเปรียบ และการถูกหลอกให้ซื้อสินค้าด้อยคุณภาพ เนื่องจากหลงเชื่อโฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ทำให้ต้องสูญเสียทรัพย์สินเงินทองที่เก็บออมไว้ในบั้นปลายของชีวิต และบางครั้งเพิ่มปัญหาทางสุขภาพให้ซับซ้อนหรือรุนแรงขึ้น ส่งผลต่อเนื่องเป็นความเครียด วิตกกังวล หรือเกิดภาวะซึมเศร้า สิ้นหวังในชีวิต นอกจากนี้ การขาดทักษะการใช้สื่อประเภทสื่อสังคมออนไลน์อย่างรู้เท่าทันไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้สูงอายุเผชิญกับปัญหาข้างต้น แต่ยังหลงกลมีฉ้อโกงที่แฝงเข้ามาได้ง่ายอีกด้วย ส่วนหนึ่งเกิดจากวิธีคิดของผู้สูงอายุในแบบตรงไปตรงมา ไม่มีคิดว่าจะมีใครมาหลอกลวง เนื่องจากเติบโตมาในสังคมที่สามารถไว้วางใจกันได้ (กันติพิชญ์ ใจบุญ, พรเทพ เสง, 2561) อีกทั้ง ผู้สูงอายุยังกลายเป็นเครือข่ายเผยแพร่ข้อมูลผิดๆ

จากการแชร์ภาพ ส่งต่อภาพ และข้อมูลโดยไม่ได้ตรวจสอบหรือกลั่นกรองความถูกต้อง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความตระหนักในผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้รับสาร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งในแง่การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการสร้างความวิตกกังวล ในขณะที่การไม่พิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่เปิดรับก็จะทำให้ผู้สูงอายุเองเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงด้วย นอกจากนี้ ความสุขกับการพูดคุยและการรับรู้ความเคลื่อนไหวผ่านไลน์หรือเฟซบุ๊ก ยังอาจทำให้ผู้สูงอายุหลงลืมการใช้เวลาร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ หรือทำกิจกรรมร่วมกันแบบต่อหน้า ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในโลกจริง รวมไปถึงอาจมีอารมณ์น้อยใจที่เพื่อน ญาติพี่น้อง หรือลูกหลาน ไม่สนใจตอบไลน์ ตอบซ้ำ หรืออ่านแล้วไม่ตอบ จนทำให้รู้สึกว่าคุณค่าได้อีกด้วย

ด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของการบริโภคสื่อที่มีต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุดังกล่าว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. โดยแผนระบบสื่อและวิถีสุขภาวะทางปัญญาปี พ.ศ. 2561-2563 ในด้านการเสริมสร้างพลังและศักยภาพของผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างมีสุขภาวะ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ม.ป.ป.) ได้ดำเนินงานเชิงรุกในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อและเสริมสร้างการเป็นนักสื่อสารสุขภาวะที่มีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ให้กับผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ โดยส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนงานดังกล่าวในปีที่ผ่านมา คือ การทำงานร่วมกับ “กลุ่มวิจัยการสื่อสารและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา” สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “สูงวัยไม่เสเพลสื่ออย่างสุขเสี่ยง: สร้างนักสื่อสารสุขภาวะที่รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ” ซึ่งเป็นโครงการที่มุ่งเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (โดยใช้กิจกรรมเสริมศักยภาพ และการเสริมย้ำด้วยคาถารู้ทันสื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ”) และมุ่งเสริมศักยภาพการเป็นนักสื่อสารสุขภาวะที่รู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ (โดยใช้กิจกรรมเสริมศักยภาพ และการฝึกปฏิบัติจริง) จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 พื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนชราบาลวุฒิวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 338 คน

ผลการดำเนินโครงการฯ สะท้อนประเด็นที่สำคัญ (สิรินทร พิบุลภาณุวัฒน์, นันทิยา ดวงกุ่มเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2562) ได้แก่

- ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมศักยภาพการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ มีสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อสูงขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้าน “เข้าถึง” “เข้าใจ” “วิเคราะห์และประเมิน” และ “การใช้อย่างปลอดภัย” เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการเสริมศักยภาพที่ผู้สูงอายุมีระดับการรู้เท่าทันสื่อระดับปานกลางในด้านการ “เข้าถึง” “เข้าใจ” และ “การวิเคราะห์และประเมิน” และระดับต่ำในด้าน “การใช้อย่างปลอดภัย”

- ผู้สูงอายุใช้**คาถารู้ทันสื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ”** ในด้าน “หยุด” (การยับยั้งตนเอง อย่าด่วนเชื่อ อย่าด่วนซื้อ) สูงที่สุด รองลงมาคือ “คิด” (การคิดถึงความจำเป็น ข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัดและคิดถึงผลกระทบที่ตามมา) และ “ทำ” (เมื่อคิดทบทวนและถามหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้ว จึงตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ) ส่วนด้านที่ยังเป็นจุดอ่อน คือ “ถาม” (การค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ และไม่เชื่อ ข้อมูลจากสื่อเพียง แหล่งเดียว) ทั้งนี้ คาถารู้ทันสื่อดังกล่าวเป็น Intervention ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ในการกำกับตัวเองให้มีสติและวิจารณญาณในการบริโภคสื่อ และที่สำคัญคือผู้สูงอายุสามารถจดจำได้ง่าย

- ผู้สูงอายุได้รับการเสริมศักยภาพการเป็น**นักสื่อสารสุขภาวะ**ที่รู้เท่าทันสื่อทั้งหมดจำนวน 245 คน และมีตัวแทน“คณะกรรมการนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร” หรือที่เรียกย่อๆ ว่า “นสส. วัยเพชร” แขนงนำ ที่เข้ามาฝึกอบรมและปฏิบัติการสื่อสารสุขภาวะคาถารู้ทันสื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ” ให้ผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 60 คน โดยกลุ่มนสส. วัยเพชร แขนงนำ ได้สะท้อนถึงประโยชน์และความรู้สึกจากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการสื่อสารสุขภาวะว่า ทำให้ได้เพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ และความมั่นใจในการสื่อสารสุขภาวะในฐานะผู้ส่งสาร รวมถึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศที่ลึกซึ้งขึ้น และที่สำคัญ คือ ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและมองเห็นศักยภาพของตนเองที่สามารถช่วยเหลือและทำประโยชน์กับผู้อื่น

ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้ชี้ถึงประเด็นที่ยังเป็นจุดอ่อนของผู้สูงอายุในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อฯ นั่นคือ การหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพื่อประกอบการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของข่าวสารที่ได้รับจากสื่อ โดยปัญหาของผู้สูงอายุผู้สูงอายุในเมืองจะแตกต่างจากผู้สูงอายุในชนบท กล่าวคือ ผู้สูงอายุในเมืองจะเผชิญกับสภาวะข้อมูลข่าวสารท่วมท้น (Information overloaded) เนื่องจากปริมาณข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่างๆ ในแต่ละวันนั้นมีมากมาย จนทำให้ไม่สามารถจะประเมินได้ว่าข่าวสารใดน่าเชื่อถือ ส่วนผู้สูงอายุในชนบทจะได้รับข้อมูลข่าวสารในปริมาณที่จำกัด เพราะไม่ได้มีช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย

โครงการฯ ยังได้เสนอแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุที่สำคัญ คือ การออกแบบหลักสูตรที่มีเนื้อหาและวิธีการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยใช้**หลักผู้เรียนและบริบทเป็นศูนย์กลาง** (Learner and context-centred approach) คือ ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ ศักยภาพและข้อจำกัดในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และต้องแปลงเนื้อหาสาระของการรู้เท่าทันสื่อให้ง่าย สั้น กระชับและเป็นรูปธรรม โดยเน้นใช้รูปแบบ ‘Edutainment’ อีกทั้งต้องมีความละเอียดอ่อนในการจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Appropriate arrangement) อาทิ ความสมัครใจของผู้เรียน การจัดกลุ่มผู้เรียนตามคุณลักษณะการใช้สื่อ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม (เมือง/ชนบท) การแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลาและระยะเวลาเรียนที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ความพร้อมและคุณลักษณะของทีมผู้สอน ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ ความเข้าใจ ความยืดหยุ่นที่สูงพร้อมที่จะปรับกิจกรรมไปตามความเหมาะสม

มีความละเอียดอ่อน สามารถกระตุ้นดึงดูดความสนใจผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วม และตระหนักเรื่องการใช้ภาษาและวัฒนธรรมที่เหมาะสมผู้สูงอายุ เป็นต้น

ข้อมูลดังกล่าวถือเป็นต้นทุนสำคัญที่สามารถนำมาต่อยอด ขยายผล และยกระดับการสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุในสังคมไทย ด้วยการสร้างกลไกการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและการขับเคลื่อนผลักดันเชิงนโยบาย ดังนั้น กลุ่มวิจัยการสื่อสารเพื่อการพัฒนา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล จึงได้เสนอโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “**ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ**” เพื่อต่อยอด ขยายผล และยกระดับงานพัฒนาความรู้และทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทยอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ สร้างหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุไทย สร้างเสริมนักสื่อสารสุขภาวะผู้สูงอายุ (นสส. วัยเพชร) แกนนำ ให้สามารถเป็นผู้นำที่จัดการเรียนรู้ (ครู ก) ตามหลักสูตรที่สร้างขึ้น และ กระตุ้นและผลักดันสู่ระดับนโยบาย เพื่อให้มีการนำเอาหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านกลไกโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศที่มีกว่าหนึ่งพันโรงเรียน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) ทั้งนี้ ในการดำเนินโครงการจะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ผ่านการเสริมศักยภาพการรู้เท่าทันสื่อในปีที่ผ่านมา โรงเรียนผู้สูงอายุ และเครือข่าย องค์กร สถาบันที่ดำเนินงานด้านการรู้เท่าทันสื่อและด้านผู้สูงอายุ

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 2.1 สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท
- 2.2 พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ให้มีความสามารถในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนรู้เท่าทันสื่อ
- 2.3 สื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้หลักสูตร “วัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย

ทั้งนี้ การใช้คำว่า **หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ** ที่หมายถึงหลักสูตรแกนกลางการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุที่สร้างขึ้น และ **นสส. วัยเพชร** แทนคำว่านักสื่อสารสุขภาวะผู้สูงอายุที่รู้ทันสื่อ เนื่องจากเป็นคำที่ได้ใช้ในการสื่อสารกับผู้สูงอายุในโครงการที่ผ่านมา ได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน และที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุจดจำได้ง่ายและรับรู้ในเชิงบวก

3. กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์หลัก

3.1 แนวคิดหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน

โครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อฯ ใช้แนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทย แนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดหลักในการสร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้สูงอายุไทย รวมถึงการเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้เพื่อขยายผลสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุอื่นๆ ให้แก่นักสื่อสารสุขภาพวัยเพชร (นสส. วัยเพชร) ที่เป็นผลผลิตจากโครงการสูงวัยไม่เสเพลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็น “นสส. วัยเพชร ครู ก” ของหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อที่สร้างขึ้นได้

3.1.1 แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (Media, Information and Digital Literacy)

แนวคิด “การรู้เท่าทันสื่อ” (Media literacy) เริ่มเป็นที่รู้จักตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 โดยในที่ประชุม Aspen Media Literacy Leadership Institute ได้อธิบายความหมายการรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์สื่อในหลากหลายรูปแบบ (Center of Media Literacy, 2008) ซึ่งต่อมา นิยามของการรู้เท่าทันสื่อก็ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์ของสื่อและลักษณะการบริโภคสื่อที่มีพัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงจากเดิม อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบดิจิทัล ประกอบกับสภาพสังคมที่ผู้คนมีการพึ่งพิงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น โดยการรู้เท่าทันสื่อถูกเปรียบว่าเป็นเสมือนการเรียนรู้รูปแบบ “ภาษาของสื่อ” ที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะ และความสามารถในการใช้ ตีความ ตั้งคำถาม ประเมิน ผลิต และการตอบสนองต่อสื่ออย่างรอบคอบของบุคคล (Buckingham, 2003, p. 36; Silverblatt, 1995, p. 2)

ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) มีการนิยามเชิงวิชาการจากทั้งนักวิชาการ ต่างประเทศและไทย และนิยามเชิงปฏิบัติจากองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้คนในฐานะพลเมือง ในส่วนการนิยามของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทย อาทิ

Livingstone (2004, p. 18) นิยามการรู้เท่าทันสื่อว่าเป็นความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สารผ่านบริบทที่หลากหลาย

Potter (2005, p. 22; 2010, p. 11) อธิบายการรู้เท่าทันสื่อว่าเป็น มุมมองที่บุคคลใช้เปิดตัวเอง เข้าสู่สื่อและตีความหมายเนื้อหาในสื่อ โดยมุมมองนี้เกิดจากโครงสร้างความรู้ที่มีอยู่ มีทักษะเป็นเครื่องมือ และมีข่าวสารในสื่อและข่าวสารจากโลกแห่งความเป็นจริงเป็นวัตถุดิบ เพื่อทำให้มีการใช้สื่ออย่างตระหนักรู้ในเนื้อหา และสามารถตอบสนองต่อเนื้อหาได้อย่างมีสติ โดยการรู้เท่าทันสื่อจะเกี่ยวข้องกับที่บุคคลสามารถเข้าถึง ประเมิน และสร้างสรรค์สื่อ ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะสื่อใดสื่อหนึ่งเท่านั้น

Hobbs (2006) ได้ระบุว่าแนวคิดที่เป็นแก่นของการรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Authors and audiences) สารและความหมาย (Messages and meanings) และภาพตัวแทนและความจริง (Representation and reality)

Buckingham (2007) อธิบายแนวคิดหลักที่สามารถใช้เป็นกรอบของการรู้เท่าทันสื่อทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่ ได้แก่ การผลิต (Production) ภาษา (language) ภาพตัวแทน (Representation) และผู้รับสาร (Audience)

อุษา บิ๊กกินส์ (2555, น. 150-151) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ ความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจ วิเคราะห์ประเมินผล ความสามารถในการใช้ และการสร้างสรรค์สารในสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการทำความเข้าใจหน้าที่และประเมินการทำงานของสื่อ

อนุชา โสมาบุตร (2556) อธิบายการรู้เท่าทันสื่อในศตวรรษที่ 21 ว่าเป็นความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ (Analyze media) และความสามารถในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (Create Media Products) โดยความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ ได้แก่ การมีความเข้าใจวิธีการใช้และการผลิตสื่อเพื่อให้ตรงกับเป้าประสงค์ที่กำหนด ความสามารถในการใช้สื่อเพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างของบุคคล รู้คุณค่าและสร้างจุดเน้น รู้ถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคสื่อ และความรู้พื้นฐานที่จะประยุกต์ใช้สื่อได้ตามกรอบแห่งคุณธรรมจริยธรรม ส่วนความสามารถในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ก็คือ ความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และเหมาะสมตามคุณลักษณะเฉพาะของสื่อ และการใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและสนองต่อความแตกต่างในเชิงวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน

พนม คล้ายยา (2557, น.1-2) นิยามการรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตระหนักถึงประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ของบุคคลที่จะใช้ในการทำความเข้าใจ วิเคราะห์และประเมินวิพากษ์เนื้อหาข่าวสาร แล้วจัดการจัดเก็บเนื้อหาข่าวสารด้วยตนเอง โดยที่ไม่หลงรับรู้ เชื่อ คิด และมีพฤติกรรมไปตามที่สื่อกำหนด และจะสะสมเป็นความรู้นำไปสู่พฤติกรรมการตอบสนองต่อสื่อและการเลือกใช้สื่อและพัฒนาเป็นนิสัยการใช้และตอบสนองต่อสื่อโดยไม่หลงไปตามที่สื่อกำหนด ซึ่งสามารถวัดได้จากความเข้าใจเนื้อหา การวิเคราะห์เนื้อหา การประเมินและวิพากษ์สื่อ และการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่ออย่างปลอดภัย

สำหรับการนิยามการรู้เท่าทันสื่อในเชิงปฏิบัติการขององค์กรต่างๆ นั้น Ofcom (The Office of Communications) องค์กรอิสระด้านกิจการแพร่ภาพกระจายเสียงและโทรคมนาคมของสหราชอาณาจักร ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่หลักในการกำกับดูแลกิจการแพร่ภาพกระจายเสียงและโทรคมนาคมแล้ว ยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่ออีกด้วย โดย Ofcom ได้ประมวลความหมายของการรู้เท่าทันสื่อที่องค์กรต่างๆ ได้แก่ UNESCO, European Commission, European Charter of Media Literacy นำเสนอไว้ (Ofcom, 2008 อ้างถึงในบุปผา เมฆศรีทองคำ และดนุตา จามจุรี, 2554, น. 65-66) และ Ofcom (2009, p. 10) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 นิยามการรู้เท่าทันสื่อเชิงปฏิบัติการ

องค์กร	นิยามการรู้เท่าทันสื่อเชิงปฏิบัติการ		
	เข้าถึง (Access)	เข้าใจ (Understand)	สร้างสรรค์ (Create)
UNESCO	เข้าถึงสื่อทุกประเภท ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ในการทำความเข้าใจสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย	วิเคราะห์สื่ออย่างมีวิจารณญาณ	ส่งเสริมการผลิต สร้างสรรค์และปฏิสัมพันธ์ในสื่อ
European Commission	ใช้ทุกสื่อได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็สื่อเก่าหรือสื่อดิจิทัล	เข้าใจในเศรษฐกิจของสื่อและความแตกต่างระหว่างพหุนิยม (Pluralism) กับความเป็นเจ้าของสื่อ	ใช้สื่อในทางสร้างสรรค์
European Charter of Media Literacy	ใช้เทคโนโลยีสื่อสารในการเข้าถึง จัดเก็บ จัดหา และแบ่งปันเนื้อหา เพื่อให้บรรลุความต้องการและความสนใจของบุคคลและชุมชน	เข้าใจในเหตุผลและวิธีการผลิตเนื้อหาของสื่อ เข้าถึงและจัดทำข้อมูลทางเลือกเกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหาสื่อที่หลากหลาย	สร้างสรรค์การใช้สื่อ เพื่อแสดงออกและสื่อสารความคิดเห็นและสารสนเทศ
Ofcom	การใช้ (Use) การท่องไปในแหล่งข้อมูล (Navigate) และการจัดการ (Manage) ข้อมูล	การอ่าน (Read) การถอดรื้อ (Deconstruct) และการประเมิน (Evaluate)	การผลิต (Produce) แจกจ่าย (Distribute) และการเผยแพร่ (Publish)

องค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ 5 ประการ (Silverblatt, 1995, p. 2-3) ได้แก่

- 1) การตระหนักรู้ถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลของสังคม จะช่วยให้เกิดความตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงทางการคิด และการกระทำของตนเป็นผลมาจากการบริโภคสื่อ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมทักษะความคิดเชิงวิพากษ์ อันนำไปสู่ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวเองที่จะตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้รับด้วยตนเอง
- 2) ความเข้าใจที่มีต่อกระบวนการผลิต เผยแพร่ และการตีความเนื้อหาของสื่อมวลชน
- 3) การพัฒนากลยุทธ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ และอภิปรายเนื้อหาในสื่อ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลสามารถที่จะมองทะลุเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ เพื่อตีความได้โดยรู้เท่าทัน
- 4) การตระหนักรู้ว่าเนื้อหาสื่อ คือตัวบทที่ช่วยให้เรามองเห็นถึงวัฒนธรรมและตัวตนของเรา นั่นคือ รู้ว่าเนื้อหาที่สื่อเสนอนั้นแฝงไปด้วยทัศนคติ ค่านิยม วิธีคิด และมายาคติ ที่มีผลต่อวัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวเราอยู่
- 5) การสั่งสมของความเพลิดเพลิน การทำความเข้าใจ และความรื่นรมย์อันเกิดจากการได้ฝึกฝนการรู้เท่าทันสื่ออยู่ตลอดเวลา จะก่อให้เกิดความเข้าใจและนิยมชมชอบเนื้อหาที่ดีในสื่อ

จะเห็นได้ว่า การรู้เท่าทันสื่อครอบคลุมถึงมิติของสาร (Message) อย่างชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจ การตีความ และการสร้างความหมายของเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อ โดย Silverblatt, 1995, p. 6) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความหมายในสื่อมี 2 ระดับ ได้แก่ 1) ความหมายตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest Message) เป็นความหมายที่ผู้รับสารรับรู้ได้จากเนื้อหาที่ปรากฏอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา และ 2) ความหมายที่แฝงอยู่ในเนื้อหา (Latent Message) ซึ่งเป็นความหมายที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหา ซึ่งผู้รับสารอาจจะรับเข้าไปโดยไม่รู้ตัว หรืออาจจะชี้นำให้สร้างความหมายอื่นเพิ่มเติมจากเนื้อหาที่ปรากฏอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อเป็น “สมรรถนะ” ของบุคคลที่ประกอบด้วยการมีโครงสร้างความรู้เกี่ยวกับการทำงาน บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และอิทธิพลของสื่อ และทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมิน ตีความ ในการบริโภคและปฏิสัมพันธ์กับและผ่านสื่อ

ต่อมาเมื่อมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ตลอดจนการพัฒนาระบบดิจิทัลและการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ภูมิทัศน์สื่อ (Media landscape) เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นยุคหลอมรวมสื่อ (Media convergence) ที่ผู้รับสารสามารถเป็นผู้ผลิตและส่งสารได้โดยง่าย (User generated content) ทำให้มิติของการรู้เท่าทันเนื้อหาหรือข้อมูลข่าวสารที่สื่อนำเสนอได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการรวมแนวคิด “การรู้เท่าทันสื่อและการรู้เท่าทันสารสนเทศ” (Media and information literacy) เข้าไว้ด้วยกัน และพัฒนาไปสู่แนวคิด “การรู้เท่าทันดิจิทัล” (Digital literacy) ในปัจจุบัน โดย UNESCO (2013) ได้นิยาม “การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ” ไว้ว่าเป็น ศักยภาพหรือความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง (Access) เรียกข้อมูล (Retrieve) เข้าใจ (Understand) ประเมินค่า (Evaluate) และสื่อสารข้อมูล (ใช้ สร้าง แบ่งปัน – Use/ Create / Share) ในหลากหลายรูปแบบ อย่างมีวิจารณญาณ จริยธรรม และประสิทธิภาพ เพื่อที่จะสามารถสร้างความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งในระดับบุคคล วิชาชีพ และสังคม ทั้งนี้ “การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ” ไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาของสื่อเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสารสนเทศที่มาจากแหล่งข้อมูลทุกประเภท โดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศควรจะสามารถจัดการกับข้อมูลข่าวสารที่มาจากแหล่งต่างๆ ได้ไม่ว่าจะมาจากสื่อมวลชน สื่อบุคคลสื่อเฉพาะกิจ อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ แอปพลิเคชัน หนังสือ นิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

ส่วน “การรู้เท่าทันดิจิทัล” เป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจาก “การรู้เท่าทันคอมพิวเตอร์”(Computer literacy) ซึ่งหมายถึงเฉพาะทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ต่อมามีการใช้คำว่า “ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ” (ICT skill) หมายถึงทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แบ่งเป็นระดับทักษะในการใช้โปรแกรมพื้นฐาน และการใช้เวิร์กชีต ฐานข้อมูล และโปรแกรมขั้นสูง ในเวลาต่อมา มีการขยายสู่เรื่องความปลอดภัยในการใช้สื่อออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ต (Buckingham, 2008, p. 76) ทำให้แนวคิดการรู้เท่าทันดิจิทัลมีความซ้อนทับกับแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ โดย Hobbs and Moore (2013, pp. 16-17) ได้อธิบายแนวคิดของการรู้เท่าทันดิจิทัลที่ผนวกเอาความหมายของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศไว้ด้วยกัน คือ ความสามารถในการเข้าถึง (Access)

วิเคราะห์ (Analyze) สร้าง (Compose) สะท้อนความคิด (Reflect) และการกระทำ (Action) ที่เกี่ยวเนื่องกับสื่อ ซึ่งทักษะเหล่านี้ถือเป็นทักษะชีวิต

เช่นเดียวกับพนม คลีฉายา (2563, น. 9) ที่ได้กล่าวถึงนิยามการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ในรายงานการวิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุและข้อเสนอเพื่อการเสริมสร้างภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทย ว่า หมายถึง “ความสามารถ ทักษะของผู้สูงอายุในการใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างปลอดภัยและได้ประโยชน์ ได้แก่ ความสามารถเลือกใช้งานอินเทอร์เน็ตตามวัตถุประสงค์แต่ละครั้งได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ระดับความเข้าใจที่มีต่อเทคโนโลยีที่จัดการเรื่องการผลิตและส่งเนื้อหาไปยังผู้ใช้งาน การประเมินความถูกต้อง การประเมินเชิงจริยธรรมของเนื้อหาที่ถูกส่งมาถึงตัวผู้สูงอายุ การตั้งคำถามกับเนื้อหา การตอบสนองต่อเนื้อหาอย่างปลอดภัย การใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง”

การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลจึงเป็นความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงและรับข่าวสารจากสื่อดิจิทัล ความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้ ที่บุคคลจะใช้ความรู้เหล่านี้ในการทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ประเมิน และวิพากษ์เนื้อหาข่าวสารจากสื่อดิจิทัล แล้วจัดการ จัดเก็บเนื้อหาข่าวสารด้วยตนเอง โดยที่ไม่หลงรับรู้ เชื่อ คิด และมีพฤติกรรมไปตามที่สื่อดิจิทัลกำหนด และจะสะสมเป็นความรู้ ที่นำไปสู่พฤติกรรมการตอบสนองต่อสื่อดิจิทัล และพัฒนาเป็นความเคยชินหรือนิสัยการใช้และตอบสนองต่อสื่อดิจิทัลโดยไม่หลงไปตามสื่อ ซึ่งพิจารณาได้จากความสามารถของบุคคลใน 4 ด้าน (พนม คลีฉายา, 2559) ได้แก่

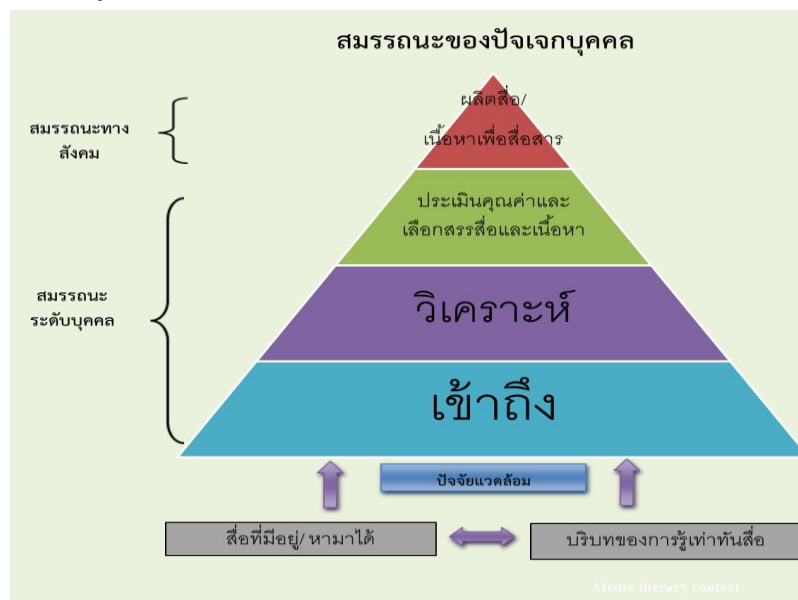
- ด้านที่ 1 ความสามารถในการเข้าถึง (Access) สื่อดิจิทัล ในด้านการครอบครองอุปกรณ์เชื่อมต่อ การเข้าถึงเนื้อหาและบริการที่มีอยู่ รวมทั้งการควบคุมการใช้งาน การค้นหาเนื้อหา สามารถสร้างหรือผลิตเนื้อหาด้วยตนเอง การเป็นผู้ที่สามารถใช้งานปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) ตอบโต้ และสร้างการมีส่วนร่วมบนสื่อดิจิทัลได้ และการนำเอาข้อมูลมาใช้ในการใช้งานของตนเอง
- ด้านที่ 2 ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา (Understanding) สื่อดิจิทัลเป็นสามารถในการประเมินเนื้อหาได้ สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาในสื่อดิจิทัล และใช้ความคิดเชิงวิพากษ์ไปวิเคราะห์คุณภาพ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาและมุมมองของผู้ผลิตเนื้อหา ความสามารถในการเข้าใจเนื้อหาอย่างแจ่มชัดทั้งทางตรงและโดยนัย โดยตีความถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทที่สร้างด้วยเทคโนโลยีกับการอ่านตัวบท วิเคราะห์การทำหน้าที่ของภาษาในสื่อดิจิทัล เข้าใจการผลิตว่าเนื้อหาที่ผลิตขึ้นเป็นแบบการสื่อสารของบุคคล/กลุ่มหนึ่งที่ต้องการสื่อความหมายโดยมีวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอิทธิพลเชิงธุรกิจการค้า ซึ่งมักจะแฝงมากับเนื้อหาที่มีการตระหนักรู้ในฐานะผู้รับสารว่า สื่อมีวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ และรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มใช้และตอบสนองต่อเนื้อหาแตกต่างกันไป
- ด้านที่ 3 ความสามารถวิเคราะห์และประเมินเนื้อหา (Evaluation) ในด้านผลกระทบของเนื้อหา ได้ทั้งด้านดีและด้านเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สื่อดิจิทัล สามารถนำหลักการด้านความ

รับผิดชอบและจริยธรรมมาใช้ในการจัดการกับเนื้อหา เพื่อให้สามารถเข้ากับพฤติกรรม การสื่อสารและสร้างเป็นประสบการณ์ชีวิตของตนเองได้

- **ด้านที่ 4 การมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา (Response)** เป็นความตั้งใจของบุคคลที่จะไม่หลงรับรู้ หรือเชื่อ หรือคิด หรือแสดงพฤติกรรมไปตามที่สื่อดิจิทัลกำหนด

ถึงแม้ว่าแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล (Media, Information and Digital Literacy – MIDL) จะมีรายละเอียดและจุดเน้นที่แตกต่างกันอยู่บ้าง เนื่องด้วยศักยภาพและคุณสมบัติของสื่อและข้อมูลข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละยุคนั้นแตกต่างกันออกไป แต่หลักการพื้นฐานที่เป็นจุดร่วมของทั้งสามแนวคิด ก็คือ “สมรรถนะ (ความรู้และทักษะ) ในการเข้าถึง การวิเคราะห์ ประเมินคุณค่าและเลือกสรรสื่อและเนื้อหาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อตนเอง และการผลิตสื่อหรือเนื้อหาเพื่อสื่อสาร (ใช้ สร้าง แบ่งปัน – Use/ Create / Share) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม” ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล เป็นสมรรถนะของปัจเจกบุคคล (Individual competence) ที่แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ **สมรรถนะระดับบุคคล (Personal competence)** ครอบคลุมทักษะการเข้าถึง (Access/ Use) การวิเคราะห์ (Critical understanding) ประเมินคุณค่าและเลือกสรรสื่อและเนื้อหา (Evaluation) และ **สมรรถนะทางสังคม (Social competence)** คือ ทักษะในการผลิตสื่อหรือเนื้อหาเพื่อสื่อสาร (Communicative ability) ซึ่งการที่มีสมรรถนะทั้งสองระดับได้จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อม (Environmental factors) ทั้งในด้านสื่อที่มีอยู่หรือหามาได้ (Media availability) เช่น สื่อมวลชน สื่อดิจิทัล สื่อพื้นบ้าน และบริบทของการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy context) เช่น การศึกษาด้านสื่อ อุตสาหกรรมสื่อ และระเบียบข้อบังคับ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล

ที่มา: ประยุกต์จาก Media and Information Literacy Observatory (2011)

สมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล สะท้อนถึง 3 มิติ (จินตนา ต้นสุวรรณนท์, 2559, น 89-97) ได้แก่

1) มิติทางปัญญา (Cognitive component) คือ ความสามารถของผู้รับสารในการคิดพิจารณา วิเคราะห์ วิพากษ์ ตั้งคำถาม ตีความ ประเมินสื่อและเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับการทำงาน ค่านิยม อุดมการณ์ของสื่อ และตระหนักว่าสื่อนำเสนอเป็นการประกอบสร้าง ไม่ใช่ความจริงทั้งหมด

2) มิติทางจิตใจ (Affective component) คือ การมีสติในการเปิดรับสื่อ เพื่อจะได้ไม่ตกอยู่ภายใต้ การครอบงำหรือการชักจูงของสื่อและสามารถควบคุมอิทธิพลและผลกระทบของสื่อได้

3. มิติทางพฤติกรรม (Behavioural component) คือ ทักษะในการเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการผลิตสื่อในรูปแบบและบริบทที่หลากหลาย

จากการทบทวนความหมาย องค์ประกอบ และมิติของสมรรถนะของการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลระดับบุคคลและสังคมข้างต้น นำมาสู่การนิยามเชิงปฏิบัติการ การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของ ผู้สูงอายุไทย โดยสิรินทร พิบูลภาณุวัชรน์ นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2562) หมายถึง สมรรถนะของผู้สูงอายุในการเข้าถึง การทำความเข้าใจ การวิเคราะห์และประเมิน และการใช้สื่อและสารสนเทศที่ นำเสนอผ่านสื่อทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อดิจิทัล อย่างมีประสิทธิภาพ มีจริยธรรม และปลอดภัย ดังนี้

- การเข้าถึง คือ ผู้สูงอายุสามารถเปิดรับสื่อและสารสนเทศที่มีอยู่ ระบุแหล่งที่มาของสารสนเทศ และค้นหาสารสนเทศที่ต้องการในสื่อต่างๆ
- การทำความเข้าใจ คือ ผู้สูงอายุตระหนักถึงจุดประสงค์หรือเจตนาของผู้ส่งสาร อิทธิพลของ สารสนเทศ
- การวิเคราะห์และประเมิน คือ ผู้สูงอายุสามารถพิจารณาตัดสินความน่าเชื่อถือของสื่อและ สารสนเทศ แหล่งที่มาของสารสนเทศที่เปิดรับ และผลกระทบของสารสนเทศทั้งด้านบวกและ ด้านลบ
- การใช้สื่อและสารสนเทศอย่างปลอดภัย คือ ผู้สูงอายุใช้สื่อโดยคำนึงถึงความเสี่ยงและอันตรายที่ อาจเกิดขึ้น ไม่หลงเชื่อ คิด หรือแสดงพฤติกรรมไปตามที่สื่อกำหนด และแบ่งปันหรือส่งต่อข้อมูล โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้รับและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

3.1.2 ข้อมูลการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทย

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสังคมไทยจะตื่นตัวและให้ความสำคัญกับการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการเป็น สังคมผู้สูงอายุ โดยองค์กรในภาคส่วนต่างๆ ได้มีการดำเนินการทั้งในด้านโยบายและการปฏิบัติเพื่อสร้างเสริม คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น ครอบคลุมทั้งด้านความเป็นอยู่ สุขภาพทางกายและทางใจ การสร้างภูมิคุ้มกัน ทางสังคม และการส่งเสริมทักษะทางปัญญาเพื่อให้มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึงการบริโภคสื่ออย่างรู้เท่าทันด้วย เนื่องจากผู้สูงอายุมีการบริโภคสื่อในปริมาณมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์จะใช้เวลาในการบริโภคโดยเฉลี่ย

มากกว่าวัยอื่นๆ รองลงมา คือ สื่อบุคคลและวิทยุ ส่วนสื่อดิจิทัลที่ได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก คือ แอปพลิเคชันไลน์ รองลงมา คือ เฟซบุ๊ก ซึ่งผู้สูงอายุจะเปิดรับหรือใช้สื่อเหล่านี้ทุกวัน อย่างน้อยวันละ 1-3 ชั่วโมง (พนม คลี่ฉายา, 2556; สิรินทร พิบูลภานุวัธน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2562; ผู้จัดการออนไลน์, 2561)

จากการนิยัยการบริโภคสื่อดังกล่าว ส่งผลกระทบด้านลบต่อตัวผู้สูงอายุ ครอบครัว คนรอบข้าง และคนที่ผู้สูงอายุสื่อสารด้วยที่นับวันจะพบเห็นได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกล่อลวงเอาไรต์เอาเปรียบ และการถูกล่อลวงให้ซื้อสินค้าด้วยคุณภาพ เนื่องจากหลงเชื่อโฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณเกินจริง ทำให้ต้องสูญเสียทรัพย์สินเงินทองที่เก็บออมไว้ใช้ในบ้านปลายของชีวิต และบางครั้งเพิ่มปัญหาทางสุขภาพให้ซับซ้อนหรือรุนแรงขึ้น ส่งผลต่อเนื่องเป็นความเครียด วิตกกังวล หรือเกิดภาวะซึมเศร้า สิ้นหวังในชีวิต นอกจากนี้ การขาดทักษะการใช้สื่อประเภทสื่อสังคมออนไลน์อย่างรู้เท่าทันไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้สูงอายุเผชิญกับปัญหาข้างต้น แต่ยังหลงกลมิจฉาชีพที่แฝงเข้ามาได้ง่ายอีกด้วย ส่วนหนึ่งเกิดจากที่วิธีคิดของผู้สูงอายุในแบบตรงไปตรงมา ไม่มีคิดว่าจะมีใครมาหลอกลวง เนื่องจากเติบโตมาในสังคมที่สามารถไว้วางใจกันได้ (กันตพิชญ์ ใจบุญ, พรเทพ เสง, 2561) อีกทั้งผู้สูงอายุยังกลายเป็นเครือข่ายเผยแพร่ข้อมูลผิดๆ จากการแชร์ภาพ ส่งต่อภาพ และข้อมูลโดยไม่ได้ตรวจสอบหรือกลั่นกรองความถูกต้อง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความตระหนักในผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้รับสารและบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งในแง่การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการสร้างความวิตกกังวล ในขณะที่การไม่พิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่เปิดรับก็ทำให้ผู้สูงอายุเองเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง นอกจากนี้ ความสุขกับการพูดคุยและการรับรู้ความเคลื่อนไหวผ่านไลน์หรือเฟซบุ๊ก ยังอาจทำให้ผู้สูงอายุหลงลืมการใช้เวลาร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ หรือทำกิจกรรมร่วมกันแบบต่อหน้า ทำให้กระทบต่อความสัมพันธ์ในโลกจริง รวมไปถึงอาจมีอาการน้อยใจที่เพื่อน ญาติพี่น้อง หรือลูกหลานไม่สนใจตอบไลน์ ตอบซ้ำ หรืออ่านแล้วไม่ตอบ จนทำให้รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าได้อีกด้วย

ทั้งนี้ ผลการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “สูงวัยไม่เสเพลสื่ออย่างสุขุมเสี่ยง: สร้างนักสื่อสารสุขภาวะที่รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ” ภายใต้การสนับสนุนทุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสิรินทร พิบูลภานุวัธน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2562) ซึ่งเป็นโครงการที่มุ่งเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศให้กับผู้สูงอายุไทย จำนวน 338 คน จากโรงเรียนชราบาลวุฒิวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร ได้สะท้อนสถานการณ์การบริโภคสื่อ สมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศของผู้สูงอายุ ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ และแนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย ดังนี้

ลักษณะการบริโภคสื่อของผู้สูงอายุ

- ผู้สูงอายุที่ใช้สื่อดิจิทัล จะใช้ “ไลน์” มากที่สุด โดยใช้ทุกวัน วันละ 1-3 ชั่วโมง และมากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ “ติดต่อบุคคลอื่น” “การส่งข้อมูล” และ “การตรวจสอบหาข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า/บริการ” มากที่สุด แต่จะไม่นิยมใช้ในการ “การติดตามข่าว” “การใช้จ่าย/สั่งซื้อสินค้า” และ “การทำธุรกรรม”
- ผู้สูงอายุที่ไม่ใช้สื่อดิจิทัล จะเปิดรับสื่อโทรทัศน์และวิทยุทุกวัน วันละ 1-3 ชั่วโมง โดยที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง รองลงมา คือ ใช้เพื่อการเรียนรู้สถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคม ใช้เพื่อความบันเทิงและคลายเหงาจากการที่ต้องใช้ชีวิตอยู่บ้านเพียงลำพัง ใช้เพื่อการเรียนรู้และประกอบการตัดสินใจ
- ผู้สูงอายุจะเชื่อถือข้อมูลด้านสุขภาพจากสื่อโทรทัศน์และลูก/หลานเป็นหลัก
- ผู้สูงอายุมองว่าสื่อโทรทัศน์และลูก/หลานจะสามารถโน้มน้าวชักจูงตนเองให้คล้อยตามได้ง่ายกว่าสื่ออื่นๆ

ปัญหาจากการบริโภคสื่อของผู้สูงอายุ

- กลุ่มที่เข้าถึงสื่อดิจิทัลจะมีปัญหาจากการที่ เทคโนโลยีของสื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีวิธีการใช้ที่ซับซ้อน ทำให้ผู้สูงอายุตั้งรับและตามไม่ทัน โดยปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่
 - 1) เมื่อเกิดการแชร์ข้อมูลที่ผิดพลาด รู้สึกเสียความมั่นใจ น้อยใจ วิตกกังวล
 - 2) ขาดหลักคิดว่าข้อมูลไหนควรส่งหรือไม่ส่งต่อ หรือควรกดยอมรับเพื่อนที่ขอผ่านทางไลน์แอปพลิเคชันหรือไม่
 - 3) ไม่แน่ว่าการส่งต่อภาพจะมีความผิดหรือไม่ (ภาพมีลิขสิทธิ์หรือไม่)
 - 4) มีความสับสนสิ่งที่เรียนรู้การใช้แอปพลิเคชันไลน์จากครู กับการใช้จริง
 - 5) ไม่รู้วิธีการป้องกันความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวในการใช้เฟสบุ๊ก
 - 6) มีความเกรงใจที่ต้องไปกดไลค์ให้โฆษณาที่เพื่อนโพสต์ทางเฟสบุ๊ก
 - 7) ไม่รู้วิธีแก้ไขเมื่อเกิดความผิดพลาดในการใช้สื่อดิจิทัล
 - 8) เมื่อได้รับข้อความที่ยาวๆ จะไม่อ่านจนจบแต่จะส่งต่อเลย
 - 9) มีความอยากรู้อยากเห็นในข้อมูลที่ได้รับที่ส่งมาเป็นลิงค์ ทำให้เปิดมัลแวร์
 - 10) ไม่รู้ว่าข้อมูลบางอย่างไม่ควรเปิดดูหรือส่งต่อ เช่น ข่าวราชวงศ์
 - 11) ไม่มีที่ปรึกษา เมื่อเจอข้อสงสัยจากการใช้สื่อดิจิทัล จะถามเด็กๆ ก็กลัวเด็กจะรำคาญ
 - 12) ผู้สูงอายุหลงเชื่อ ตกใจ เมื่อได้รับข้อมูลที่ส่งต่อมา ทำให้ส่งต่อไปให้ญาติพี่น้องทันที

ทั้งนี้ ปัญหาการใช้สื่อดิจิทัลข้างต้นส่วนใหญ่สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับความเสี่ยงในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปของพนม คลีฉายา (2562) ดังนี้

- 1) ถูกหลอกลวงจากคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักรัก โดยเข้ามาทักทายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จากช่องทางต่างๆ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ซึ่งมักจะถูกหลอกให้ซื้อสินค้าหรือการลงทุนต่างๆ
 - 2) บริโภคข่าวปลอม โดยมักจะมาในรูปแบบการสร้างข่าวเก่าเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจผิด มีข้อความให้ร้ายในเชิงลบต่อบุคคล สร้างความเข้าใจผิดและลดความน่าเชื่อถือ ซึ่งมักจะถูกส่งผ่านมาจากไลน์
 - 3) โฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณที่เกินจริง มักเป็นโฆษณาสินค้าที่ระบบนำเสนอให้กับผู้ใช้งานโดยตรงหรือมาจากการส่งต่อมาจากเพื่อน คนรอบข้าง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรำคาญ และอาจจะถูกหลอกให้ซื้อสินค้าที่ไม่มีคุณภาพและราคาสูงเกินจริงได้
 - 4) ดูดวง ใ้หวย และการเสี่ยงโชค โดยอาจจะถูกส่งมาจากทางระบบโดยตรงจากเพื่อน หรือคนใกล้ชิด ในเรื่องการทำนาย เสี่ยงโชค การใ้หวย เลขเด็ด หรือได้รับโชคแล้วทำการส่งลิงค์ที่เมื่อกดแล้วอาจนำไปสู่การถูกหลอกลวงได้
 - 5) ถูกหลอกให้โอนเงิน มักจะมาจากคนไม่รู้จักรัก ทักทายเข้ามาขอความช่วยเหลือ หรือให้ทำบุญ บริจาคมูลนิธิต่างๆ หรืออาจแกล้งบอกความเท็จว่าลูกหลาน หรือญาติเดือดร้อน เพื่อให้โอนเงินให้
 - 6) ถูกขโมยข้อมูลบัญชีผู้ใช้งาน โดยเกิดจากผู้ที่มีความสามารถในการเจาะเข้าระบบเพื่อนำข้อมูลส่วนตัวในบัญชีผู้ใช้งาน เช่น ชื่อนามสกุล เลขประจำตัวประชาชนหรือเลขบัตรเครดิต ไปใช้เพื่อประโยชน์และสร้างความเสียหายแก่เจ้าของบัญชีผู้ใช้งาน
 - 7) สื่อลามก ภาพโป๊ เปลือย อนาจาร ที่มักจะถูกส่งผ่านกลุ่มไลน์ กลุ่มเฟซบุ๊กโดยเพื่อนหรือคนรู้จัก
 - 8) ภาพ คลิป คำพูดที่แสดงอารมณ์รุนแรง โดยมีถ้อยคำที่หยาบคาย ไม่เหมาะสม
 - 9) ไวรัสคอมพิวเตอร์ ผู้สูงอายุที่ใช้คอมพิวเตอร์นั้นมีความเสี่ยงที่จะถูกไวรัสคอมพิวเตอร์จากการเข้าถึงเนื้อหาอื่นๆ บนอินเทอร์เน็ต
- กลุ่มที่ไม่ใช้สื่อดิจิทัล จะมีปัญหา คือ ผู้ที่ฟังวิทยุทุกวันจะหลงเชื่อโฆษณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาบำรุงต่างๆ และยังเชื่อถือสื่อบุคคลที่นำข้อมูลข่าวสารมาบอกต่อ โดยที่บุคคลที่เป็นผู้รับสารคนแรกบางทีไม่ได้กลั่นกรองข้อมูลที่ได้รับว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ แล้วนำมาบอกต่อ ผู้สูงอายุก็จะเชื่อและส่งข้อมูลนั้นต่อไปให้เพื่อนผู้สูงอายุด้วยกัน ทำให้เกิดการเชื่อในข้อมูลที่ผิดๆ ตามกันไป นอกจากนี้ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังขาดทักษะในการรับข้อความทางโทรศัพท์ด้วยตนเอง

สมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ

- ก่อนที่จะได้รับการเสริมสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ผู้สูงอายุมีระดับการรู้เท่าทันสื่อระดับปานกลาง ทั้งในทักษะการ“เข้าถึง” “เข้าใจ” และ “การวิเคราะห์และประเมิน” ส่วนมีทักษะ “การใช้อย่างปลอดภัย” ที่มีศักยภาพในระดับต่ำ
- หลังจากผู้สูงอายุผ่านการเสริมสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศแล้ว พบว่ามีทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศสูงขึ้น ในทุกด้าน ได้แก่ด้าน “เข้าถึง” “เข้าใจ” “วิเคราะห์และประเมิน” และ “การใช้อย่างปลอดภัย”
- ผลการประเมินสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในมิติของการใช้ **คาถารู้ทันสื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ”** สะท้อนว่า ผู้สูงอายุมีความรู้และใช้คาถาด้าน “หยุด” (การยับยั้งตนเอง อยาดวนเชื่อ อยาดวนซื้อ) สูงที่สุด รองลงมาคือ “คิด” (การคิดถึงความจำเป็น ขอดี ขเสีย ขจำกัดและคิดถึงผลกระทบที่ตามมา) และ “ทำ” (เมื่อคิดทบทวนและถามหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้ว จึงตัดสินใจว่าจะ ทำหรือไม่ทำ) แต่ยังมีจุดอ่อนในด้าน “ถาม” (การค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ และไม่เชื่อ ข้อมูลจากสื่อเพียงแหล่งเดียว)

ทั้งนี้ **คาถารู้ทันสื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ”** เป็นเครื่องมือหรือ Cultural Intervention ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสกัดองค์ความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ วัฒนธรรมความเชื่อ และข้อจำกัดในเรื่องความสามารถในการจดจำของผู้สูงอายุ โดยคาถารู้ทันสื่อทำหน้าที่เป็นกลไกให้ผู้สูงอายุใช้ในการกำกับตัวเองให้มีสติและวิจารณญาณในการบริโภคสื่อ โดยถึงแม้แต่ความหมายของคาถาแต่ละคำจะสั้นกระชับ แต่ก็สะท้อนมิติของจิตใจ คือ การตั้งสติ รู้เท่าทันอารมณ์ในขณะที่เปิดรับและใช้สื่อ มิติทางปัญญาคือ การใช้ความคิดและวิจารณญาณในการพิจารณา วิเคราะห์ ประเมิน ตั้งคำถามเกี่ยวกับสื่อและสารสนเทศที่เปิดรับ และมิติทางพฤติกรรม คือ การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำบนพื้นฐานของสารสนเทศที่ได้รับจากสื่อ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ ยังได้มีการออกแบบ **สร้อยข้อมือลูกประคำ** เพื่อใช้เป็นเครื่องเตือนสติและช่วยในการจดจำคาถารู้ทันสื่อของผู้สูงอายุอีกด้วย เนื่องจากตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคมของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะความเสื่อมด้านระบบประสาทที่จะทำให้มีความจำแยลง ปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ช้าลง การเคลื่อนไหวและความคิดเชื่องช้า และความสามารถในการเรียนรู้ลดลง อีกทั้งความยากที่ผู้สูงอายุจะเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ที่รู้สึกว่ายากและซับซ้อน และที่สำคัญสร้อยข้อมือลูกประคำยังช่วยเชื่อมโยงแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรมสู่รูปธรรมที่สัมผัสและจับต้องได้ ซึ่งจะช่วยต่อยอดย้ำความเข้าใจและความจำอีกชั้นหนึ่งด้วย

สำหรับกระบวนการถ่ายทอด **“คาถารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ”** พร้อม **“สร้อยข้อมือลูกประคำ”** ได้ประยุกต์ใช้ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติของคนไทย ซึ่งเป็นวิถีทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่หล่อหลอมความคิดและความเชื่อของเจนเนอเรชันผู้สูงอายุ ผสมผสานกับความรู้ในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ

สารสนเทศ และดิจิทัลที่ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ผ่านการอบรมเสริมสร้างสมรรถนะของโครงการฯ และแนวความคิดมีส่วนร่วมที่ใช้เป็นกลไกหลักในการดำเนินโครงการฯ โดยการให้ผู้สูงอายุปลูกเสกร้อยข้อมือลูกประจำที่ได้รับด้วยคาถารู้ทันสื่อซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับ ซึ่งเป็นการสร้างพิธีกรรมให้ผู้สูงอายุที่ได้รับมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เชื่อถืออย่างสอดคล้องกับวิถีความเชื่อของผู้สูงอายุ และที่สำคัญ คือ เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องเตือนใจเตือนสติในการบริโภคสื่อและการดำเนินชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่ได้รับการเสริมศักยภาพทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติการจริงในการเป็นนักสื่อสารสุขภาวะ (นสส. วัยเพชร) ที่ช่วยเพื่อนผู้สูงอายุอื่นๆ ใน พื้นที่ของตนให้รู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะได้เพิ่มพูนทักษะ ประสบการณ์ และความมั่นใจในการสื่อสารสุขภาวะในฐานะผู้ส่งสารแล้ว ยังทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศที่ลึกซึ้งขึ้น และที่สำคัญ คือ ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและมองเห็นศักยภาพของตนเองที่สามารถช่วยเหลือและทำประโยชน์กับผู้อื่น เกิดความรู้สึกมั่นใจ (ในตนเองและในการสื่อสาร) มีความสุข และมีความภาคภูมิใจในตนเองที่เป็น “ผู้ให้” สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเสริมวิถีชีวิตสุขภาวะของตนเอง ชุมชน และสังคม อีกนัยหนึ่ง คือ นสส. วัยเพชร ได้กลายเป็น “พลเมืองสูงวัยที่กระตือรือร้น” (Active aging citizen)

ปัจจัยแวดล้อม

ประเด็นที่เป็นข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุก็คือ สื่อที่มีอยู่และหาได้ (Media availability) ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการเรื่องปริมาณข้อมูลข่าวสารที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบทได้รับ โดยผู้สูงอายุในเขตเมืองจะได้รับข้อมูลข่าวสารในแต่ละวันในปริมาณที่ท่วมท้น (Information overloaded) จากสื่อที่หลากหลาย จนทำให้ไม่สามารถจะประเมินได้ว่าข่าวสารใดน่าเชื่อถือ ในขณะที่ผู้สูงอายุในเขตชนบทได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำกัด เนื่องด้วยไม่สามารถเข้าถึงสื่อที่หลากหลายได้

3.1.3 แนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย

ผลการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “สูงวัยไม่เสพสื่ออย่างสุ่มเสี่ยงฯ” ได้ชี้ให้เห็นแนวทางและประเด็นที่ยังเป็นช่องว่างในการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย คือ **การสร้างหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลที่สอดคล้องกับสถานการณ์การบริโภคสื่อ ช่องว่างในสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ และปัจจัยแวดล้อม** ดังที่นำเสนอไปข้างต้น โดยหลักสูตรดังกล่าวจะต้องออกแบบเนื้อหาและวิธีการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยมีแนวทาง คือ

- 1) ใช้หลักผู้เรียนและบริบทเป็นศูนย์กลาง (Learner and context-centered approach) กล่าวคือ ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ ศักยภาพและข้อจำกัดในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ คือ 1) สุขภาพและอารมณ์ 2) ช่วงเวลาให้ความสนใจ (Attention span) 3) ลักษณะการเปิดรับข้อมูล และการบริโภคสื่อในชีวิตประจำวัน 4) ระดับการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจะต้องเน้นปิดช่องว่างในเรื่องทักษะการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการ

ตัดสินใจ และการประเมินและคิดวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เปิดรับ และ 5) สภาพแวดล้อม และ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสื่อ

2) ต้องแปลงเนื้อหาสาระของการรู้เท่าทันสื่อให้ง่าย สั้น กระชับและเป็นรูปธรรม และใช้รูปแบบ ‘Edutainment’ เน้นออกแบบการเรียนรู้ทักษะ ผ่านภาพ เกม และการละเล่น

3) ให้มีความสำคัญและมีความละเอียดอ่อนในการจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Appropriate arrangement) ได้แก่ การได้มาซึ่งผู้เรียนที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ การจัดกลุ่มผู้เรียน ตามคุณลักษณะการใช้สื่อ (Digital/ Non-digital user) สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม (เมือง/ ชนบท) การแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลาและระยะเวลาเรียนที่ สอดคล้องกับการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ความต้องการและภารกิจอื่นของผู้สูงอายุ ความพร้อมของสถานที่เรียนที่เอื้อต่อการเรียนในรูปแบบ Edutainment ความพร้อมและคุณลักษณะของทีมผู้สอน ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ ความเข้าใจ ความยืดหยุ่นที่สูงพร้อมที่จะปรับกิจกรรมไปตามความเหมาะสม นอกจากนี้ ควรมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการทำงานร่วมกับ ผู้สูงอายุ ได้แก่ มีความละเอียดอ่อน สามารถกระตุ้นดึงความสนใจผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วม และตระหนักเรื่อง การเลือกใช้ภาษาและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

4) สร้างความยั่งยืนของการเรียนรู้ โดยการสร้างสื่อเพื่อช่วยให้การเรียนรู้ไม่จบเพียงแคใน ห้องเรียน แต่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อและ สารสนเทศที่เกิดประโยชน์ได้จริงและมีความยั่งยืน (โครงการนี้ได้แปลงสาระของการรู้เท่าทันสื่อให้ง่าย สั้น กระชับ และเป็นรูปธรรมในลักษณะของสร้อยข้อมีลูกประโยคที่กำกับด้วยคำารู้ทันสื่อ ด้วยการใช้ความรู้ของผู้สูงอายุเอง)

5) ประเมินผลสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ ทั้งในภาพรวมรวบยอดก่อนและหลังการเรียนรู้ (Output evaluation) และในแต่ละกิจกรรมเสริมทักษะฯ เพื่อสะท้อนรูปแบบและวิธีการที่เป็นกระบวนการ (Process evaluation) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับวิธีการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการ ประเมินเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน

3.1.4 ตัวบ่งชี้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล

การประเมินสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ของประชาชนในแต่ละสังคมนั้น มีกรอบตัวบ่งชี้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทาง ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่จัดทำโดย UNESCO (2013) และ European Commission Information Society and Media Directorate-General Media and Media Literacy Unit (Celot, 2009) โดยตัวบ่งชี้เหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อฯ ที่เที่ยงตรงและ เชื่อถือได้ (Valid and reliable tool) ที่ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหาร สถาบันการศึกษา ผู้วางแผนนโยบายด้านการ สื่อสาร สารสนเทศ และเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ สามารถนำไปใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ น่าเชื่อถือ มาใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนและพัฒนานโยบาย และออกแบบยุทธศาสตร์การดำเนินงาน เสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลในระดับประเทศโดยภาพรวมได้

สำหรับประเทศไทย ได้มีการปรับประยุกต์กรอบและตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลขององค์กรต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านสื่อและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย และช่วงวัยของผู้ใช้สื่อ โดยเพิ่มพร วิรุณราพันธ์และคณะ (2562) ได้นำเสนอตัวบ่งชี้ระดับสังคมของการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลในกลุ่มเด็กและเยาวชนไทย ส่วนในกลุ่มผู้สูงอายุ พัทธศักดิ์ ทิศาภาคย์ ชนัญสราร อรณพ ณ อยุธยา และวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2562, น. 168 -180) ได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยได้กล่าวถึงสมรรถนะ ลักษณะ และตัวบ่งชี้ (ด้านความรู้ (K) ด้านเจตคติหรือคุณลักษณะ คือ (A) และ ทักษะ (P)) ในการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุไทย รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สมรรถนะ ลักษณะ และตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลผู้สูงอายุไทย

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
ด้านที่ 1: การเข้าถึง สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย	● รู้จักและใช้สื่อได้อย่างปลอดภัย: รู้ลักษณะ บทบาท หน้าที่ ประโยชน์และอันตรายของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล และเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล ● เข้าถึงสื่ออย่างหลากหลาย: เข้าถึงและใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล ได้อย่างหลากหลาย รู้เวลาและรู้ตนเอง ● จัดการอารมณ์และจัดสรรเวลาได้: ใช้และเผยแพร่สารสนเทศให้สอดคล้องกับความต้องการ ควรมีวิจารณญาณ จัดสรรเวลาได้ดี และจัดการอารมณ์ได้ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีของผู้อื่นและของผู้ใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้	1. เข้าใจบทบาทหน้าที่ของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (K) - อธิบายบทบาทและหน้าที่ของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล 2. เข้าใจความหลากหลายของสื่อและประโยชน์การใช้งานที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน (K) - จำแนกประเภทและเปรียบเทียบคุณสมบัติของสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลที่แตกต่างกันได้ - อธิบายประโยชน์ในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้ 3. เข้าใจหลักการ และสามารถเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย (KAP) - อธิบายข้อดี ข้อเสีย และข้อระมัดระวังในการเข้าถึง ส่งต่อ และกระจายสารสนเทศให้กับผู้อื่นผ่านสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลได้ - อธิบายกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้ - สามารถเข้าถึง ส่งต่อ และกระจายสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการของตนเอง

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
		4. เข้าใจความต้องการของตนเองในการใช้สารสนเทศ รู้ช่องทางการเข้าถึงการได้มาซึ่งข้อมูล เข้าถึงและเลือกใช้สารสนเทศได้สอดคล้องเหมาะสม (K P) - เลือกใช้ช่องทางการเข้าถึงและแพร่กระจายสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการของตนเอง - เข้าถึงและเลือกใช้สารสนเทศได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตน 5. ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในเชิงเทคนิคในการเข้าถึง ส่งต่อ และกระจายข้อมูลให้กับผู้อื่นได้อย่างปลอดภัย (K A P) - เลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณเพื่อเข้าถึง ส่งต่อ และกระจายข้อมูลได้อย่างปลอดภัย - อธิบายถึงอันตรายของการเข้าระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีได้ - สามารถป้องกันตนเองจากอันตรายของการเข้าถึง ส่งต่อ และกระจายสารสนเทศได้ 6. รู้เท่าทันตนเองในขณะเปิดรับสื่อ จัดสรรเวลาการใช้สื่อ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม (A P) - ใช้เวลากับสื่อให้เหมาะสมโดยรู้เวลา และระยะเวลาที่เหมาะสมในการใช้สื่อและเข้าถึงข้อมูล - ประเมินถึงผลทางบวกและผลทางลบจากการเปิดรับสื่อและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน - อธิบายความรู้สึกและความคิดของตนเองในขณะเปิดรับสื่อได้ - เท่าทันและจัดการกับอารมณ์จากการใช้สื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้ - ให้คำแนะนำในการจัดการกับอารมณ์และจัดสรรเวลาในการใช้สื่อ และเทคโนโลยีดิจิทัลแก่บุคคลอื่นได้

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
ด้านที่ 2: การวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล	● เข้าใจเบื้องหลัง: รู้และเข้าใจเบื้องหลังของการทำงานของสื่อทั้งในเชิงโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ความหมายแฝงของสารสนเทศ เงื่อนไขการทำหน้าที่ของสื่อ ภูมิปัญญาและกลไกในการกำกับสื่อ ● ประเมินคุณค่าและความน่าเชื่อถือได้: ตรวจสอบที่มา อธิบายปัจจัยและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ แยกแยะ และประเมินสื่อ สารสนเทศว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ● ตระหนักถึงผลกระทบของการเผยแพร่ต่อ: เห็นความเสี่ยงและผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดจากการส่งต่อและการผลิตซ้ำสารสนเทศผ่านสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล	1. รู้และเข้าใจโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อ (K) - อธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และวิเคราะห์ผลกระทบของทุนและการเมือง ที่มีต่อการทำงานของสื่อได้ - อธิบายถึงโครงสร้างอุตสาหกรรมของสื่อได้ 2. วิเคราะห์เงื่อนไขการทำหน้าที่ของสื่อ (K) - วิเคราะห์เงื่อนไขการทำหน้าที่ของสื่อในสังคมประชาธิปไตยได้ 3. วิเคราะห์กลไกการกำกับติดตามสื่อในสังคมประชาธิปไตย (K) - วิเคราะห์กฎหมายและกลไกเกี่ยวกับการกำกับดูแลสื่อ - วิเคราะห์กลไกการบังคับใช้กฎหมายที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและคนในชุมชน 4. วิเคราะห์ความแตกต่างของสื่อและเนื้อหาแต่ละประเภทตามที่มาและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และเปรียบเทียบความแตกต่างของการใช้ประโยชน์จากสื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้ (K) - วิเคราะห์แหล่งที่มาของเนื้อหาสื่อและสารสนเทศได้ - อธิบายและเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของเนื้อหาสื่อและสารสนเทศได้ 5. วิเคราะห์การประกอบสร้างของสื่อ และความหมายแฝงที่อยู่ในเนื้อหาสื่อได้ (K A) - วิเคราะห์การประกอบสร้างของสื่อได้ - วิเคราะห์ความหมายแฝงที่อยู่ในสื่อ และสารสนเทศได้ - วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ และข้อมูลที่ได้รับจากการใช้สื่อ สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลได้

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
		6. ประเมินคุณค่าและความน่าเชื่อถือของสื่อ มี วิจารณ์งานในการรับสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยี ดิจิทัล (K A) - แยกแยะและประเมินสารสนเทศที่ดี/ไม่ดี มี ประโยชน์/ไม่มีประโยชน์ และมีคุณค่าหรือไม่มี คุณค่า เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมได้ - ตรวจสอบที่มาและความถูกต้องของสารสนเทศได้ - อธิบายปัจจัยและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความ น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือของสื่อได้ - ตีความสารสนเทศที่ได้รับจากการใช้สื่อ และ เทคโนโลยีดิจิทัลได้ 7. ตระหนักถึงผลกระทบของการเผยแพร่สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (K A) - วิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการส่งต่อและผลิตซ้ำ สารสนเทศที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้ - ประเมินความเสี่ยง และภัยจากการเผยแพร่ สารสนเทศผ่านสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลได้
ด้านที่ 3: การ สร้างสรรค์เนื้อหา และข้อมูล สารสนเทศ	● รู้ใช้อย่างสร้างสรรค์ ต่อยอดความรู้เดิมที่มี: สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับคน ทั้งในวัยเดียวกันและต่างวัยอย่าง สร้างสรรค์ ใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลใน การแสวงหาความรู้เพื่อต่อยอดความรู้ ประสบการณ์เดิมที่มี และถ่ายทอดสู่ผู้อื่น ได้อย่างมีจริยธรรม ความรับผิดชอบและ เคารพในความแตกต่างทางความคิด	1. ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ในฐานะผู้สร้างสื่อ เผยแพร่ และส่งต่อข้อมูลสารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและ รับผิดชอบในฐานะพลเมือง (K A) - อธิบายวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอด หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามความต้องการของ ตนเอง - คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนเผยแพร่สารสนเทศ - สร้างสรรค์ และเผยแพร่สารสนเทศอย่างมี จริยธรรม และรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมือง โดย คำนึงถึงความน่าเชื่อถือ และลิขสิทธิ์ของผลงาน

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
		- แสดงออกถึงความเคารพความแตกต่างทางความคิดระหว่างสมาชิกในครอบครัวและสังคม 2. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและวิธีการอื่นๆ ในการสร้างสื่อสารสนเทศ สังเคราะห์เป็นความรู้ จัดระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ (K A P) - เห็นประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และวิธีการอื่นในการสร้างสื่อและสารสนเทศ - ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการออกแบบและสร้างสรรค์ข้อมูลสารสนเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น - ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับคนทั้งในวัยเดียวกันและต่างวัยอย่างสร้างสรรค์ - แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากช่องทางหลากหลาย เพื่อต่อยอดความรู้เดิมที่ตนเองมี - เรียบเรียงข้อมูลและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนเองให้กับผู้อื่น
ด้านที่ 4: การประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง	● มีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง: มีส่วนร่วมในการเลือกใช้สื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล ตามศักยภาพของตน เพื่อนำไปแก้ไขปัญหา ตรวจสอบ และสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล ชุมชน และสังคมต่อไป	1. ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการสร้างและใช้สื่อสารสนเทศเพื่อแสดงออกในฐานะพลเมือง (K A) - ปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองในการสร้างและใช้สื่อสารสนเทศ - มีส่วนร่วมหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมโดยใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม - ใช้สื่อสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างประโยชน์ เพื่อเสริมสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเอง 2. เลือกใช้ช่องทาง และวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และบริบททางสังคมวัฒนธรรม (K A P)

สมรรถนะ	ลักษณะสำคัญ	ตัวบ่งชี้
		- เลือกใช้ช่องทางการสื่อสาร และอธิบายได้ถึงความแตกต่างของวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง - ใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และบริบททางสังคมวัฒนธรรมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนของตนเอง - ใช้สื่อ และช่องทางสื่อในการรณรงค์ จูงใจ มีส่วนร่วม และส่งเสริมให้ผู้อื่นมีส่วนร่วม ในฐานะสมาชิกและพลเมืองของสังคมตามวิถีประชาธิปไตย 3. ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการสร้างและใช้สื่อสารสนเทศในการแก้ไขปัญหา ตรวจสอบ และสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางบวกและเป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือสังคม (K A P) - มีส่วนร่วมและการพูดคุย แลกเปลี่ยน ถกเถียงอย่างสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนชุมชนของตนเอง - ใช้ประโยชน์สื่อ เทคโนโลยีดิจิทัล และสารสนเทศที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางบวกให้กับบุคคล กลุ่ม หรือสังคม

3.1.5 ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร

แนวคิดในการพัฒนาและออกแบบหลักสูตรได้มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของสังคมและผู้เรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยในอดีต Beauchamp (1981 : 77) นำเสนอการออกแบบหลักสูตร 2 ทฤษฎี คือ 1) ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design Theories) ที่เน้นการจัดแบ่งองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ วิธีการจัดกิจกรรม จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้สู่การจัดการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล และ 2) ทฤษฎีวิศกรรมหลักสูตร (Engineering Theories) หมายถึง กระบวนการทุกอย่างที่ทำให้ระบบหลักสูตรเกิดขึ้นในโรงเรียน ได้แก่ การสร้างหรือจัดทำหลักสูตร การใช้หลักสูตร การประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตร โดยรูปแบบ

หลักสูตรที่มีคุณภาพที่สามารถสร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียนได้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการบริหาร รูปแบบการปฏิบัติการ รูปแบบการสาธิต รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และรูปแบบการใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน เป็นต้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 15-28) อธิบายถึงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ตามแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ (อาทิ Ralph W. Tyler, Hilda Taba, J. Galen Saylor and William M. Alexander, Goodlad and Richter และ Robert S. Fox) ว่ามีรูปแบบที่มีลักษณะคล้ายกันและไม่สามารถตัดสินได้ว่ารูปแบบใดดีกว่ากัน ขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม โดยในการพัฒนาหลักสูตรก็จะมี 6 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การนำหลักสูตรไปใช้ 5) การประเมินผลหลักสูตร 6) การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในช่วงประมาณ 3- 4 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการนำเอาแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบ AUN-QA หรือ ASEAN University Network Quality Assurance โดยมีหลักการสำคัญคือ การมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้หรือ Outcome-Based Learning กล่าวคือ มุ่งเน้นการพิจารณาการออกแบบผลลัพธ์จากการเรียนรู้ และการออกแบบกระบวนการต่างๆ เพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์ดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์คุณภาพ 11 ด้าน (ดาวิชา ศรีชัยรัตน์, 2559) ดังนี้

1) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes) มีการสร้างผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง อย่างชัดเจนและแปลงลงสู่หลักสูตร สนับสนุนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังครอบคลุมความรู้และทักษะทั่วไปและเฉพาะทาง และสะท้อนถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2) ข้อกำหนดของหลักสูตร (Program Specification) ข้อมูลเฉพาะของหลักสูตรมีความเชื่อมโยงกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และแสดง วิธีการได้มาซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าว รวมถึงมีการสื่อสารข้อมูลของหลักสูตรไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3) โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร (Program Structure and Content) โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรมีความสมดุลระหว่างความรู้และทักษะทั่วไปและเฉพาะทาง สะท้อนถึงวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถาบันการศึกษา โดยวิชาแต่ละวิชาเชื่อมโยงกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มีการบูรณาการระหว่างวิชา แสดงให้เห็นถึงความกว้างและความลึกของเนื้อหา

4) กลยุทธ์การเรียนและการสอน (Teaching and Learning Approach) สามารถทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และใช้ความรู้ดังกล่าวได้ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

5) การประเมินผู้เรียน (Student Assessment) เริ่มตั้งแต่กระบวนการรับผู้เรียน ขณะเรียน และการจบการศึกษา โดยมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน มีวิธีการประเมินที่หลากหลาย ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับ ครอบคลุมทุกจุดประสงค์การเรียนรู้ และมีมาตรฐาน รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

6) คุณภาพบุคลากรสายวิชาการ (Academic Staff Quality) มีการวางแผนบุคลากรทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีการกำหนดสัดส่วนภาระงาน มีการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร และระบบการบริหารผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งงาน มีจำนวนเหมาะสม และเพียงพอสำหรับหลักสูตร มีการรับสมัคร และเลื่อนตำแหน่งอย่างเป็นธรรม มีการกำหนดบทบาทและความสัมพันธ์ของบุคลากรอย่างชัดเจน การจัดสรรงานมีความเหมาะสมกับคุณสมบัติ ประสบการณ์ และทักษะ ภาระงานและแรงจูงใจ สนับสนุนคุณภาพการเรียนการสอน มีกฎระเบียบที่มีมาตรฐาน มีการวางแผนการ เลิกจ้างและการเกษียณอายุ

7) คุณภาพบุคลากรสายสนับสนุน (Support Staff Quality) มีการวางแผนบุคลากรทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีระบบการสรรหาคัดเลือก การมอบหมายงาน เลื่อนขั้น/ตำแหน่งที่ชัดเจนและได้รับการสื่อสารให้บุคลากรทราบและมีระบบการฝึกอบรมและพัฒนา ตลอดจนระบบการบริหารผลการปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรสายสนับสนุนมีความรู้ความสามารถและมีจำนวนเพียงพอที่จะให้บริการในระดับที่ทำให้ผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจ

8) คุณภาพของผู้เรียนและการสนับสนุน (Student Quality and Support) หลักสูตรมีนโยบายการรับผู้เรียนที่ชัดเจน มีกระบวนการรับผู้เรียนที่เหมาะสม และมีการจัดการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มีระบบการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ ที่เหมาะสม มีการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การวิจัยและคุณภาพชีวิตโดยรวม

9) สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน (Facilities and Infrastructure) หลักสูตรมีทรัพยากรทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพียงพอ มีฐานข้อมูลต่างๆ ที่ทันสมัย มีการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความปลอดภัย

10) การเพิ่มประสิทธิภาพของคุณภาพ (Quality Enhancement) หลักสูตรได้รับการทบทวนและพัฒนาปรับปรุงโดยใช้ข้อมูลและผลสะท้อนกลับจาก ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ศิษย์เก่า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีระบบการรับฟังผลสะท้อนกลับที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการนำผลงานวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน

11) ผลผลิต (Output) หลักสูตรมีการประเมินและเทียบเคียงคุณภาพของผู้จบการศึกษาได้แก่ อัตราการจบของผู้เรียนอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ และอัตราการลาออกกลางคันอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เวลาเฉลี่ยที่ผู้เรียนเรียนจบ อัตราการจ้างงาน กิจกรรมการวิจัยของผู้เรียนได้รับการประเมินและเทียบเคียง ความพึงพอใจของผู้เรียน บุคลากร ศิษย์เก่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ได้รับการประเมินและเทียบเคียงอย่างเป็นระบบ และหลักสูตรสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า หลักการสำคัญในการออกแบบหลักสูตรตรมแนวทางของ ASEAN University Network Quality Assurance นั้นจะมีลักษณะเป็น Backward design กล่าวคือ เริ่มจากการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes) จะเห็นในตัวผู้เรียนหลังจากที่ผ่านการเรียนรู้ตามหลักสูตร

แล้วเสียก่อน แล้วจึงค่อยกำหนดเนื้อหาและออกแบบวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ซึ่งเป็นกรอบคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาและออกแบบหลักสูตรวัยเพชรผู้ทันสื่อในครั้งนี้

3.1.6 แนวคิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

สุธีรา บัวทอง สุทธิพงศ์ สภาพัตต์ และ ศิริณา จิตต์จรัส (2558) พบว่า ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ดีกว่าหากได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการและได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายกับการใช้ชีวิต โดยการเรียนรู้จะเกิดจากการใคร่ครวญสิ่งต่างๆ ที่ผ่านมาอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การดู การฟัง ทั้งนี้ความแตกต่างของอายุและปัจจัยแวดล้อมก็มีส่วนทำให้การเรียนรู้ของผู้สูงอายุต่างกันไปในแต่ละบุคคล

มณฑรา ธรรมบุศย์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า นักจิตวิทยาที่ศึกษารูปแบบการเรียนรู้หรือลีลาการเรียนรู้ของมนุษย์ (Learning style) พบว่า มนุษย์สามารถรับข้อมูลโดยผ่านเส้นทางการรับรู้ 3 ทาง คือ การรับรู้ทางสายตา โดยการมองเห็น (Visual perception) การรับรู้ทางโสตประสาทโดยการได้ยิน (Auditory perception) และการรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก (Kinesthetic perception) ซึ่งสามารถนำมาจัดเป็นลีลาการเรียนรู้ได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

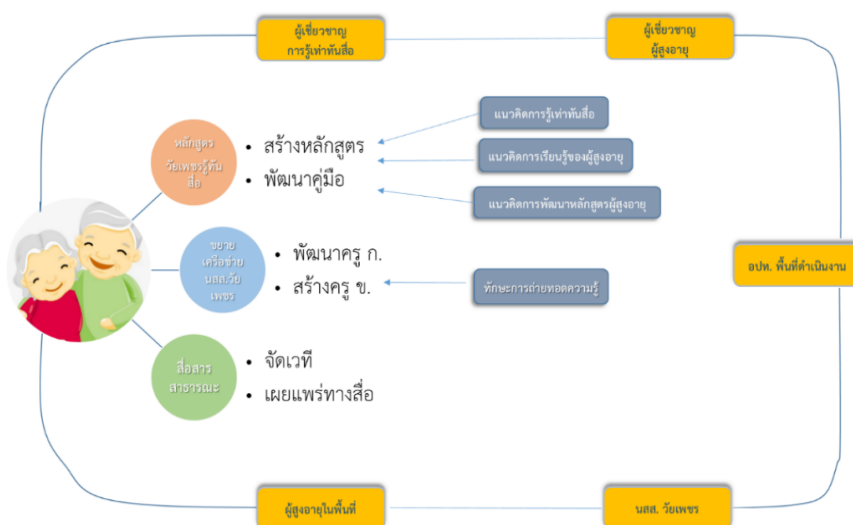
1) ผู้ที่เรียนรู้ทางสายตา (Visual learner) เป็นพวกที่เรียนรู้ได้ดีจากรูปภาพ แผนภูมิ แผนผังหรือจากเนื้อหาที่เขียนเป็นเรื่องราว เวลาจะนึกถึงเหตุการณ์ใด ก็จะนึกถึงภาพเหมือนกับเวลาที่ดูภาพยนตร์คือมองเห็นเป็นภาพที่สามารถเคลื่อนไหวได้ ลักษณะของคำพูดที่คนกลุ่มนี้ชอบใช้ เช่น “ฉันเห็น” หรือ “ฉันเห็นเป็นภาพ....”

2) ผู้ที่เรียนรู้ทางโสตประสาท (Auditory learner) เป็นพวกที่เรียนรู้ได้ดีที่สุดถ้าได้ฟังหรือได้พูด ชอบฟังเรื่องราวซ้ำๆ และชอบเล่าเรื่องให้คนอื่นฟัง คุณลักษณะพิเศษของคนกลุ่มนี้ ได้แก่ การมีทักษะในการได้ยิน/ได้ฟังที่เหนือกว่าคนอื่น ดังนั้นจึงสามารถเล่าเรื่องต่างๆ ได้อย่างละเอียดละออ และรู้จักเลือกใช้คำพูด

3) ผู้ที่เรียนรู้ทางร่างกายและความรู้สึก (Kinesthetic learner) เป็นพวกที่เรียนโดยผ่านการรับรู้ทางความรู้สึก การเคลื่อนไหว และร่างกาย จึงสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ดีหากได้มีการสัมผัสและเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งที่เรียน สังเกตได้จากคำพูดที่ว่า “ฉันรู้สึกว้าว...”

สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ นอกจากจะต้องคำนึงถึงวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ข้างต้นแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดที่เกิดจากภาวะสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสื่อมทางกายที่มีผลต่อประสาทตา หู และการรับความรู้สึก ตลอดจนภาวะทางจิตใจที่อาจจะมีผลต่อการแรงจูงใจในการเรียนรู้ และพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันที่จะเป็นเงื่อนไขของการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้น การมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และภาวะสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสูงอายุสามารถรับรู้เนื้อหาสาระผ่านทางประสาทตา หู และการรับความรู้สึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญคือสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอีกด้วย

คณะผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล/ การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลของผู้สูงอายุไทย/ ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ มาใช้เป็นกรอบคิดและแนวทางในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรฯ ร่วมกับการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และเครือข่าย องค์กร สถาบันที่ดำเนินงานด้านการรู้เท่าทันสื่อฯ และด้านผู้สูงอายุ ตลอดจนนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และผู้สูงอายุ โดยนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ดังแผนภาพที่ 2 ด้านล่าง

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

3.2 ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานโครงการฯ คือ **กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)** จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ นสส. วัยเพชร แกนนำ ที่เคยเข้าร่วมรับการเสริมศักยภาพจากโครงการสูงวัยไม่เสปสื่ออย่างสุขุมเสี่ยงฯ ในปีที่ผ่านมา ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ สมาคมหรือองค์กรส่วนที่กำกับดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน (ที่เข้าร่วมโครงการ) เครือข่ายนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และผู้สูงอายุ และสถาบันที่ดำเนินงานด้านการรู้เท่าทันสื่อฯ และด้านผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมมีทั้งรูปแบบของการให้ข้อคิดเห็น ข้อมูลป้อนเข้า การวิพากษ์หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ นสส. วัยเพชร แกนนำ ยังมีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติการใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้นในการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุอื่นๆ สำหรับการสื่อสารผลักดันเชิงนโยบาย ใช้วิธีการเชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พร้อมสื่อสารสาธารณะผ่านสื่อต่างๆ

4. ขั้นตอนการดำเนินงาน/ ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

โครงการฯ ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) ร่วมกับแนวทางการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research approach) ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อและการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่คำนึงถึงกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ

- 1) ทบทวนแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และผลการวิจัยจากโครงการฯ ในปีที่ผ่านมาและรายงานการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลป้อนเข้า (Input) ในการออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุไทย
- 2) ออกแบบเนื้อหาหลักสูตร และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุไทย
- 3) จัดให้มีการวิพากษ์หลักสูตรฯ ที่สร้างขึ้น 1 ครั้ง โดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรสถาบัน เครือข่ายที่ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อและ/หรือด้านผู้สูงอายุ จำนวน 11 คน ได้แก่
 1. นางศิริลักษณ์ มีมาก ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ
 2. นายแพทย์ ไพโรจน์ แสน่วม ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 3. นายแพทย์ ปัญญา ไข่มุก กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 4. นางญาณิ รัชต์บริรักษ์ นักบริหารแผนงานชำนาญการพิเศษ สำนักส่งเสริมวิถีสุขภาวะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 5. นางสาวยุวดี งามวิทย์โรจน์ นักวิชาการแผนระบบสื่อและวิถีสุขภาวะทางปัญญา สำนักส่งเสริมวิถีชีวิตสุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 6. แพทย์หญิง ลัดดา ดำริการเลิศ กรรมการและเลขาธิการ มูลมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)
 7. ดร. พนม คลีฉายา หัวหน้าภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 8. ดร. สุธรรม นันทมงคลชัย อาจารย์ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
 9. นางสาวเข็มพร วิรุณราพันธ์ ผู้จัดการสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.)
 10. นายกฤตฤณ พรหมเสน กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิคนตัวดี
 11. รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล หัวหน้าภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 4) จัดให้มีการวิพากษ์คู่มือการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น 1 ครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญจากองค์กร สถาบัน เครือข่ายที่ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อและ/หรือด้านผู้สูงอายุ ผู้บริหารหรือผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแล/กำหนดนโยบายโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 7 คน ได้แก่
 1. นางศิริลักษณ์ มีมาก ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ
 2. รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ ปัญญา ไข่มุก กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 3. ดร. นายแพทย์ ไพโรจน์ เสาน่วม ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 4. นายพีระศักดิ์ มาตรศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
 5. นางสาวเข็มพร วิรุณราพันธ์ ผู้จัดการสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.)
 6. นายกฤตฤณ พรหมเสน กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิคนตัวดี
 7. รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล หัวหน้าภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 5) นำเอาข้อมูลจากการวิพากษ์มาพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรฯ และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ฯ ตามข้อเสนอแนะที่ได้ในข้อ 3) และ 4)

ขั้นตอนที่ 2 การนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้ พร้อมกับการอบรมทักษะการเป็น ครู ก ในกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักสื่อสารสุขภาวะผู้สูงอายุแกนนำ (นสส. วัยเพชร) ที่เคยผ่านการอบรมการรู้เท่าทันสื่อในโครงการฯ ที่ผ่านมา และนักเรียนผู้สูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมอบรม จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน ได้แก่ สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร พร้อมประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อก่อนอบรม (Pre-test) ด้วยแบบประเมินที่สร้างขึ้น (ภาคผนวก ก) จำนวน 86 คน

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาปรับปรุงเป็น “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” โดยใช้ข้อมูลจากการทดลองฯ การสังเกต และข้อเสนอแนะของ นสส. วัยเพชรที่เข้าอบรมเป็นครู ก ซึ่งนำมาสู่ข้อสรุปสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ปรับเนื้อหาในแต่ละบทเรียนให้ง่ายและกระชับกว่าเดิม 2) นำเสนอขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมสื่อ/ อุปกรณ์ที่ต้องใช้อย่างละเอียดและให้เรียงต่อจากเนื้อหาในแต่ละบท และ 3) ให้ผนวกรวมเนื้อหาและคู่มือการจัดการเรียนรู้ในเล่มเดียวกัน (ภาคผนวก ข)

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ออกแบบผลิตรูปเล่มหลักสูตรฯ ทั้ง แบบพิมพ์และ E-book พร้อมจัดทำอุปกรณ์สำหรับจัดการเรียนรู้ในลักษณะ Box set (ภาคผนวก ข) สื่อวีดิทัศน์ประกอบการเรียนรู้ (ภาคผนวก ข.) และสื่อวีดิทัศน์สาธิตการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฯ (ภาคผนวก ข) เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก หรือผู้ที่สนใจจะ

ใช้หลักสูตรฯ สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทของพื้นที่ได้

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองฝึกสอน **หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน** ของนสส. วัยเพชร ครู ก ที่ผ่านการอบรมทักษะการเป็นผู้สอนในขั้นตอนที่ 2 จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน ได้แก่ สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร โดยมีคณะผู้วิจัยเป็นพี่เลี้ยงช่วยชี้แนะและเติมเต็มในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ พร้อมประเมินประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อหลังอบรมด้วยแบบประเมิน (Post-test) ควบคู่กับการสนทนากลุ่ม (Focus group discussions) และการสังเกตในประเด็นทัศนคติต่อการเป็นครู ก ทัศนคติต่อการรู้เท่าทันสื่อ การเตรียมตัว การแบ่งบทบาทหน้าที่ บทบาทของผู้บริหารและผู้ประสานงาน ความมั่นใจและทักษะการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้นักเรียนผู้สูงอายุอื่นๆ ซึ่งคงเหลือ นสส. วัยเพชร ครู ก จำนวน 72 คน (ภาคผนวก ค)

ขั้นตอนที่ 5 ขับเคลื่อนผลักดันนโยบาย เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน ถูกนำไปใช้สร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยโครงการฯ แสวงหาพลังและความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น นำมาซึ่งการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MoU) 2 ฉบับ (ภาคผนวก ง) ดังนี้

- 1) ฉบับที่ 1 ขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับประเทศ เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ ถูกนำไปใช้ในวงกว้าง โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MoU) ระหว่าง กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2) ฉบับที่ 2 ขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ ถูกบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุที่อยู่ในสังกัด และสร้างและขยายเครือข่าย นสส. วัยเพชร ครู ก ในท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MoU) ระหว่าง
 - สมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา) องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี) เทศบาลนครสกลนคร (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร) เทศบาลตำบลชะมาย (ดูแลรีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปูกา (ดูแลสถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดเชียงใหม่) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ขั้นตอนที่ 6 การสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้ **หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ** และ **นสส. วัยเพชร ครู ก** เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง โดยจัดให้มีงานแถลงข่าวเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก จาก 5 พื้นที่ พร้อมพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทั้ง 2 ฉบับ ในวันที่ 9 ตุลาคม 2563 ที่ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งหมดจำนวน 6 สื่อ (ภาคผนวก จ)

แผนภาพที่ 3 สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน

หมายเหตุ: ขั้นตอนการดำเนินงานได้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม โดยได้ตัดการขยายผลการใช้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ โดย นสส. วัยเพชร ครู ก ไปยังผู้สูงอายุอื่นๆ ในชุมชน เนื่องจากเป็นช่วยการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 แต่ให้ใช้การฝึกสอนกันเองในโรงเรียนผู้สูงอายุแทน และได้เพิ่มการผลิตสื่อต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ วัสดุทัศนศึกษาการสอนตามหลักสูตรฯ และสื่อประกอบการสอนของ นสส. วัยเพชร ครู ก ได้แก่ Box set บรรจุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องใช้ในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละบทเรียนผนวกกับคลิปการสอนเบื้องหลังการทำโฆษณาสินค้า

5. กลุ่มเป้าหมาย/ พื้นที่ดำเนินการ

5.1 พื้นที่ในการดำเนินโครงการ แบ่งเป็น 2 ลักษณะได้แก่

1) พื้นที่ดำเนินการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ เนื่องจากหลักสูตรฯ เป็นหลักสูตรที่ต้องใช้กับผู้สูงอายุในบริบทเมืองใหญ่และในบริบทชนบท ทางโครงการจึงใช้พื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุทั้ง 5 โรงเรียนผู้สูงอายุที่เคยเข้าร่วมโครงการฯ ในปีที่ผ่านมา และผู้บริหารในพื้นที่ที่โรงเรียนสังกัดให้การสนับสนุน

ในเชิงนโยบายอย่างชัดเจน เป็นพื้นที่ที่ร่วมทดลองเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนา “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ซึ่งประกอบด้วย

- โรงเรียนผู้สูงอายุที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร คือ โรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา
- โรงเรียนผู้สูงอายุในภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลแม่ปูกา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย ตำบลชะมาย อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ ตำบลพลับพลาชัย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

2) พื้นที่ดำเนินการพัฒนาศักยภาพ นสส. วัยเพชร (ครู ก.) กำหนดให้เป็น 5 โรงเรียนผู้สูงอายุที่ร่วมการพัฒนาหลักสูตรฯ ในข้อ 1) เนื่องจาก มี นสส. วัยเพชร แกนนำที่เคยผ่านการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อจากโครงการในระยะแรกแล้วด้วย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องจากโครงการในระยะแรก

5.2 กลุ่มเป้าหมาย คือ นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร แกนนำ ที่เคยผ่านการเสริมศักยภาพการรู้เท่าทันสื่อในโครงการระยะแรกและนักเรียนผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุทั้ง 5 โรงเรียนที่สมัครใจเข้าอบรมเสริมศักยภาพทักษะการถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ เพื่อเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก โดยได้กำหนดไว้โรงเรียนละ 20 คน รวมเป็น 100 คน อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานมีผู้เข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 81 คน แบ่งเป็น นสส. วัยเพชร 57 คน และนักเรียนผู้สูงอายุ 24 คน ดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนผู้เข้าร่วมอบรมเสริมศักยภาพเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก

โรงเรียนผู้สูงอายุ	นสส. วัยเพชรที่เข้าอบรม	นักเรียนผู้สูงอายุที่เข้าอบรม	รวม
โรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา	10 คน	5 คน	15 คน
สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	14 คน	2 คน	16 คน
โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร	6 คน	11 คน	17 คน
รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย	9 คน	5 คน	14 คน
โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ	18 คน	1 คน	19 คน
รวม	57 คน	24 คน	81 คน

หมายเหตุ: จำนวนกลุ่มเป้าหมายของโครงการลดลงจากที่กำหนด โดยไม่มีส่วนของผู้สูงอายุที่จะได้รับการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อในชุมชนที่เป็นการขยายผลการใช้หลักสูตรฯ เนื่องจากสถานการณ์โควิด 19

5.3 พันธมิตรในการดำเนินโครงการ

ในการพัฒนา “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” เน้นการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาและการนำไปใช้ ทางโครงการฯ คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ดังนี้

- องค์กร สถาบัน เครือข่ายที่ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อและ/หรือด้านผู้สูงอายุ ได้แก่
 1. กรมกิจการผู้สูงอายุ
 2. กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
 3. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)
 4. องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
 5. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 6. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 7. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
 8. สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.)
 9. มูลนิธิคนตัวดี
- หน่วยงานที่กำกับดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ ได้แก่ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ดำเนินโครงการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย จังหวัดสุพรรณบุรี เทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร เทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปูกา จังหวัดเชียงใหม่
- สมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม กรุงเทพมหานคร
- นสส. วัยเพชร จากโครงการในระยะแรก
- นักเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินโครงการ

6. ระยะเวลาดำเนินงาน

การดำเนินโครงการเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2562 ถึง 31 ตุลาคม 2563 รวมเป็น 15 เดือน ทั้งนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนแผนและกิจกรรมการดำเนินงานในบางส่วน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด 19

7. บทสรุปผู้บริหาร

โครงการ“ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ” (Media Literate Elderly: Creating Media Literacy Course and Expanding Networks of Communicators for Well-being) เป็นการทำงานต่อยอด ขยายผล และยกระดับงานสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1) สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทย ในเมืองและชนบท 2) พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ให้มีความสามารถในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนรู้เท่าทันสื่อ และ 3) สื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้หลักสูตร “วัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย

แนวคิดหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทย แนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย ทฤษฎีการออกแบบหลักสูตร และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่นำมาเป็นกรอบคิดและแนวทางในการสร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างการรู้เท่าทันสื่อที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้สูงอายุไทย รวมถึงการเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้เพื่อขยายผลสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุอื่นๆ ให้แก่นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (นสส. วัยเพชร) ที่เป็นผลผลิตจากโครงการสูงวัยไม่เสปสื่ออย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็น “นสส. วัยเพชร ครู ก” ของหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อที่สร้างขึ้นได้

ยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานโครงการฯ คือ **กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)** ทั้งในมิติของการสื่อสารและการปฏิบัติ (Participatory communication and action) จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ นสส. วัยเพชร แกนนำ ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ สมาคมหรือองค์กรส่วนที่กำกับดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน เครือข่ายนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และผู้สูงอายุ และสถาบันที่ดำเนินงานด้านการรู้เท่าทันสื่อฯ และด้านผู้สูงอายุ

การดำเนินงานใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) ร่วมกับแนวทางการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research approach) ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อและการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่คำนึงถึงกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ โดยนำแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และผลการวิจัยจากโครงการฯ ในปีที่ผ่านมาและที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลป้อนเข้า (Input) ในการออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุไทย การวิพากษ์หลักสูตรฯ และคู่มือการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรฯ และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้ พร้อมกับการอบรมทักษะการเป็น ครู ก ในกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักสื่อสารสุขภาวะผู้สูงอายุแกนนำ (นสส. วัยเพชร) และนักเรียนสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมอบรม พร้อมประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อก่อนการทดลองด้วยแบบประเมิน (Pre-test)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาปรับปรุงเป็น “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” โดยใช้ข้อมูลจากการทดลองฯ การสังเกต และข้อเสนอแนะของ นสส. วัยเพชรที่เข้าอบรมเป็นครู ก

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองฝึกสอนตาม “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ของ นสส. วัยเพชร ครู ก พร้อมประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อหลังการทดลองฝึกสอนด้วยแบบประเมิน (Post-test) ควบคู่กับการสนทนากลุ่ม (Focus group discussions) และการสังเกต

ขั้นตอนที่ 5 การขับเคลื่อนผลักดันสู่นโยบาย เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ ถูกนำไปใช้สร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยการแสวงหาพลังและความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 6 การสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ และการจัดแถลงข่าวเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก จาก 5 พื้นที่ พร้อมพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานที่ร่วมขับเคลื่อนผลักดันเชิงนโยบายระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ คือ นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรแกนนำ ที่เคยผ่านการเสริมศักยภาพการรู้เท่าทันสื่อในโครงการระยะแรก และนักเรียนผู้สูงอายุที่สมัครใจเข้าอบรมเสริมศักยภาพทักษะการถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ เพื่อเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน ได้แก่ สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ผ่านการอบรมและฝึกสอนเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก 72 คน แบ่งเป็น นสส. วัยเพชร 47 คน และนักเรียนผู้สูงอายุ 25 คน

7.1 ผลการดำเนินงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 โดยหลักสูตรตั้งอยู่บนฐานคิด “รู้ทันตนเอง รู้ทันสื่อ” เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Activity based-participation) ที่สามารถดึงดูดความสนใจ สร้างการจดจำของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่นในการนำไปปรับใช้ให้กับผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน โดยได้ผนวกรวมเนื้อหาความรู้และกิจกรรมไว้ในเล่มเดียวกัน สำหรับใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ โดยนสส. วัยเพชร ครู ก ที่ผ่านการอบรมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้หลักสูตรฯ ใช้เวลาในการอบรม

6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนประกอบและวิธีการใช้หลักสูตร ส่วนที่ 2 ทักษะการเป็นผู้สอน ส่วนที่ 3 บทเรียนการรู้เท่าทันสื่อ 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 รู้ทันสื่อ รู้ทันโลก (1 ชั่วโมง)/ บทที่ 2 เราเลือกสื่อเอง (1 ชั่วโมง)/ บทที่ 3 สื่อบอก สื่อหลอก (1 ชั่วโมงครึ่ง) บทที่ 4 รู้ทันตนเอง (1 ชั่วโมง) และ บทที่ 5 คาลา รู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ (1 ชั่วโมงครึ่ง) และส่วนที่ 4 ภาคผนวก ซึ่งบรรจุกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท 8 กิจกรรมแบบประเมินการรู้เท่าทันสื่อ (ก่อน-หลังอบรม) และรายชื่อ นสส. วัยเพชร ครู ก

ทั้งนี้ โครงการฯ ได้ออกแบบจัดทำ“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ให้มีขนาดสีสันทันที่เข้ากับผู้ใช้ที่เป็นผู้สูงอายุ โดยได้ผลิตออกมาทั้งในรูปแบบเล่มพิมพ์ (Hard copy) และ E-book มีการผลิตสื่อและอุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรมในแต่ละบทที่บรรจุใน Box set ที่สะดวกต่อการนำไปใช้ รวมถึงผลิตคลิปเบื้องหลังการผลิตโฆษณา และวีดิทัศน์สาธิตการสอนทั้ง 5 บท เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถนำไปใช้ในการทบทวนและเตรียมสอน หรือผู้สูงอายุ/ผู้ที่สนใจจะใช้หลักสูตรฯ สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” จึงเป็นผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งเกิดจากการบูรณาการศาสตร์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และทุนทางวัฒนธรรมไทย ผสานกับกระบวนการทางวิชาการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุทั้งในเมืองและชนบท พร้อมวิธีการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ง่าย สนุก และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ ยังมีความยืดหยุ่นที่ผู้ใช้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนสูงอายุในแต่ละท้องถิ่นหรือกลุ่มวัยอื่นๆ

2. นักสื่อสารสุขภาพวัยเพชร ครู ก (นสส. วัยเพชร ครู ก) เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 โดยได้พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ครู ก ทั้งสิ้น 81 คน ในจำนวนนี้เป็น นสส. วัยเพชร จากโครงการเดิม ทั้งสิ้น 57 คน และผู้ที่เข้าร่วมในโครงการนี้ 24 คน โดยผลการสนทนากลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก ที่เข้าร่วมโครงการฯ ในแต่ละพื้นที่ การสังเกต และการประเมินก่อน-หลังการทดลอง (Pre/Post test) สรุปได้ดังนี้

- ทศนคติต่อการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า นสส. วัยเพชร ที่ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์กับผู้สูงอายุ และสามารถปรับใช้ได้กับคนทุกเพศวัย
- ทศนคติต่อการเป็น ครู ก พบว่า นสส. วัยเพชร ส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นครู ก เพราะได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยการนำเรื่องดีๆ ไปบอกต่อ รู้สึกมีความสุขที่ได้เป็น ครู ก และพร้อมที่จะฝึกฝนเพื่อนำไปขยายผลต่อ
- การเตรียมตัว พบว่า มีน้อยมากทุกพื้นที่ สืบเนื่องจากสถานการณ์ COVID-19 ที่ทำให้กระบวนการดำเนินงานในพื้นที่ต้องหยุดชะงักไป ครู ก ขาดการซักซ้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดความมั่นใจ เกิดความประหม่าและสับสนในขณะทดลองสอน

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอน พบว่า ทุกพื้นที่ที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก โดยยึดรูปแบบที่กำหนดไว้ในแต่ละบท มีการกำหนดผู้สอนหลักในแต่ละบท พี่เลี้ยงกลุ่ม ผู้สรุปประเด็น และผู้ควบคุมการใช้สื่อภาพและเสียง โดยมีการกำหนดบทบาทให้ตามความถนัดของ นสส. วัยเพชรแต่ละคน (put the right man to the right job)
- บทบาทผู้นำกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก แต่ละพื้นที่มีผู้นำกลุ่มที่เกิดขึ้นที่ทำหน้าที่ช่วยในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในทีม ประสานการทำงานและการฝึกซ้อม รวมทั้งกระตุ้นให้กำลังใจ นสส. วัยเพชร
- บทบาทของผู้บริหารและผู้ประสานงาน พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกิจกรรมโครงการนี้เป็นอย่างมาก โดยให้เกียรติมาเปิดงาน เข้ามาร่วมกิจกรรม ให้ข้อเสนอแนะ และมอบหมายให้มีผู้ประสานงานหลักที่ติดตามการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด ส่วนผู้ประสานงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของตำบล และผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่ม นสส. วัยเพชร มีเพียงกลุ่ม นสส. วัยเพชรเชียงใหม่ ที่มีแกนนำกลุ่มทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเอง
- ศักยภาพการเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก พบว่า ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยนสส. วัยเพชร ครู ก ที่มีศักยภาพสูงสุดคือ นสส. วัยเพชร ครู ก สกนคร สุพรรณบุรี และยานนาวา ซึ่งสะท้อนจากความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายของกิจกรรมอย่างชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และการทำงานเป็นทีมที่สอดคล้องประสานกันได้อย่างลงตัว ส่วน นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ และ นครศรีธรรมราช ยังมีช่องว่างในการพัฒนาทำความเข้าใจเป้าหมายของการจัดกิจกรรมแต่ละบทและการฝึกซ้อมร่วมกันให้มากขึ้น
- ผลวิเคราะห์ทางสถิติสมรรถนะการเป็นครู ก (จากแบบประเมินก่อนการทดลองครั้งที่ 1 และหลังการทดลองฝึกสอนครั้งที่ 2 จำนวน 72 ชุด) พบว่า นสส. วัยเพชร ครู ก มีสมรรถนะด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” สูงขึ้นกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม ในขณะที่ด้าน “ความพร้อมเบื้องต้น” ภายหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม ทั้งนี้ ค่าเฉลี่ยของทุกด้านทั้งก่อนและหลังการอบรมอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด

3. การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยโครงการได้ผลักดันให้มีการนำเอาหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้นใน 3 ระดับ ได้แก่

- การผลักดันสู่ระดับนโยบายระดับท้องถิ่น โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MoU) ร่วม 7 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่างสมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา) องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัด

สุพรรณบุรี) เทศบาลนครสกลนคร (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร)
เทศบาลตำบลชะมาย (ดูแลรีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช)
องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปุดา (ดูแลสถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดเชียงใหม่)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
เอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

- การผลักดันสู่นโยบายระดับประเทศ โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MoU) ร่วม
3 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่าง กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- การผลักดันสู่ระดับสาธารณะ โดยการสื่อสารประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวในการสร้างหลักสูตร
วัยเพชรรู้ทันสื่อและการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ผ่านสื่อต่างๆ (5 ข่าว) การจัดเวที
แลกเปลี่ยนและเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ในวันที่ 9 ตุลาคม 2563 (สื่อมาร่วมงาน
6 สำนัก) และการประชาสัมพันธ์หลังโครงการ โดยหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ได้ถูก
นำเสนอผ่านสื่อแขนงต่างๆ (18 ชิ้น)

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ พบว่า มีปัจจัยสำคัญ 7
ประการ คือ

- 1) การได้รับข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฯ จากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นทั้งนักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้ที่มี
ประสบการณ์ จากหลากหลายศาสตร์
- 2) การทดลองฝึกและสกัดองค์ความรู้ทางวิชาการสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา
ผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัย
- 3) ทักษะการบูรณาการและประยุกต์ศาสตร์ที่เป็นความเชี่ยวชาญของนักวิจัยแต่ละคน ได้แก่
ศาสตร์ด้านผู้สูงอายุ การรู้เท่าทันสื่อ การสื่อสารระหว่างบุคคล และทุนทางวัฒนธรรม เพื่อเป้าหมายในการสร้าง
หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อที่เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนาผู้สูงอายุได้จริง
- 4) ผู้ประสานงานในท้องถิ่นให้ความสำคัญและดูแลเอาใจใส่ในการนำเอาหลักสูตรฯ ที่สร้างขึ้นไป
ทดลอง พร้อมช่วยปรับแต่งเนื้อหาให้เข้าใจง่ายเพื่อเอื้อให้ผู้สูงอายุสามารถสอนได้ด้วยตนเอง และสะท้อนปัญหาใน
การใช้หลักสูตรฯ ให้คณะผู้วิจัย
- 5) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการฝึกสอนปรับลดปริมาณเนื้อหาและความเป็นวิชาการให้อยู่ในศักยภาพที่
จะสอนได้ ซึ่งสะท้อนให้คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับเนื้อหาของหลักสูตรให้ง่ายและน้อยลง
- 6) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการฝึกสอนมีความตั้งใจและพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรฯ
ด้วยการให้สะท้อนความคิดเห็นและประเด็นที่ยังเป็นจุดอ่อนของหลักสูตรฯ

7) การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุใช้หลักสูตรฯ อย่างยืดหยุ่น เช่น การใช้ภาษาถิ่นในการสอน การคิดกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ทที่สอดคล้องกับความถนัดและวิถีวัฒนธรรมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนานักสื่อสารสุขภาพวัยเพชร ครู ก มี 3 ปัจจัยหลัก คือ

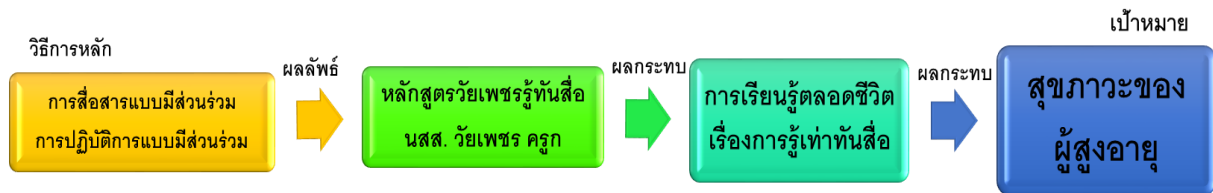
1) นสส. วัยเพชร ครู ก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการรู้เท่าทันสื่อที่มีต่อตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำหน้าที่เป็นผู้สอน และการเผยแพร่ความรู้ให้ผู้สูงอายุคนอื่นได้รู้เท่าทันสื่อ มีต้นทุนประสบการณ์ด้านการสอนมาก่อน มีพื้นฐานการศึกษาที่ดี และ/หรือ มีความมั่นใจและความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ ให้ความสำคัญกับกระบวนการและการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่อง มีความเต็มใจในการทำหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย มีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำของทีมที่สามารถประสานการทำงาน จัดการความขัดแย้ง กระตุ้นและเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน รวมถึงแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกได้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัดและศักยภาพของแต่ละบุคคล สมาชิกของทีมผู้สอนมีความสัมพันธ์ที่ดีและมีการพบปะทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ครอบคลุมสนับสนุนและเข้าใจการมาทำกิจกรรม และสามารถประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

2) ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้อำนาจ (Moral support) นสส. วัยเพชร ครู ก และตอกย้ำความสำคัญของการที่ผู้สูงอายุได้รับการเสริมศักยภาพให้เป็นผู้สอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ

3) นักวิจัยเข้าใจธรรมชาติและข้อจำกัดของผู้สูงอายุ ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ได้รวดเร็ว ไม่ยึดติดกับรูปแบบที่ได้วางแผนและออกแบบไว้ มีการติดตามและสื่อสารกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ มีทักษะการเป็นพี่เลี้ยงหรือ facilitator ที่เป็นมิตรและเป็นกันเอง เต็มใจสนับสนุนงานด้านวิชาการอื่นๆ ที่ท้องถิ่นหรือผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือ นั่นคือ เป็นความสัมพันธ์แบบ Reciprocity และมีจุดยืนในการทำงานวิจัยที่เน้นประโยชน์ของผู้ร่วมโครงการเป็นหลัก

ทั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จดังกล่าววิเคราะห์มาจากการแสดงศักยภาพของ นสส. วัยเพชร ในการทำหน้าที่เป็นครู ก บางพื้นที่เท่านั้น ส่วนพื้นที่ที่ยังมีช่องว่างในการพัฒนาก็สะท้อนว่าขาดปัจจัยที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพการเป็น ครู ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดต้นทุนประสบการณ์ด้านการสอน การไม่ให้ความสำคัญกับกระบวนการและการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่อง การไม่แบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และการไม่ทำงานเป็นทีมที่สอดคล้องประสานกัน

เมื่อประมวลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการสร้างหลักสูตรฯ และการพัฒนา นสส. วัยเพชร ครู ก สะท้อนให้เห็นวิธีการดำเนินงานหลัก 2 วิธี ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสุขภาพของผู้สูงอายุ คือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action) ดังแผนภาพด้านล่าง

วิธีการการดำเนินงานที่นำไปสู่การสร้างผลกระทบต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเรื่องการรู้เท่าทันสื่อและสุขภาวะของผู้สูงอายุ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศในการขับเคลื่อนการใช้ของหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อให้เป็นกลไกหนึ่งในการสร้างเสริมสังคมสูงอายุไทยให้เป็นสังคมที่มีสุขภาวะ ดังนี้

- 1) สื่อสารสาธารณะเพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 2) สำรวจสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทยโดยรวมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในพื้นที่ต่างๆ
- 3) ขับเคลื่อนผลักดันให้กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศกว่า 2,000 โรงเรียน
- 4) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมให้เห็นความสำคัญในการนำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้ผู้สูงอายุ
- 5) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการให้พิจารณาบรรจุหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในการเรียนการสอนในโรงเรียนต่างๆ
- 6) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข ให้พิจารณานำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดอบรมเสริมศักยภาพให้ อสม. หรือเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับท้องถิ่น ได้แก่

- 1) สนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนผู้สูงอายุที่มี นสส. วัยเพชร ครู ก บรรจุหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนผู้สูงอายุในโรงเรียนรุ่นต่อไป หรือขยายผลไปยังผู้สูงอายุในพื้นที่ตนเองหรือพื้นที่ใกล้เคียง หรือกลุ่มอื่นๆ

- 2) สนับสนุนการสร้าง นสส. วัยเพชร ครู ก ให้มีจำนวนที่มากขึ้น
- 3) เสริมศักยภาพและความเข้มแข็งให้ นสส. วัยเพชร ครู ก เดิม อย่างต่อเนื่อง
- 4) สร้างการยอมรับ (Recognition) นสส. วัยเพชร ครู ก ให้เป็นอาชีพหนึ่งที่มีคุณค่าและศักดิ์ศรี รวมถึงได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ซึ่งจะช่วยสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ ตัวผู้สูงอายุเองจะต้องเปิดใจและมองเห็นความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อการมีสุขภาพที่ดีและความปลอดภัยในชีวิตวิถีใหม่

8. ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานของโครงการฯ มีดังนี้

8.1 หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน

หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท ซึ่งเกิดจากกระบวนการสกัดองค์ความรู้จากแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยจากโครงการฯ ในปีที่ผ่านมาและรายงานการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ประเด็นเนื้อหา และลักษณะของหลักสูตรฯ และวิธีการจัดการเรียนรู้ ซึ่งนำมาสู่การจัดทำ (ร่าง) หลักสูตรผู้สูงอายู้ทันสื่อ และ (ร่าง) คู่มือการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

8.1.1 (ร่าง) หลักสูตรผู้สูงอายู้ทันสื่อ ประกอบด้วย ประเด็นเนื้อหาที่แบ่งเป็น 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ความรู้พื้นฐานการรู้เท่าทันสื่อและการเฝ้าระวังสื่อ มีรายละเอียดเนื้อหาครอบคลุม ประเด็น ความหมายและหลักการของการรู้เท่าทันสื่อ (การรู้จักและเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์ทำความเข้าใจสื่อ การประเมินผลกระทบจากสื่อ การใช้สื่ออย่างปลอดภัย) ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อสำคัญต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ประโยชน์ของการรู้เท่าทันสื่อต่อผู้สูงอายุ และการเฝ้าระวังสื่อ (ทักษะในการเฝ้าระวังสามารถฝึกฝนได้ด้วยเทคนิค “จับถูก-จับผิด”) พร้อมเชื่อมโยงการเสริมทักษะที่จำเป็นเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ ได้แก่ รู้จักลักษณะและธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภท วิเคราะห์เจตนาและความน่าเชื่อถือของสื่อ และสามารถประเมินผลที่จะเกิดขึ้นจากการเชื่อข้อมูลตามที่ื่อนำเสนอ เพื่อจะแสดงพฤติกรรมอย่างรู้เท่าทันและเฝ้าระวัง โดยการใช้คำการู้ทันสื่อ “หยุด” เพื่อตั้งสติ “คิด” ทบทวนความต้องการของตนเอง “ถาม” หาข้อมูลเพิ่มเติมจากการอ่านการฟังผู้มีประสบการณ์ เพื่อตัดสินใจว่าจะ “ทำ” คือแสดงพฤติกรรมด้วยความรู้เท่าทันสื่อ

ส่วนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ เป็นการนำเสนอขั้นตอนการรู้เท่าทันสื่อที่มีฐานคิดมาจากหลักทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีการเลือกเปิดรับสื่อ ลักษณะและธรรมชาติของสื่อ วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร แนวคิดการสื่อสารโน้มน้าวใจ แนวคิดการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบของสื่อ

ผนวกกับข้อมูลจากรายงานวิจัยเรื่อง “สูงวัยไม่เสพลืออย่างสุมเสี่ยง: สร้างนักสื่อสารสุขภาวะที่รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ” ปี 2561 โดยกระบวนการเรียนรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน เริ่มต้นจาก 1) เข้าถึงสื่อด้วยการเลือก ตั้งแต่การเลือกสื่อที่เปิดรับ เลือกสนใจข้อมูลบางประเภทในสื่อนั้น และเลือกจดจำบางเรื่อง ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม 2) ทำความรู้จักสื่อ เน้นในเรื่องธรรมชาติและอิทธิพลของสื่อที่ผู้สูงอายุนิยมใช้ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ สื่อออนไลน์ และสื่อบุคคล 3) วิเคราะห์เพื่อรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์ข้อมูล และวิเคราะห์ผู้ส่งสาร รวมถึงเรื่องของการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ 4) ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เป็นการตั้งคำถามถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากเชื่อหรือทำตามที่สื่อกำหนด ทั้งในด้านบวกและด้านลบที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและผู้อื่น และ 5) แสดงพฤติกรรมอย่างรู้เท่าทันสื่อ คือ การแสดงพฤติกรรมหลังจากที่ผู้สูงอายุได้ประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแล้ว แบ่งเป็น พฤติกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับข้อมูลแล้วเชื่อตามที่สื่อบอก (การทำตาม การบอกต่อ) และไม่เชื่อตามที่สื่อบอก (ไม่ทำตาม ไม่บอกต่อ) พฤติกรรมของผู้สูงอายุที่รู้เท่าทันสื่อจะต้องโดยผ่านขั้นตอนที่ 1-4 นอกจากนี้ ยังควรเฝ้าระวังและรายงานความผิดปกติไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการแก้ไขความผิดปกติอีกด้วย

แผนภาพที่ 4 แสดงกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ

ส่วนที่ 3 เทคนิคการใช้สื่ออย่างรู้เท่าทัน เป็นการสอนให้รู้จักคาดการณ์สื่อ “หยุด คิด ถาม ทำ” เป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้สูงอายุเสพลืออย่างรู้เท่าทัน ซึ่งเป็นคำสั้นๆ 4 คำที่จำได้ง่าย คือ “หยุด” ยับยั้ง ตั้งสติ “คิด” จำเป็นไหม จะมีใครเดือดร้อน “ถาม” หาข้อมูลก่อน และ “ทำ” อย่างรู้เท่าทัน เพราะฉันไม่ยอมเป็นเหยื่อ ทั้งนี้ การใช้คาดการณ์สื่อต้องเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้การรู้เท่าทันสื่อ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 การเชื่อมโยงการรู้ทันสื่อกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อรู้เท่าทันสื่อ

สำหรับคุณลักษณะของหลักสูตรนั้น มุ่งให้เป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นสำหรับนักเรียน สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ เน้นจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม สามารถนำไปปรับประยุกต์กับบริบท การบริโภคสื่อของผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างๆ ได้ง่าย เนื้อหาเข้าใจง่าย และสามารถนำไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของ หลักสูตรที่มีอยู่แล้วในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้สูงอายุมีความรู้ในเรื่องลักษณะและธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภท
- 2) ผู้สูงอายุมีทักษะการคิดวิเคราะห์เจตนาและความน่าเชื่อถือของสื่อและข้อมูลข่าวสารที่สื่อ นำเสนอ และสามารถประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้
- 3) ผู้สูงอายุใช้สื่อได้อย่างปลอดภัย ไม่เป็นเหยื่อหรือถูกเอาเปรียบและไม่เป็นผู้เผยแพร่ข่าวลวง
- 4) ผู้สูงอายุมีทักษะในการเฝ้าระวังสื่อ ไม่ให้สื่อสามารถมีอิทธิพลด้านลบกับตนเองและ คนรอบข้างได้

8.1.2 (ร่าง) คู่มือการจัดการเรียนรู้ มีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุสามารถนำกิจกรรมไปปรับใช้ในการสร้างการ เรียนรู้เท่าทันสื่อที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตนเอง โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและ เรียนรู้จากประสบการณ์พร้อมเชื่อมโยงกับเนื้อหาในหลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เรียนรู้ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ ในประเด็นความหมายและความสำคัญของการ รู้เท่าทันสื่อ ผ่านกิจกรรม “รู้ทันสื่อ”

ส่วนที่ 2 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ประเด็นการเข้าถึงสื่อด้วยการเลือก การทำความเข้าใจสื่อ การวิเคราะห์เพื่อรู้เท่าทันสื่อ การประเมินผลกระทบสื่อ และการแสดงพฤติกรรมอย่างรู้เท่าทัน ผ่านกิจกรรม “อิทธิพลของสื่อ” “บอกเพียงครึ่ง” “รู้ทันตนเอง”

ส่วนที่ 3 เป็นกิจกรรมเรียนรู้เทคนิคการใช้สื่ออย่างรู้เท่าทัน ผ่านกิจกรรม “คาถารู้ทันสื่อ” ทั้งนี้ หลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ ให้ความสำคัญอย่างมากกับการมีสติรู้ทันตนเอง ดังนั้น ทุกกิจกรรมการเรียนรู้จึงเริ่มด้วยกิจกรรมการตั้งสติเพื่อการเรียนรู้ทันตนเองในทุกการกระทำ ก่อนเริ่มเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้หลักข้างต้น

8.1.3 ผลการวิพากษ์ (ร่าง) หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ และ (ร่าง) คู่มือการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้มีประสบการณ์ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อ และ/หรือ ด้านผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ (ดัดแปลงในหน้า 36-37) รวม 2 กลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) พบว่า มีประเด็นสำคัญที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อการปรับหลักสูตรฯ ดังนี้

ประเด็นเรื่องเป้าหมายของหลักสูตรฯ ผู้วิพากษ์ให้ความคิดเห็นว่า มีความเหมาะสม เพราะชี้ให้เห็นถึงการสร้างการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีความชาญฉลาดด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ ดิจิทัล และสารสนเทศ อันจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองในการใช้ชีวิตในปัจจุบันได้

เป้าหมายของหลักสูตรนี้ดีแล้ว เพราะมันสามารถทำให้ผู้สูงอายุเกิด Information Literacy ซึ่งจากการทำงานเรื่องผู้สูงอายุมา ผู้สูงอายุจะสามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องมีความ Literacy 4 ด้าน คือ Health Literacy, Financial Literacy, Digital Literacy และ Information Literacy (พญ.ลัดดา ดำริการเลิศ, 19 พ.ย. 62)

สำหรับด้านเนื้อหาที่บรรจุในหลักสูตรฯ นั้น ควรพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งสื่อที่หลากหลายทั้งกระแสหลักและกระแสรอง สื่อสังคมออนไลน์ที่หลากหลาย และสื่อบุคคลที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อผู้สูงอายุในชนบท ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุในเมืองและชนบทอาจจะใช้สื่อต่างกัน ตลอดจนเพิ่มเนื้อหาที่มุ่งเน้นไปที่การตั้งสติ การยับยั้งชั่งใจ โดยเพิ่มความเข้มข้นในเรื่องการรู้เท่าทันตนเอง และเท่าทันสังคม เพราะทั้งสองมิติเชื่อมโยงและช่วยเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ รวมถึงนำเสนอแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเข้าถึงง่ายให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้เห็นองค์รวมที่จะช่วยเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ

ควรพัฒนาหลักสูตรและสื่อให้ครอบคลุมทั้งสื่อกระแสหลักและกระแสรอง...ปัญหาของการไม่เท่าทันที่สุดคือ “การขาดสติ” ซึ่งความมีสติเกิดช้ามาก อายุ 25 ปีถึงจะมีระดับสติสมบูรณ์ แต่กิเลสเกิดไวมากตั้งแต่ 2-3 ขวบ ดังนั้นหลักสูตรจะต้องเน้นย้ำเรื่องการยับยั้งชั่งใจ การมีสติ การหยุด ให้นึกๆ

และสร้างให้เร็ว หลักสูตรนี้ยังขาดการสร้างสติ...ช่วยหาแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเข้าถึงง่ายให้แก่ผู้สูงอายุและคนไทยทุกคน (นพ.ปัญญา ไข่มุก, 19 พ.ย. 62)

ผู้สูงอายุในเมือง/ชนบท ให้ค่าน้ำหนักของสื่อแต่ละชนิดต่างกัน เช่น เมือง ออนไลน์-สื่อบุคคล-ทีวี-วิทยุ ชนบท สื่อบุคคล-ทีวี-วิทยุ-ออนไลน์ และสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ไม่ได้มีแค่ Line แต่ผู้สูงอายุสมัยนี้เล่นทั้ง Facebook Instagram Youtube (อาชัยญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

ควรเพิ่มเรื่องการรู้เท่าทันตนเอง (เน้น) และเท่าทันสังคม จากงานของ สสย. จะมีมิติการรู้เท่าทัน 3 ด้าน คือ รู้เท่าทันตนเอง รู้เท่าทันสื่อ และ รู้เท่าทันสังคม...ควรมีให้ครบองค์รวม (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 พ.ย. 62)

ก่อนรู้เท่าทันสื่อ ต้องรู้เท่าทันตนเองก่อน...เน้นเรื่องสื่อบุคคลให้มากๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบท แต่ไม่ควรละเลยสื่อโซเชียลด้วย และควรแนะนำแหล่งค้นคว้า ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือให้ผู้สูงอายุ (ศิริลักษณ์ มีมาก, 19 พ.ย. 62)

นอกจากนี้ ยังควรให้ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อของหลักสูตรนี้ให้ชัดเจน โดยอาจลดเนื้อหาความรู้พื้นฐาน เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ เนื่องจากซ้ำซ้อนกับเนื้อหาส่วนที่ 2 คือ การรู้จักสื่อ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของสื่อ การเข้าถึงสื่อ ทักษะในการใช้สื่อจริงๆ ในชีวิตประจำวัน และกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ตลอดจนเพิ่มเนื้อหาเรื่องความเสี่ยงจากสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ

หลักสูตรนี้ครอบคลุมถึง MIDL หรือเปล่า? ควรจะนิยามให้ชัดว่า การรู้เท่าทันสื่อของหลักสูตรนี้ไปถึงขั้นไหน (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 พ.ย. 62)

ความรู้พื้นฐานเรื่องการรู้เท่าทันสื่อคืออะไร ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อเป็นอย่างไรนั้น อาจจะไม่ต้องเน้นมาก เพราะมันซ้ำซ้อนกับเนื้อหาส่วนที่ 2 คือการรู้จักสื่อ การเข้าถึงสื่อ และกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ (สุธรรม นันทมงคลชัย, 19 พ.ย. 62)

เนื้อหาที่จะสอนให้ครู ก. เพื่อให้มีความเข้มแข็งในความรู้เรื่องเท่าทันสื่อ คือ 1. ความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของสื่อ และ ทักษะในการใช้สื่อที่ใช้งานจริงๆในชีวิตประจำวัน... เพิ่มเนื้อหาเรื่องความเสี่ยงออนไลน์ 15 เรื่องของผู้สูงอายุ (พนม คลีฉายา, 19 พ.ย. 62)

ในขณะเดียวกัน ให้เพิ่มมิติของความสามารถในการเป็นพลเมืองกระตือรือร้น (Active citizen) การเป็น Change agent ที่เกิดจากความสามารถในการเป็นนักสื่อสารสาธารณะ ด้วยการผลิตสื่อด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมกับสื่อมาก

ขึ้น เรียนรู้ด้วยตนเอง และเน้นประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของผู้สูงอายุในฐานะสมาชิกของสังคม

ควรให้ผู้สูงอายุเป็น Active Citizen ด้วย ไม่ใช่เป็นแค่เหยื่อ อาจเพิ่มตรงส่วนที่ช่วยให้เขาเป็นคนสร้างสื่อเองได้ มีส่วนร่วมกับสื่อมากขึ้น ไม่ใช่แค่การเฝ้าระวังอย่างเดียว (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 พ.ย. 62)

ผู้สูงอายุ ครู ก. จะต้องเป็น Active Citizen เป็น Change Agent ที่สร้างเนื้อหาได้ สร้างกระบวนการเรียนรู้เองได้ ผลิตสื่อเองได้ (พนม คลีฉายา, 19 พ.ย. 62)

สร้างให้เขาเป็น Active Aging...อยากให้นำเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมเข้ามาด้วย (ญาณิ รัชต์บริรักษ์, 19 พ.ย. 62)

การอธิบายโดยวิธีการยกตัวอย่างประกอบ ควรเป็นตัวอย่างที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ และเหตุการณ์จริงที่ผู้สูงอายุมักเผชิญหรือได้รับผลกระทบจากสื่อตัวเองและคนรอบข้างทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น สุขภาพ การเงิน การถูกล่อลวง และคนรอบข้าง รวมถึงมีการเชื่อมโยงเนื้อหากับประเด็นความเชื่อ ค่านิยม ทักษะของผู้สูงอายุด้วย

การยกตัวอย่างควรเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้สูงอายุให้มากๆ และเพิ่มตัวอย่างเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเยอะๆ เช่น เรื่องสุขภาพ การเงิน การถูกล่อลวง (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 พ.ย. 62)

ควรให้เห็นผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ กรณีตัวอย่างควรดึงวิถีชีวิตชนบทเข้ามาเชื่อมโยง (ญาณิ รัชต์บริรักษ์, 19 พ.ย. 62)

ต้องให้ผู้สูงอายุเห็นภาพ รู้ถึงสถานการณ์ จากคาถาของทำมาป็น 3 ข้อ ก็สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความคิดได้บ้าง (กฤษตณ พรหมเสน, 19 พ.ย. 62)

กรณีตัวอย่าง กิจกรรมต่างๆ ที่จะใช้ในการสอนต้องมาจากเรื่องจริง เหตุการณ์จริง และให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (พนม คลีฉายา, 19 พ.ย. 62)

เพิ่มเนื้อหาและให้ความสำคัญกับคนรอบข้างหรือครอบครัวผู้สูงอายุให้มากๆ...ควรนำเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะ เข้ามาเชื่อมโยงในการสร้างหลักสูตรหรือออกแบบกิจกรรม (ศิริลักษณ์ มีมาก, 19 พ.ย. 62)

ผู้วิพากษ์ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและกลุ่มเป้าหมายที่จะนำหลักสูตรไปใช้ว่าต้องมีความชัดเจนกว่านี้ เช่น ระบุเวลาในการเรียนรู้ คุณสมบัติผู้สูงอายุที่จะเป็นครู ก

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (กิจกรรม สื่อ ขั้นตอน) และการประเมินผล รวมถึงปรับเนื้อหาที่ยังซ้ำซ้อน และปรับรูปแบบและภาษาให้กระชับ เข้าใจง่าย และที่สำคัญสอดคล้องกับวัฒนธรรมและบริบทของผู้สูงอายุไทย

อยากให้หลักสูตรเขียนให้ชัดเจนว่า จะให้ใครนำไปใช้ และเหมาะกับกลุ่มไหน (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 พ.ย. 62)

เกิดคำถามว่าเป้าหมายของหลักสูตรนี้จะนำไปใช้กับใคร ครู ก. เป็นผู้สูงอายุด้วยไหม ถ้าเป็น หลักสูตรต้องสั้น กระชับ และเร้าใจมากกว่านี้ ไม่ควรตัวหนังสือเยอะๆ...ตอนนี้เนื้อหาในหลักสูตรมากเกินไป และมีความซ้ำซ้อน (สุธรรม นันทมงคลชัย, 19 พ.ย. 62)

ต้องระบุคุณสมบัติของครู ก. ให้ชัดเจน เพิ่มกรอบเวลาว่าแต่ละเนื้อหาใช้เวลาเท่าไร บอกกระบวนการจัดการเรียนรู้คร่าวๆ (กฤษณ พรมเสน, 19 พ.ย. 62)

ปรับการใช้ภาษาและวัฒนธรรมโดยมีอาจารย์จะมีความเข้มข้นแต่นำเสนอในรูปแบบง่ายๆ ควรพยายามหาจุดที่พอดีและเหมาะสมกับบริบทคนไทย (นพ.ปัญญา ไข่มุก, 19 พ.ย. 62)

ส่วนแนวทางในการสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ต้องเน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎี โดยอาจจะใช้ Critical Approach คือ ฝึกให้ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตอบคำถามได้ด้วยตนเอง และ Constructive Approach คือ วิธีที่ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรม เช่น Case-based, Problem-based, Task-based เป็นต้น รวมถึงการสร้าง Transformative Learning ผ่านการวิเคราะห์ความเข้าใจ ฝึกใช้ความรู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ จนเป็นนิสัยและปฏิบัติเป็นประจำในชีวิตประจำวัน

การจะสร้าง Literacy จะต้องเน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี โดยเทคนิคการสอนที่เหมาะสม คือ

- 1) Critical Approach ฝึกให้ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตอบคำถามได้ด้วยตนเอง ตำราต่างประเทศหลายเล่มกล่าวไว้ว่า การเท่าทันสื่อจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนนั้นรู้จักตั้งคำถามกับสื่อ
- 2) Constructive Approach คือวิธีที่ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรม เช่น Case-based, Problem-based, Task-based เป็นต้น...ฝึกให้ใช้ คาถา หยุด คิด ถาม ทำ ซ้ำๆ จนให้ติดเป็นนิสัย ทำเป็นประจำในชีวิตจริงไปเลย เป็น Transformative Learning (พนม คลีฉายา, 19 พ.ย. 62)

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าการใช้คาถารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ นั้นจะมีประสิทธิภาพกับสื่อบุคคลที่เป็นใกล้ชิด หรือคนรอบข้างได้มากนักน้อยเพียงใด

เทคนิคคาถา หยุด คิต ถาม ทำ มันเป็นเทคนิคที่น่าสนใจ ที่จะสามารถช่วยกระตุ้นผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตประจำวันได้ แต่คาถานี้จะสามารถใช้กับสื่อบุคคลได้ไหม เพราะว่าที่อธิบายมาเหมือนจะมุ่งเน้นไปที่สื่อกระแสหลักมากกว่า แต่จากการสำรวจแล้ว ผู้สูงอายุเสพสื่อผ่านสื่อบุคคลมากที่สุด และมักจะถูกละเลยจากคนใกล้ชิด คนรอบข้าง เนื่องจากความเกรงใจลูกหลาน ญาติพี่น้อง และข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติบอกว่า ผู้สูงอายุมีคดีการถูกละเลยมาจากครอบครัวสูงมาก (พญ. ลัดดาตำรวจ เลิศ, 19 พ.ย. 62)

สำหรับประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิพากษ์ (ร่าง) คู่มือการจัดการเรียนรู้ นั้น มีข้อเสนอแนะในภาพรวม ให้เขียนองค์ประกอบต่างๆ ให้มีความชัดเจน ได้แก่ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละกิจกรรมว่าต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร คุณสมบัติผู้ใช้หรือวิทยากร คุณสมบัติของผู้เรียน เงื่อนไขในการใช้คู่มือ แนวคิดหลักที่ใช้ในการออกแบบกิจกรรม

ควรเพิ่มเป้าวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เช่น ผู้สูงอายุสามารถสร้างสรรค์หรือผลิตสื่อเองได้ เขียนให้ชัดว่าใครเป็นผู้ใช้คู่มือนี้ เขียนคุณสมบัติของ Facilitator และ Learner...กิจกรรมที่ได้มาจากหลักแนวคิดอะไร (อาชัญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

นอกจากนี้ ยังควรปรับปรุงแบบและวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมสำหรับผู้สอน โดยทำเป็นแบบ Check list ที่ง่าย เพื่อให้ผู้สอนใช้ประเมินจากการสังเกตหลังกิจกรรม หรือในกรณีที่ให้ผู้เรียนประเมินตนเองก็ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการที่ผู้เรียนสูงอายุจะใช้ได้จริง

แบบประเมินไม่ควรอยู่ในรูปแบบของถามคำถามใช่ ไม่ใช่ แต่ควรทำในรูปแบบ Check-list ให้วิทยากรเช็คหลังจากสังเกตว่าผู้เรียนประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ (อาชัญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

คำนึงถึงเรื่องการประเมินให้มากๆ และคิดว่าผู้ที่เราไปใช้จะสามารถประเมินได้ด้วยตนเองจริงไหม... - บางกิจกรรมขั้นตอนการประเมินยังไม่ชัดเจนมากพอ ไม่แน่ใจว่าคนนำไปใช้จะสามารถประเมินได้ไหม อาจจะต้องเพิ่มเติมให้ชัดขึ้น (ศิริลักษณ์ มีมาก, 19 ธ.ค. 62)

ส่วนเรื่องเวลาในการทำกิจกรรมโดยรวม 5 ชั่วโมงนั้น ผู้วิพากษ์ส่วนใหญ่เห็นว่าน้อยเกินไป และเสนอแนะให้เพิ่มเวลาและขั้นตอนการเรียนรู้ของบางกิจกรรมให้มากขึ้น เช่น กิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันตนเอง และควรมีกิจกรรมนันทนาการสอดแทรกกระหว่างการเรียนรู้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้สูงอายุ

เวลา 5 ชั่วโมงน้อยไป...มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีความรู้ทันตนเองมากๆ (เข้มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

เวลา 5 ชั่วโมงยังน้อยไป ควรมีการจัดกิจกรรมนันทนาการสอดแทรกกับตอนสอนด้วย ใช้วิชาการจำไม่ได้ ต้องเสริมนันทนาการเข้าไปด้วย ทำให้เวลา 1 ชม.ต่อกิจกรรม มันอาจจะน้อยไป (พีระศักดิ์ มาตรศรี, 19 ธ.ค. 62)

ความคิดเห็นต่อแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท ควรยกตัวอย่างกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและศาสนาของกลุ่มผู้เรียนสูงอายุในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ กิจกรรมที่ให้คนตั้งสติอาจจะไม่ใช่แค่ให้ทำสมาธิเพียงอย่างเดียว แต่ควรให้เชื่อมโยงกับสื่อที่เป็นเหมือนสิ่งเร้า กระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนรู้ทันอารมณ์และรู้ทันความคิดของตนเองไปด้วย

กิจกรรมที่ให้คนตั้งสติไม่ใช่แค่ให้นั่งสมาธิ แต่ควรให้เห็นสื่อที่เป็นเหมือนสิ่งเร้ากระตุ้นความรู้ทันตนเอง เช่น ดูโฆษณาฆ่าตอนตีก แล้วลุกไปดื่มมาม่าบ้าง หรือ อ่านข่าวแล้วหัวร้อนจะตั้งสติยังไง (เข้มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท เป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้านำไปใช้ทั่วไปประเทศอาจจะต้องคำนึงถึงศาสนาอื่นด้วย ควรคิดกิจกรรมอื่นๆเพื่อรองรับคนศาสนาอื่นด้วย เช่น ภาคใต้ นับถือ อิสลาม เป็นต้น (ศิริลักษณ์ มีมาก, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 1 รู้ทันสื่อ ควรมีการตั้งโจทย์หรือประเด็นคำถามเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการสรุปและเชื่อมโยง ประเด็นหลังจากการทำกิจกรรม และอาจมีการเชิญผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนมาถ่ายทอดประสบการณ์ได้รับประโยชน์ต่อตนเองและสังคมที่เป็นผลมาจากการรู้เท่าทันสื่อ

วิทยากรสามารถสรุปและเชื่อมโยงได้ด้วยตัวเองไหม อาจจะต้องมีการตั้งโจทย์หรือโยนคำถามไปให้เป็นไกด์ (อาชัญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

ควรนำคนที่ผู้สูงอายุนับถือ เชื้อถือ ศรัทธา มาให้ความรู้ เล่าประสบการณ์ที่ได้รับผลประโยชน์จากการรู้เท่าทันสื่อ ทั้งได้กับตนเองหรือสังคม (เข้มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 2 อิทธิพลของสื่อ ควรเพิ่มรายละเอียดขั้นตอนการทำกิจกรรมให้ชัดเจน แสดงให้ผู้เรียนเห็นถึงอิทธิพลทั้งด้านบวกและลบของสื่อแต่ละประเภท โดยคำนึงถึงการเลือกใช้สื่อของแต่ละบุคคลที่อาจจะขึ้นอยู่กับประเภท

ของข้อมูลที่ต้องการ การชี้ให้เห็นถึงปัญหาหรือสาเหตุที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารบิดเบือน หรือการเกิดข่าวลวง (Fake news) เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุสามารถที่จะเป็นผู้ผลิตและสร้างสรรค์สื่อที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ด้วย พร้อมเน้นย้ำเรื่องของการใช้สติในการเปิดรับสื่อ

กิจกรรมที่ 2 ต้องเพิ่มเติมรายละเอียดขั้นตอนการทำกิจกรรม การเลือกสื่อขึ้นอยู่กับแต่ละ content เช่น เรื่องสุขภาพอาจจะเลือกถามหมอ แต่เรื่องอื่นอาจจะเลือกสื่ออื่น...กิจกรรมนี้มันจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทั้งด้านบวกและลบอย่างไร (อาชญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

ตรงส่วนของอิทธิพลของสื่อ ควรชี้ให้เห็นถึงปัญหาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดข่าวลวงหรือข้อมูลที่ถูกบิดเบือนออกมาได้...สื่อสมัยนี้ไม่มีจรรยาบรรณ ปลอมแปลงข่าว ใช้เทคนิคบางอย่างมาทำให้ข่าวเกิด impact เพื่อผลประโยชน์ และเน้นย้ำเรื่องสติ (นพ.ปัญญา ไข่มุก, 19 ธ.ค. 62)

ชี้ทำไม่ถึงมี Fake news ออกมาได้...ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุ เป็น Active Citizen สื่อไม่ได้ส่งผลกระทบด้านลบอย่างเดียว แต่ผู้สูงอายุยังสามารถเป็นผู้สร้างสรรค์สื่อที่มีประโยชน์ได้ด้วย (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 3 บอกเพียงครึ่ง อาจสร้างให้มีความน่าสนใจมากขึ้น โดยใช้การกำหนดโจทย์ให้แต่ละกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่จะนำไปคิดหาวิธีการโฆษณาแตกต่างกัน เพื่อเรียนรู้จากการเปรียบเทียบให้เห็นถึงวิธีการที่ใช้ในการโฆษณาหรือสื่อสารที่แตกต่างกันออกไป และทำให้เข้าใจถึงประเด็นการประกอบสร้างของสื่อที่ชัดเจนขึ้น เพราะบางสื่อไม่ได้ใช้วิธีการนำเสนอแต่ข้อดี แต่อาจจะนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จ บิดเบือน โดยที่มีผู้อยู่เบื้องหลังการนำเสนออื่นๆ นอกจากนี้ ควรมีการประเมินผู้เรียนหลังกิจกรรมว่าได้ช่วยให้ผู้เรียนเริ่มรู้ทันสื่อ รู้ทันตนเองอย่างไร

กิจกรรมบอกเพียงครึ่ง ถ้าต้องการให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ควรแจกโจทย์แต่ละกลุ่มต่างกัน เช่น กลุ่มแรกอาจจะเป็นผู้ผลิตที่ดี กลุ่มสองผู้ผลิตที่หลอกลวง กลุ่มสามเป็นผู้ผลิตที่อันตราย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบและเกิดกรณีที่แตกต่างกัน (ญานี รัชต์บริรักษ์, 19 ธ.ค. 62)

ให้ผู้เรียนเข้าใจสื่อในเรื่องของสื่อประกอบสร้างด้วย เพราะบางสื่อไม่ได้บอกแค่ครึ่งเดียว แต่อาจจะบอกหมดแต่ข้อความที่เป็นเท็จหรือหลอกลวง บางสื่อมีคนอยู่เบื้องหลัง ทำบิดเบือน เช่นข่าวลือ (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 3 ต้องทำแบบประเมินว่าหลังทำกิจกรรมนี้ ผู้เรียนจะสามารถบรรลุประสงค์ได้ไหม รู้ทันสังคม? รู้ทันสื่อ? อย่างไร (อาชญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 4 รู้ทันตนเอง เป็นกิจกรรมที่ผู้วิพากษ์เห็นว่ามีค่ามาก จึงควรใช้เวลาในการทำกิจกรรมให้มากขึ้น และเน้นวิธีการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น การแสดงบทบาทสมมติที่แสดงให้เห็นได้เห็นถึงกลไกหรือเทคนิคที่สื่อบุคคลใช้เพื่อหลอกลวงผู้สูงอายุ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 4 ควรแยกออกมาเป็นกิจกรรมใหญ่ หัวข้อใหญ่ ...เพิ่มกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ เช่น ทำสื่อ(หนังสือ) หรือ เล่นละครแสดงบทบาทสมมติ ต้องให้เวลากับการเท่าทันตัวเองให้มากกว่านี้ (อาชัญญา รัตนอุบล, 20 ธ.ค. 62)

ในส่วนของผู้ทันตนเอง ควรใช้กิจกรรม Role play เข้ามาด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม โดยเฉพาะการแสดงบทบาทสมมติที่แสดงให้เห็นถึงสื่อบุคคล ผู้เรียนจะได้เห็นถึงกลไกหรือเทคนิคต่างๆ ที่สื่อบุคคลใช้เพื่อหลอกลวงผู้สูงอายุ (ญาณิ รัชต์บริรักษ์, 19 ธ.ค. 62)

กิจกรรมที่ 5 คารู้ทันสื่อ ควรเน้นย้ำการใช้ความรู้ทันสื่อ ผ่านการวิเคราะห์ตัวอย่างเหตุการณ์สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกคนที่นำเสนอ วิเคราะห์ข่าวหรือสารที่เปิดรับหรือได้รับมาว่าเป็นเรื่องส่วนตัวหรือไม่ ควรส่งต่อหรือไม่ มีประโยชน์หรือไม่ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกับการรู้ทันเทคโนโลยี และในการประเมินกิจกรรม ควรมุ่งตรวจสอบความเข้าใจผ่านการใช้ความรู้ทันสื่อในแต่ละองค์ประกอบ

อยากให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทันสื่อ ไปใช้เชื่อมโยงกับการรู้ทันเทคโนโลยีด้วย ลองหาตัวอย่างในอินเทอร์เน็ต เรื่อง Deep fake มาใช้ประกอบ...การประเมินควรทำ exercise ที่เช็คความเข้าใจว่าเข้าใจกระบวนการรู้เท่าทันสื่อและเทคนิคคาถา หยุต คิด ถาม ทำ ใหม่ (ญาณิ รัชต์บริรักษ์, 19 ธ.ค. 62)

เน้นให้ตัวอย่างสื่อที่สะท้อนถึงอารมณ์ ความรู้สึกคน ให้เห็นภาพชัดมากขึ้น...มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน วิเคราะห์ข่าวหรือสารที่ได้รับมาว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องส่วนตัว/ไม่ส่วนตัว ควรส่งต่อ/ไม่ส่งต่อ มีประโยชน์/ไม่มีประโยชน์ (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

นอกจากนี้ ประเด็นที่ควรคำนึงถึงในการทำกิจกรรมการเรียนรู้กับผู้สูงอายุ คือ ต้องมีความละเอียดอ่อนและทำความเข้าใจลักษณะและวิถีคิดของผู้สูงอายุไทย เช่น ผู้สูงอายุไม่ถามเพราะไม่เข้าใจว่าจะต้องถาม บางคนรู้ว่าเป็นข่าวปลอมแต่ยังกดไลค์ กดแชร์ เพราะให้ความสำคัญกับเรื่องความสัมพันธ์ อีกทั้งต้องไม่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนทำผิดหรือถูกตำหนิ เพราะจะส่งผลให้เกิดการป้องกันตัวเองที่นำไปสู่การปิดกั้นการเรียนรู้

ที่ผู้สูงอายุไม่ถาม เพราะไม่เข้าใจว่าจะต้องถามอะไรหรือเปล่า และบางคนก็รู้ว่าเป็นชาวปทุมธานีแต่ก็ยัง
กตลัค กตแซร์ ส่งต่อ เพราะนิสัยคนไทย บางทีก็เห็นแก่ความสัมพันธ์มากกว่าความถูกต้อง...อย่าทำ
ให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนทำผิด เช่น ไปบอกว่า ทุกคนเคยทำแบบนี้ใช้ไหม เคยโดนหลอกใช้
ไหม เคยแซร์ข้าวลวงใช้ไหม เพราะถ้าคนรู้สึกตัวเองโดนตำหนิ จะปิดกั้นการเรียนรู้ หรือเกิดการ
ป้องกันตัวเอง (เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

ในขณะเดียวกัน หากสามารถสอดแทรกข้อมูลเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ
แหล่งที่ใช้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (เช่น ชัวร์ก่อนแชร์ Cofact) รวมถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับช่วงวัย
อื่นๆ โดยมองสังคมในลักษณะ Inclusive society ที่ช่วงวัยอื่นสามารถช่วยสร้างเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุได้

ควรให้ความรู้เรื่อง พรบ.คอมฯ เล็กน้อย เพราะสำคัญกับการแชร์หรือส่งต่อข่าวสารต่างๆ ที่อาจจะ
ไปละเมิดสิทธิ์คนอื่นได้ เช่น การเมือง ศาสนา...แหล่งเช็คข้อมูล ควรเพิ่ม “ชัวร์ก่อนแชร์”
(ญาณิ รัชต์บริรักษ์, 19 ธ.ค. 62)

ควรบอกแหล่งข้อมูลให้ผู้สูงอายุสามารถสอบถามเพิ่มเติมได้ และแนะนำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
โดยบอกหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานนั้นสั้นๆ (ยุวดี งามวิทย์โรจน์, 19 ธ.ค. 62)

ควรให้ความสนใจกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ใช่คนที่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุเท่านั้น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ
กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน...อยากให้ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัย เด็กกับผู้สูงอายุ ต้องมองว่าสังคมเป็น
แบบ Inclusive Society เด็กจะสามารถช่วยผู้สูงอายุได้ดีในเรื่องรู้เท่าทันสื่อ (อาชัญญา รัตนอุบล,
20 ธ.ค. 62)

แทรกกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัยอื่นๆ เช่น ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัย เด็กกับผู้สูงอายุ
(เข็มพร วิรุณราพันธ์, 19 ธ.ค. 62)

ควรมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุ เพราะเด็กก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุและได้
เตรียมพร้อมในอนาคต (ศิริลักษณ์ มีมาก, 19 ธ.ค. 62)

ข้อมูลจากการวิพากษ์ (ร่าง) หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ และ (ร่าง) คู่มือการจัดการเรียนรู้ข้างต้น
สามารถสรุปประเด็นสำคัญเพื่อนำไปใช้ในการปรับเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอหลักสูตร และการออกแบบ
กิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายและคุณสมบัติผู้ใช้หลักสูตร และกรอบเวลาให้ชัดเจน

2. ปรับเพิ่มเนื้อหาและมุ่งเน้นไปที่การตั้งสติ การยับยั้งชั่งใจ การรู้เท่าทันตนเอง การรู้เท่าทันสังคม สื่อกระแสหลัก สื่อบุคคล โดยเฉพาะบุคคลรอบตัวผู้สูงอายุ (ลูกหลาน ครอบครัว คนใกล้ชิด) ความเสี่ยงจากการใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ แหล่งค้นคว้าข้อมูลที่เชื่อถือได้และ ผู้สูงอายุมีความศรัทธา ตลอดจนสอดแทรกเนื้อหาที่สร้างคุณค่าในตนเอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการเป็นพลเมืองกระตือรือร้นของผู้สูงอายุ (Active aging)
3. ใช้กรณีตัวอย่างควรใช้วิถีชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุเข้ามาเชื่อมโยงให้เห็นภาพให้ได้มากที่สุด และเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม โดยเฉพาะในกลุ่มชนบท โดยกรณีตัวอย่างควรให้เห็นทั้งด้านบวกและด้านลบ
4. ปรับรูปแบบหลักสูตรให้มีความสั้น กระชับ เข้าใจง่าย โดยควรให้คำนำหน้าเนื้อหาแต่ละเรื่อง บางเรื่องไม่ต้องเน้นมาก บางเรื่องควรเน้นย้ำและให้ความสำคัญ
5. ปรับระยะเวลาในแต่ละกิจกรรมโดยให้น้ำหนักตามความสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ของแต่ละกิจกรรม
6. ปรับเป้าหมาย ขั้นตอน เวลา วิธีการทำกิจกรรม และการประเมินกิจกรรมให้มีความชัดเจนมากขึ้น ในขณะเดียวกันต้องมีความยืดหยุ่นที่ให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์สร้างหลักสูตรสร้างสื่อ หรือสร้างวิธีการสอนเองได้
7. ออกแบบกิจกรรมควรเน้นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม สนุกสนาน กระชับ และให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติซ้ำๆ เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่พฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฝึกใช้ คาทารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ ผ่านกรณีตัวอย่างหลายๆ ตัวอย่าง เพื่อให้เข้าใจ และเกิดเป็นนิสัยในการเปิดรับสื่อในชีวิต (Transformative Learning)
8. นำเอาแนวคิดเรื่อง Critical Approach ฝึกให้ตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตอบคำถามได้ด้วยตนเอง และ Constructive Approach คือวิธีที่ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรมเช่น Case-based, Problem-based, Task-based เป็นต้น มาเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
9. มีความละเอียดอ่อนในการดำเนินกิจกรรมที่ต้องไม่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าถูกตำหนิ ทำความเข้าใจลักษณะและวิถีคิดของผู้สูงอายุไทย (เช่น ผู้สูงอายุไม่ถามเพราะไม่เข้าใจว่าจะต้องถามให้มีความสำคัญกับเรื่องความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการส่งต่อข้อมูลที่บิดเบือน) ตลอดจนพิจารณา จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

8.1.4 ข้อคิดเห็นและเสนอแนะจากนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก) ที่ร่วมทดลองเชิงปฏิบัติการ ร่วมฝึกสอน และการสังเกตของคณะผู้วิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนาเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ของ หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ ดังนี้

1) ปรับเนื้อหาในแต่ละบทเรียนให้ง่ายและกระชับกว่าเดิม เช่น ปรับภาษาในเนื้อหาให้เข้าใจ ง่าย ไม่ใช้ภาษาวิชาการและใส่รายละเอียดที่มากเกินไป ลดจำนวนคำถามที่ซ้ำซ้อนกันในกิจกรรมรู้ทันตนเอง

2) นำเสนอขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมสื่อ/ อุปกรณ์ที่ต้องใช้อย่างละเอียดและให้เรียงต่อจากเนื้อหาในแต่ละบท พร้อมจัดทำสื่อและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ประกอบการสอน เช่น Power point นำเสนอเนื้อหาในแต่ละบท คลิปที่ต้องใช้ประกอบ เป็นต้น

3) ให้ผนวกรวมเนื้อหาและคู่มือการจัดการเรียนรู้ในเล่มเดียวกัน รวมถึงคำถามหรือแบบประเมินผลการเรียนรู้จากกิจกรรม โดยให้นำมาเรียงต่อกันในแต่ละบท เริ่มจากเนื้อหา กิจกรรม และการประเมิน ทั้งนี้ เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถทบทวนความจำและนำไปใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น

4) ปรับสี ขนาดตัวหนังสือ หัวข้อสำคัญ (เนื้อหา กิจกรรม) ให้ชัดเจน โดยไม่ควรมีตัวหนังสือที่มากเกินไปนัก เพราะจะทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจและจดจำ ในขณะที่รูปเล่มต้องมีขนาดที่ใช้พกพาได้สะดวก และคงทนถาวร

8.1.5 การพัฒนาปรับปรุงเป็น “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” จากข้อมูลที่ได้จากการวิพากษ์ ความคิดเห็นของ นสส. วัยเพชร ครู ก และการสังเกตข้างต้น นำมาสู่การสร้างและออกแบบ หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อฉบับสมบูรณ์ ที่ตั้งอยู่บนฐานคิด “รู้ทันตนเอง รู้ทันสื่อ” เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Activity based-participation) ที่สามารถดึงดูดความสนใจ สร้างการจดจำของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่นในการนำไปปรับใช้ให้กับผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน โดยได้ผนวกรวมเนื้อหาความรู้และกิจกรรมไว้ในเล่มเดียวกัน สำหรับใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ โดย นสส. วัยเพชร ครู ก ที่ผ่านการอบรมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้หลักสูตรฯ

“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ใช้เวลาในการอบรม 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก (ภาคผนวก ข) ได้แก่

ส่วนที่ 1 ส่วนประกอบและวิธีการใช้หลักสูตร เป็นการอธิบายโครงสร้างหลักสูตรฯ และวิธีการใช้โดยภาพรวม ผู้สอนและพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม และคุณสมบัติของผู้สอน

ส่วนที่ 2 ทักษะการเป็นผู้สอน อธิบายทักษะที่สำคัญในเป็นผู้สอนที่ดี การตั้งเป้าหมายในการสอน การเตรียมเนื้อหา การเตรียมวิธีสอน และลักษณะของกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท

ส่วนที่ 3 บทเรียนการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นหัวใจของหลักสูตร แบ่งเป็น

บทที่ 1 รู้ทันสื่อ รู้ทันโลก (1 ชั่วโมง) ประกอบด้วย เป้าหมายการเรียนรู้มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจ ความหมายและความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ เนื้อหาสาระให้ความรู้ในประเด็นความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ

ความสำคัญในการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และรายละเอียดการจัดกิจกรรมที่ 1 “รู้ทันสื่อ รู้ทันโลก” (เวลาที่ใช้ สื่อ/อุปกรณ์ วิธีการจัดกิจกรรม แบบบันทึกสำหรับพี่เลี้ยง)

บทที่ 2 เราเลือกสื่อเอง (1 ชั่วโมง) ประกอบด้วย เป้าหมายการเรียนรู้มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจ เหตุผลในการเลือกสื่อของตนเอง เนื้อหาสาระความรู้เน้นให้เข้าใจเรื่องเหตุผลการเลือกเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุ เช่น แรงจูงใจในการเลือก ธรรมชาติของสื่อ และรายละเอียดการจัดกิจกรรมที่ 2 “เราเลือกสื่อเอง” (เวลาที่ใช้ สื่อ/อุปกรณ์ วิธีการจัดกิจกรรม แบบบันทึกสำหรับพี่เลี้ยง)

บทที่ 3 สื่อบอก สื่อหลอก (1 ชั่วโมงครึ่ง) ประกอบด้วย เป้าหมายการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้สูงอายุ รู้จักเทคนิคโน้มน้าวใจของผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระให้ความรู้ในเรื่องกลไกการทำงานของสื่อในการผลิตและนำเสนอ ข้อมูลข่าวสารมายังผู้รับสาร โดยเน้นที่กระบวนการผลิตโฆษณาสินค้าที่ผู้ผลิตเลือกนำเสนอข้อมูลบางอย่างที่ดึงดูด ความสนใจและกระตุ้นโน้มน้าวใจให้เกิดการซื้อสินค้าหรือบริการ และรายละเอียดการจัดกิจกรรมที่ 3 “สื่อบอก สื่อหลอก” (เวลาที่ใช้ สื่อ/อุปกรณ์ วิธีการจัดกิจกรรม แบบบันทึกสำหรับพี่เลี้ยง)

บทที่ 4 รู้ทันตนเอง (1 ชั่วโมง) ประกอบด้วย เป้าหมายการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจว่าการ รับรู้ของตนเองนำไปสู่การกระทำ เนื้อหาเน้นให้ผู้สูงอายุวิเคราะห์ตนเองด้วยการทำความเข้าใจการทำงานของ ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งเป็นช่องทางในการเปิดรับสิ่งเร้าต่างๆ ที่ส่งผลกระทบกระตุ้นความรู้สึกหรือความต้องการที่นำไปสู่ พฤติกรรมได้ รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและการแสดงพฤติกรรมอย่างรู้เท่าทัน และรายละเอียด การจัดกิจกรรมที่ 4 “รู้ทันตนเอง” (เวลาที่ใช้ สื่อ/อุปกรณ์ วิธีการจัดกิจกรรม แบบบันทึกสำหรับพี่เลี้ยง)

บทที่ 5 คารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ (1 ชั่วโมงครึ่ง) ประกอบด้วย เป้าหมายการเรียนรู้ที่ มุ่งให้ผู้สูงอายุฝึกใช้คารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ เป็นเครื่องมือในการใช้สื่ออย่างรู้เท่าทัน เนื้อหาสาระหลักเน้น การทำความเข้าใจความหมายคารู้ทันสื่อแต่ละคำและการฝึกทักษะการใช้คาถาแต่ละคำก่อนตัดสินใจแสดง หรือไม่แสดงพฤติกรรมตามที่สื่อแนะนำ และรายละเอียดการจัดกิจกรรมที่ 5 “คารู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ” (เวลาที่ใช้ สื่อ/อุปกรณ์ วิธีการจัดกิจกรรม แบบบันทึกสำหรับพี่เลี้ยง)

ส่วนที่ 4 ภาคผนวก ซึ่งบรรจุกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท 8 กิจกรรม เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมหากไม่ต้องการออกแบบกิจกรรมนี้ด้วยตนเอง แบบประเมินการรู้เท่าทันสื่อ (ก่อน- หลังอบรม) และรายชื่อ นสส. วัยเพชร ครู ก ที่ร่วมโครงการฯ

ทั้งนี้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ได้ถูกออกแบบให้มีขนาด สีสันที่เหมาะสมกับ ผู้ใช้ที่เป็นผู้สูงอายุ โดยได้ผลิตออกมาทั้งในรูปแบบเล่มพิมพ์ (Hard copy) และ E-book สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://lc.mahidol.ac.th/documents/PublicationMultimedia/EBooks/ElderCurriculum/> นอกจากนี้ ยังได้มีการผลิตสื่อและอุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรมในแต่ละบทที่บรรจุใน Box set ที่สะดวกต่อการนำไปใช้ รวมถึงผลิตคลิปเบื้องหลังการผลิตโฆษณาประกอบกิจกรรมที่ 3

<https://lc.mahidol.ac.th/th/PublicationMultimedia/VDOClips.htm> และวิดีโอทัศนศึกษาการสอนทั้ง 5 บท

<https://lc.mahidol.ac.th/th/PublicationMultimedia/VDOClips.htm> เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถนำไปใช้ในการทบทวนและเตรียมสอน หรือผู้สูงอายุ/ผู้ที่สนใจจะใช้หลักสูตรฯ สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ถือว่าเป็นผลผลิตที่ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคม ที่บูรณาการความรู้ทางวิชาการด้านการรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และทุนทางวัฒนธรรมไทย ผสมกับกระบวนการทางวิชาการ ทั้งการวิพากษ์จากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ และด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเกือบ 3 ปีกับผู้สูงอายุ กว่า 400 คน (จากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการสูงวัยไม่เสเพลอย่างสุขสบาย และโครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อฯ นี้) จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชราบาลวุฒินิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานนาวา กรุงเทพมหานคร จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุทั้งในเมืองและชนบท พร้อมการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ง่าย สนุก และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ยังมีความยืดหยุ่นที่ผู้ใช้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนสูงอายุในแต่ละภูมิภาคหรือท้องถิ่นได้อีกด้วย หรือแม้กระทั่งนำไปปรับใช้กับกลุ่มวัยอื่นๆ

8.2 นักสื่อสารสุขภาพวัยเพชร ครู ก (นสส. วัยเพชร ครู ก)

นสส. วัยเพชร ครู ก เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ให้มีความสามารถในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนรู้เท่าทันสื่อ จากวัตถุประสงค์นี้สามารถแบ่งรายงานผลได้ 2 ประเด็นคือ การพัฒนาศักยภาพ นสส. วัยเพชร เพื่อการขยายผล และ การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชน โดยในรายงานนี้จะมีผลของการพัฒนาศักยภาพของ นสส. วัยเพชรเพื่อการขยายผลเท่านั้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้นยังไม่มีผลที่เห็นได้อย่างชัดเจนเนื่องจากมีสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นปัจจัยแทรก

8.2.1 การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร

โครงการฯ ดำเนินการพัฒนาศักยภาพการสื่อสารให้กับ นสส. วัยเพชร ด้วยการจัด “การอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างผู้สอนหลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ (ครู ก)” มีเป้าหมายเพื่อเสริมศักยภาพให้ นสส. วัยเพชร รุ่นที่ 1 สามารถนำ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ไปสอนต่อในโรงเรียนผู้สูงอายุของตนเองเพื่อเป็นการขยายผลการรู้เท่าทันสื่อในสังคมผู้สูงอายุ

การอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างผู้สอนหลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ (ครู ก) เป็นกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติที่จัดขึ้นเป็นเวลา 2 วันต่อเนื่องกัน เนื้อหาการอบรมคือ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ประกอบด้วยบทเรียนการรู้เท่าทันสื่อ 5 บท และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้สอน ได้แก่ คุณสมบัติการเป็นผู้สอน ทักษะการเป็น

ผู้สอน การเตรียมการสอน การเตรียมเนื้อหา และ การประเมินการสอน การอบรม 2 วัน ตามกำหนดการในภาพที่ 6

หลังจากได้รับการอบรมดังกล่าวแล้ว โครงการฯ กำหนดให้ นสส. วัยเพชร แต่ละพื้นที่ทำการฝึกซ้อมการสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อตามคู่มือที่จัดทำไว้ โดยทีมวิจัยช่วยเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาในการฝึกซ้อมและกำหนดให้มีการทดลองสอนก่อนนำไปขยายผลสอนจริงในโรงเรียนผู้สูงอายุ

กำหนดการ	
อบรมเชิงปฏิบัติการนักสื่อสารสุขภาวะสูงอายู้ทันทันสื่อ (ครู ก) ครั้งที่ 1	
โครงการผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ	
วันที่ 2563 ณ	
วันแรก	
08.30 น. – 09.00 น.	ลงทะเบียน
09.00 น. – 09.15 น.	พิธีเปิดการอบรม
	หัวข้อโครงการ “ความรู้แจ้งวิถีสื่อสังคมและที่มาของการอบรมฯ
09.15 น. – 10.00 น.	ทักษะการเป็นผู้สอน
10.00 น. – 10.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.15 น. – 11.45 น.	กิจกรรม: “ตั้งสติก่อนสคริปต์ 1”
	กิจกรรมที่ 1 “รู้ทันสื่อ”
	แลกเปลี่ยนสะท้อนคิด
11.45 น. – 12.45 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
12.45 น. – 14.15 น.	กิจกรรม: “ตั้งสติก่อนสคริปต์ 2”
	กิจกรรมที่ 2 “เลือกสื่อ”
	แลกเปลี่ยนสะท้อนคิด
14.15 น. – 14.30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.30 น. – 16.00 น.	กิจกรรม: “ตั้งสติก่อนสคริปต์ 3”
	กิจกรรมที่ 3 “บอกเพียงครั้ง”
	แลกเปลี่ยนสะท้อนคิด
วันที่สอง	
08.00 น. – 08.30 น.	ลงทะเบียน
08.30 น. – 10.00 น.	กิจกรรม: “ตั้งสติก่อนสคริปต์ 4”
	กิจกรรมที่ 4 “รู้ทันตนเอง”
10.00 น. – 10.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.15 น. – 12.00 น.	กิจกรรม: “รู้ทันตนเอง” (ต่อ)
	แลกเปลี่ยนสะท้อนคิด
12.00 น. – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น. – 14.30 น.	กิจกรรม: “ตั้งสติก่อนสคริปต์ 5”
	กิจกรรมที่ 5 “คาอารู้ทันสื่อ”
	แลกเปลี่ยนสะท้อนคิด
14.30 น. – 14.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.45 น. – 16.00 น.	สรุปและประเมินภาพรวม
หมายเหตุ: กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม	

ภาพที่ 6 กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างนักสื่อสารสุขภาวะสูงอายู้ทันทันสื่อ (ครู ก)

การปรับรูปแบบและกำหนดการเนื่องจากสถานการณ์ COVID-19

ด้วยสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เป็นอุปสรรคในการรวมกลุ่ม นสส. วัยเพชร เพื่อฝึกซ้อมการสอน และทีมวิจัยเองก็ไม่สามารถเดินทางลงพื้นที่เพื่อให้คำปรึกษาได้ตามกำหนด

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้มีช่วงเว้นว่างนานถึง 5 เดือน (มีนาคม – กรกฎาคม 2563) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายได้มากที่สุด โครงการฯ จึงต้องปรับวิธีการขั้นตอนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คือการจัดทำเครื่องมือสนับสนุนให้ นสส. วิทยเพชรในพื้นที่สามารถนำไปใช้งานได้อย่างคล่องตัว ได้แก่ อุปกรณ์สำเร็จรูปประกอบการสอนบทที่ 1-5 (Box set) และการจัดทำวีดิทัศน์สาธิตการสอนบทที่ 1-5

นอกจากนี้ ยังปรับกำหนดการที่มียังยงพื้นที่เพื่อให้ นสส. วิทยเพชร ได้ทดลองสอน และให้คำปรึกษาแต่ละพื้นที่ในคราวเดียวกันในการอบรมเสริมศักยภาพและฝึกปฏิบัติการใช้คู่มือ “วิทยเพชรรู้ทันสื่อ” (ผนวกรวมอยู่ในเล่มหลักสูตรฯ) ในเดือน สิงหาคม-กันยายน 2563 ดังกำหนดการในภาพที่ 7 ต่อไปนี้

กำหนดการ	
การเสริมศักยภาพและฝึกปฏิบัติการใช้คู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”	
โครงการรู้สูงอยู่รู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสาธารณะ	
วันที่ สถานที่	
วันแรก	
08.30 น. – 09.00 น.	ลงทะเบียน ทีมวิทยกรกล่าวทักทาย นสส.วิทยเพชร
09.00 น. – 09.30 น.	ทำพิธีเปิดโครงการฯ ถวายต้อนรับ และทบทวนกิจกรรม
09.30 น. – 10.30 น.	ฝึกปฏิบัติการสอนตามคู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”
	บทที่ 1 รู้ทันสื่อ รู้ทันโลก
10.30 น. – 10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45 น. – 12.00 น.	ฝึกปฏิบัติการสอนตามคู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”
	บทที่ 2 เราเลือกสื่อเอง
12.00 น. – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น. – 14.30 น.	ฝึกปฏิบัติการสอนตามคู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”
	บทที่ 3 สื่อบอก สื่อหลอก
14.30 น. – 14.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.45 น. – 16.00 น.	แลกเปลี่ยนเรียนรู้
วันที่สอง	
08.30 น. – 09.00 น.	ลงทะเบียน
09.00 น. – 10.30 น.	ฝึกปฏิบัติการสอนตามคู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”
	บทที่ 4 รู้ทันตนเอง
10.30 น. – 10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
11.00 น. – 12.00 น.	ฝึกปฏิบัติการสอนตามคู่มือ “วิทยเพชร รู้ทันสื่อ”
	บทที่ 5 คาดรู้ทันสื่อ หยุด คิด ถาม ทำ
12.00 น. – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น. – 14.30 น.	ถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
14.30 น. – 14.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.45 น. – 16.00 น.	ถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ต่อ)
หมายเหตุ : กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม	

ข้อมูลเพิ่มเติม	
ผู้ร่วมกิจกรรมโปรดสวมหน้ากากอนามัย และปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID -19	

ภาพที่ 7 กำหนดการการเสริมศักยภาพและฝึกปฏิบัติการใช้คู่มือ “วิทยเพชรรู้ทันสื่อ”

การอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมศักยภาพและฝึกปฏิบัติการใช้คู่มือ “วัยเพชรรู้ทันสื่อ” กำหนดให้ นสส. วัยเพชร ที่เข้าอบรมในครั้งที่ 1 ได้ทดลองสอน “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ทั้ง 5 บทอย่างละเอียดทุกขั้นตอน โดยกำหนดระยะเวลา 2 วันต่อเนื่องเช่นเดียวกับการอบรมในครั้งที่ 1 เมื่อจบการอบรมในครั้งที่ 2 นี้ ผู้เข้าอบรมจะได้รับเกียรติบัตรผ่านการอบรมเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก ของโครงการฯ

8.2.2 ผลการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างผู้สอนหลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ (ครู ก)

ผลจากการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งสองครั้ง มีข้อมูลของแต่ละพื้นที่ในหัวข้อต่อไปนี้คือ 1) จำนวน และลักษณะทั่วไปของ นสส. วัยเพชร ครู ก 2) ทักษะคติของครู ก ที่มีต่อการรู้ทันสื่อ 3) ทักษะคติที่มีต่อความเป็นครู ก 4) การเตรียมตัวเป็น ครู ก 5) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอน 6) ผู้บริหารและผู้ประสานงาน 7) ศักยภาพของ นสส. วัยเพชร ครู ก และ 8) ผลการประเมินสมรรถนะ ครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

นสส. วัยเพชร ครู ก เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

1) จำนวน และลักษณะทั่วไป

ผู้ที่ผ่านการอบรมฯ รับเกียรติบัตรเป็น ครู ก ทั้งสิ้น 15 คน

เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม 10 คน และผู้เข้าร่วมโครงการใหม่ 5 คน

นสส. อายุน้อยที่สุด 60 ปี มากที่สุด 84 ปี

อาชีพก่อนเกษียณ มีทั้งข้าราชการ ครู เจ้าของธุรกิจ และค้าขาย

การศึกษา มัธยมศึกษา ถึงปริญญาตรี

2) ทักษะคติต่อการรู้ทันสื่อ

ผู้เข้าร่วมการอบรมทุกคนเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ โดยเห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ และควรเผยแพร่ให้มาก

ทำให้ฉลาดและเฉลียว (รัตนา ศิริวัฒนโยธิน, 6 ส.ค. 63)

เอาความรู้ทันสื่อสามารถใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ คาถาเป็นทั้งจุดเด่น และจุดแข็ง (พิพัฒน์พร บุญสอน, 6 ส.ค. 63)

3) ทักษะคติต่อความเป็นครู ก

นสส. วัยเพชร เห็นความสำคัญของการเป็นผู้สอน มีความมั่นใจ และตั้งใจจะนำไปขยายผล

มั่นใจ และคิดว่าสำคัญ เพราะเป็นครูแล้วต้องมีความมั่นใจ (สุวิมล พิรพัฒน์ดิษฐ์,

6 ส.ค. 63)

ผมมีเป้าหมายตั้งใจจะเอาความรู้ที่เรียนทั้งหมดมาสอน และจะเอา หยุด คิด ถาม ทำ มาใช้ (ชัชวาล รัชสิกรณ์, 6 ส.ค. 63)

เราทุกคนสามารถสอนได้ และไม่มีใครแก่เกินเรียน ไม่มีใครไม่มีประสบการณ์ อย่าคิดว่าทำไม่ได้ เราทุกคนทำได้ (สุจิตรา ทิพย์สุข, 6 ส.ค. 63)

4) การเตรียมตัว

นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวา มีการเตรียมตัวโดยใช้คู่มือและสื่อการสอนตามที่ทีมวิจัยได้ใช้ในการอบรม ครั้งที่ 1 นอกจากนี้ ยัง นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวายังสร้างสรรค์กิจกรรมตั้งสตีก่อนสตาร์ทที่แตกต่างออกไปจากที่เคยอบรม แต่ยังคงเป้าหมายเดิมคือการรวบรวมสตีก่อนเข้าสู่บทเรียน

5) การแบ่งบทบาทในการสอน

มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน โดยจัดให้มีผู้ทำหน้าที่ควบคุมเทคนิค การเปิดคลิปภาพและ เสียงต่าง ๆ ตาม บทเรียน มีผู้รับผิดชอบในการสอนแต่ละบทและมอบหมายให้ผู้ที่มีความมั่นใจมากเป็นผู้สอนบทที่ 1 และสรุปบทที่ 5 มีผู้นำกิจกรรมตั้งสตีก่อนสตาร์ทแต่ละบทชัดเจน เห็นได้ว่าเป็นการมอบหมายให้ทุกคนในกลุ่มมีบทบาทที่เหมาะสมกับความสามารถ โดยในกิจกรรมทดลองสอนแต่ละบทไม่ได้มีนักเรียนจริงมานั่งเรียน แต่กำหนดให้ผู้ที่ไม่ได้รับผิดชอบสอนในบทนั้นแสดงบทบาทเป็นนักเรียนทดลอง

6) บทบาทผู้บริหารและผู้ประสานงาน

ผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา (นายลิขิต ลิ้มรสรว) มีส่วนผลักดันอย่างเต็มที่ในการจัดการให้นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวาได้รวมตัวกันและฝึกซ้อม โดยตัวผู้บริหารเองเข้าร่วมฝึกซ้อมกิจกรรมทั้ง 5 บท คอยกำกับและให้คำแนะนำ โดยวางบทบาทตัวเองเป็นผู้ควบคุมเทคนิคให้กับ นสส. วัยเพชร ครู ก ตลอดกิจกรรม

นอกจากนี้ ผู้จัดการโรงเรียนยังมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้ประสานงานโดยตรงกับทีมวิจัยทั้งทางออนไลน์ และออฟไลน์ เป็นผู้ชักชวนให้นสส. วัยเพชรทุกพื้นที่ได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกันทางการประชุมทางไกล ในช่วงสถานการณ์ COVID -19 ที่ไม่สามารถพบกันได้ ทำให้นสส. วัยเพชร หลายคนในต่างพื้นที่ที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีจากการพูดคุยทางไกล

7) ศักยภาพของ นสส. วัยเพชร ครู ก

จากการให้นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวาได้ทดลองฝึกสอน พบว่า มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ผู้สอนหลักสามารถถ่ายทอดเนื้อหาของแต่ละบทได้ดี แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในเนื้อหาการรู้เท่าทันสื่อ โดยจุดเด่น ของการสอน คือ การวางตัวให้ผู้ที่มีความมั่นใจในการเป็นผู้สอนบทที่ 1 และสรุปบทที่ 5 ทำให้เกิดความเข้าใจได้ครบถ้วน อย่างไรก็ตาม ผู้สอนบางท่านมีอาการประหม่า ติดกับตัวหนังสือ หรือ power point จนทำให้การสอนไม่ลื่นไหล ยังต้องให้หัวหน้าทีม (นายลิขิต ลิ้มรสรว) คอยนำประโยคให้พูด

บทบาทของพี่เลี้ยงทำได้ดี มีการเตรียมความพร้อมมาก่อนจึงทำให้ไม่ติดขัดมากนัก แต่เนื่องจากไม่มีนักเรียนจริง ทำให้บางครั้งมีการข้ามขั้นตอน เช่น ขาดการกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิด และการรวบรัดเนื้อหา

8) การประเมินสมรรถนะครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

การประเมินสมรรถนะของครู ก ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความพร้อมเบื้องต้น การเตรียมการสอน ความสามารถในการสอน และการรู้เท่าทันสื่อ โดยแสดงผลตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วยเพชร ครู ก ยานนาวา

จำนวน (14 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	3.643	.725	สูง	-.012	.076	.940
	หลังอบรม	3.631	.494	สูง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	3.411	.846	สูง	.321	-1.464	.167
	หลังอบรม	3.732	.478	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	3.435	.704	สูง	.457	-3.026*	.010
	หลังอบรม	3.893	.407	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	4.064	.695	สูง	.015	-.085	.934
	หลังอบรม	4.079	.521	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 4 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม นสส. วยเพชร ครู ก ยานนาวา มีสมรรถนะในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” มากที่สุด รองลงไป คือ “ความพร้อมเบื้องต้น” “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” ตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สมรรถนะหลังจากการอบรมแล้ว พบว่าผู้เข้าอบรมมีความสามารถด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” สูงที่สุด รองลงไปได้แก่ “ความสามารถในการสอน” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ ซึ่งทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมดเช่นเดียวกัน

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก ยานนาวา พบว่า องค์ประกอบส่วนใหญ่ ซึ่งได้แก่ “การเตรียมการสอน” “ความสามารถในการสอน” และ “การรู้เท่าทันสื่อ” มีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรม ยกเว้นด้าน “ความพร้อมเบื้องต้น” ที่พบว่ามีค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมที่สูงกว่าหลังการอบรม และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test แล้ว พบว่าสมรรถนะด้าน “ความสามารถในการสอน” มีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่

1) จำนวนและลักษณะทั่วไป

ผู้ที่ผ่านการอบรมฯ รับเกียรติบัตรเป็น ครู ก ทั้งสิ้น 8 คน จากการเข้าอบรมครั้งแรก 16 คน

เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม 6 คน และผู้เข้าร่วมโครงการใหม่ 2 คน

กลุ่มนสส. วัยเพชรมีอายุน้อยที่สุด 42 ปี และมากที่สุด 73 ปี

อาชีพก่อนเกษียณ คือ ข้าราชการครู พนักงานสถานทูต ช่างเสริมสวย ค้าขาย และเกษตรกร
การศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น - ปริญญาเอก

2) ทักษะต่อการรู้ทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ มีทัศนคติต่อการรู้เท่าทันสื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งกับตัวเองและคนที่เราจะไปบอกต่อ

เป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่เคยรู้ ตอนเด็กๆ ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ พอโตมาก็เพิ่งได้เรียน
มหาวิทยาลัยชีวิต (วิไลวรรณ พัฒนพิชัย, 4 ก.ย. 63)

นำความรู้นี้ไปสอนให้คนที่เขาด้วยโอกาสกว่าเรา เผยแพร่เป็นวิทยาทาน (โสฬส ตินสนธิ,
4 ก.ย. 63)

3) ทักษะต่อการเป็นครู ก

จากการสังเกตพบว่า นสส. วัยเพชร เชียงใหม่มีความภูมิใจที่ได้เป็น ครู ก เต็มใจและพอใจที่จะได้ขยายความรู้ให้กับผู้อื่น แต่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการซ่อมและการเตรียมตัวเท่าที่ควร บางคนมีใจอยากทำแต่ขาดผู้นำที่สามารถรวบรวมกำกับและจัดการได้

ภูมิใจมาก ๆ ได้รับโอกาสดี ๆ ดีใจมาก ๆ ได้ฝึกฝนตนเอง มีความมั่นใจมากขึ้น รู้สึกมี
คุณค่าจากที่เคยเป็นผู้รับมาก่อนก็ได้เป็นผู้ให้บ้าง (เฉลี่ยว เลียนเครือ, 6 ก.ย. 63)

4) การเตรียมตัว

นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ ขาดการเตรียมความพร้อมเนื่องจากแต่ละท่านยังมีการกิจอื่น ไม่มีเวลาในการมารวมกันฝึกซ้อมทำความเข้าใจการดำเนินกิจกรรมแต่ละบท จึงทำให้การทดลองสอนไม่ประสบผลสำเร็จ จากการสอบถามพบว่า นสส. วัยเพชรไม่มีการซ้อม และเมื่อสังเกตการณ์ทำงานของ นสส. วัยเพชรแล้วพบว่าไม่มีผู้นำที่ชัดเจน ไม่สามารถรวมตัวกันได้ แต่ละคนยังไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้มากพอ

5) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ

หลังจากการอบรมครั้งที่ 1 ผ่านไป นสส. วัยเพชร เชียงใหม่ มีการแบ่งบทบาทในการสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ แต่ยังไม่มีความชัดเจน เนื่องจากไม่สามารถนัดหมายกันได้ในช่วง COVID-19 ระบาด แต่เมื่อมีทราบว่าจะต้องมีการทดลองสอนจึงได้สำรวจความพร้อมเพื่อกำหนดบทบาทต่าง ๆ และพบว่าสมาชิกยืนยันเข้าร่วมทดลองสอนเพียง 8 คน จึงมีการแบ่งบทบาทได้แก่ ผู้ดำเนินกิจกรรมในภาพรวม ผู้สอนแต่ละบท ผู้ควบคุมสื่อการสอนและคุมเวลา ผู้นำกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท และพี่เลี้ยง แต่เนื่องจากขาดการซ้อมจึงทำให้บทบาทของแต่ละคนสับสน

6) บทบาทผู้บริหารและผู้ประสานงาน

กลุ่ม นสส. วัยเพชร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มอิสระไม่สังกัดโรงเรียน จึงไม่มีผู้บริหารและผู้ประสานงานที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม นสส. วัยเพชรผู้นำกลุ่ม (นายกมล เชื้อนจินดาวงศ์) ได้พยายามขยายความร่วมมือมายังเทศบาลตำบลแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ผู้บริหารเทศบาล ต.แม่ปูคา (นายสุพจน์ วรรณก้อน นายกเทศมนตรี และ นายศรีทน กำมะโน รองนายกเทศมนตรี) เป็นผู้มีบทบาทในการสนับสนุนให้ใช้สถานที่ห้องประชุมของเทศบาลได้ในการอบรมครั้งที่ 2 และเชิญให้นักเรียนสูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือ ชื่อทางการคือ “สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” ตำบลแม่ปูคา มาเข้าร่วมเป็นนักเรียนทดลองให้กับ นสส. วัยเพชร ครู ก และมีนโยบายรับเอา “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ไปใช้สอนในสถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลแม่ปูคา ต่อไป

7) ศักยภาพ นสส. วัยเพชร ครู ก

จากการทดลองฝึกสอน พบว่า นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ ยังไม่มีความพร้อมในการเป็นผู้สอน เห็นได้จากการแสดงบทบาทต่างๆ ด้วยความไม่มั่นใจและสับสน ผู้สอนแต่ละบทไม่เข้าใจเป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ การสอนเป็นการอ่านจาก power point ที่มีหัวหน้าที่มี (นายกมล เชื้อนจินดาวงศ์) เป็นผู้กำกับ ผู้สอนที่เตรียมตัวดีที่สุดในกลุ่มคือการเตรียมตัวโดยการเขียนบทพูดให้ตัวเองเข้าใจ แล้วเอาบทที่เขียนออกมาอ่านให้ผู้เรียนฟัง บทบาทของพี่เลี้ยงยังต้องปรับปรุงอีกมาก เนื่องจากพี่เลี้ยงยังขาดความเข้าใจในเป้าหมายของบทเรียน ทำให้ไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมเรียนรู้ไปกับกิจกรรมได้

ข้อสังเกต คือ นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ยังขาดการทำความเข้าใจ ขาดการฝึกซ้อม และการใช้ นักเรียนจริงมาร่วมเรียนรู้ทำให้เห็นข้อบกพร่องได้ชัดเจน อีกทั้ง กลุ่ม นสส. วัยเพชรมีความขัดแย้งกัน โดยหัวหน้าทีมเลือกที่จะไม่แก้ไขสถานการณ์โดยให้เหตุผลว่าเป็นการเรียนรู้การทำงานของกลุ่ม

8) การประเมินสมรรถนะครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

ผลการวิเคราะห์สมรรถนะของครู ก ทั้ง 4 องค์ประกอบ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรม และหลังการอบรม แสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของนสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่

เชียงใหม่ (8 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	4.042	.305	สูง	-.479	2.713*	.030
	หลังอบรม	3.563	.333	สูง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	4.203	.735	สูงมาก	-.469	1.877	.103
	หลังอบรม	3.734	.497	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	4.250	.687	สูงมาก	-.450	1.591	.156
	หลังอบรม	3.800	.493	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	4.100	.421	สูง	-.350	2.544*	.038
	หลังอบรม	3.750	.561	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 5 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ มีสมรรถนะในด้าน “ความสามารถในการสอน” และด้าน “การเตรียมการสอน” มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูงมาก” ทั้งสององค์ประกอบ ลำดับต่อไป คือ ความสามารถในการด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูง” ส่วนผลการวิเคราะห์สมรรถนะหลังจากการอบรมแล้ว พบว่ามี “ความสามารถในการสอน” สูงที่สุด รองลงไป คือ “การรู้เท่าทันสื่อ” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ ซึ่งทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมของนสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ เป็นที่น่าสังเกตว่า **ทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมที่ต่ำกว่าก่อนเข้ารับการอบรม** และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test แล้ว พบว่ามีเพียงความสามารถด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” ที่พบว่ามีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมที่แตกต่างจากค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสกลนคร

1) จำนวนและลักษณะทั่วไป

ผู้ที่ผ่านการอบรมฯ รับเกียรติบัตรเป็น ครู ก ทั้งสิ้น 17 คน

เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม 5 คน และผู้เข้าร่วมโครงการใหม่ 12 คน

อายุระหว่าง 54 – 74 ปี

อาชีพก่อนเกษียณ พยาบาล ครู ธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง แม่บ้าน ค้าขาย

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย - ปริญญาตรี

2) ทักษะต่อการรู้เท่าทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสกลนครบางท่านมองว่าการรู้เท่าทันสื่อไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ เพราะได้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อในชุมชน แต่ยังมีบางคนมองว่าใหม่ โดยเฉพาะเกี่ยวกับสื่อดิจิทัล เพราะส่วนใหญ่ได้เรียนรู้แต่การใช้สื่อเพื่อการติดต่อสื่อสารเท่านั้น

ไม่ใช่ว่าใหม่ แต่เมื่อก่อนไม่ได้รู้เรื่องนี้มากเท่าที่ควร พอได้มาอบรมทำให้พัฒนาเรื่องการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น (รินทนา ผลวิเชียร, 21 ก.ย. 63)

เป็นสิ่งใหม่เพิ่งรู้มาไม่กี่ปี โดยเฉพาะสื่อดิจิทัล เริ่มรู้ตั้งแต่ได้มาโครงการนี้แล้วก็มีประชุมใหญ่ปีละครั้ง ในสมาคมผู้สูงอายุ (ศรินญา กุศลเฉลิมวิทย์, 21 ก.ย. 63)

ในประเด็นความสำคัญ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสกลนครมองว่าผู้สูงอายุควรที่จะเรียนรู้การรู้เท่าทัน เพราะผู้สูงอายุคือกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกหลอก เพราะอยู่บ้านคนเดียว ดูทีวีแค่ช่องเดียว รู้ไม่ทันวิธีการอันแยบยลของสื่อ

สำคัญมาก เพราะเทคโนโลยีสมัยนี้นันก้าวไกล ผู้สูงอายุต้องเท่าทันเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ หากไม่รู้เท่าทันสื่อก็จะตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ (กาญจนา สอนคะ, 21 ก.ย. 63)

3) ทักษะต่อความเป็นครู ก

นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสกลนคร มีความภูมิใจ มั่นใจ ในการทำหน้าที่เป็นครู ก. เพราะมองว่าทางโครงการฯ ให้ความสำคัญและใส่ใจจึงทำให้สามารถทำหน้าที่ตรงนี้ได้ผ่านไปด้วยดี หลายท่านมีเป้าหมายว่าจะสอนผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุรุ่นถัดไป รวมถึงโรงเรียน อสม. ขณะเดียวกัน ครู ก บางท่านมีความกังวลใจว่าจะทำหน้าที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควร

4) การเตรียมตัว

มีการเตรียมการสอนร่วมกันกับกลุ่มที่รับผิดชอบแต่ละบท โดยศึกษาจากคู่มือหรือดูคลิปที่เคยถ่ายไว้ตอนที่ทีมวิจัยมาสอนรอบที่ผ่าน ๆ มา ปรึกษากับกลุ่มที่รับผิดชอบบทอื่น ๆ ให้เกิดความเชื่อมโยง และจัดกิจกรรมไม่ให้

ซ้ำซ้อนกัน มีการนัดพบปะกันสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง เป็นระยะเวลา 1 เดือน คอยช่วยกันแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่อง หลังการซ้อม แล้วจึงซ้อมรวมกันทุกบทสองครั้ง

ช่วงระหว่างการซ้อมมีผู้ประสานงานช่วยกระตุ้นและอำนวยความสะดวก ทั้งยังมีผู้นำ (คุณรินทนา) ช่วยกระตุ้น แนะนำเพิ่มเติม และร่วมซ้อมด้วยเสมอ ทำให้มีความเชื่อมั่นในการสอน และพร้อมรับคำแนะนำเพื่อพัฒนาตนเองกันต่อไป

5) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอนหลักสูตรวัยเพชรรุ่นที่สี่

ครู ก. มีการประชุมแบ่งหน้าที่ตามความถนัด เช่น คนที่เคยเป็นครูก็จะอาสาทำหน้าที่ครูผู้สอน หรือคนที่สอนไม่เป็นก็จะอาสาเป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือทีม มีการประชุมหลายครั้ง มีการนัดซ้อม มีการทดลองปรับเปลี่ยนตำแหน่ง ทั้งการเป็นผู้สอนหลัก เป็นพี่เลี้ยง และเป็นผู้นำสนทนากลุ่ม โดยทุกคนล้วนแสดงบทบาทที่ได้รับอย่างมีความสุขและมั่นใจ โดยมีหัวหน้าทีม (คุณรินทนา) เป็นผู้ควบคุมเวลา

ที่จะคอยควบคุมเวลา และลงไปแทนได้ทุกบท หากผู้สอนหลักไม่มาซ้อม หรือตำแหน่งไหนว่าง พี่รินจะแทนได้หมด (รินทนา ผลิเชียร, 21 ก.ย. 63)

ทั้งนี้ ในการทดลองสอนของ ครู ก สกลนคร ไม่มีนักเรียนมาจริงจึงทำให้การสอนเป็นไปด้วยความแคล่วคล่อง รวดเร็วจนอาจมองข้ามปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เรียนจริงได้

6) บทบาทผู้บริหารและผู้ประสานงาน

โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร ขึ้นอยู่กับกองสวัสดิการสังคม โดยมีนางสาวภทริยากร คะอังกู เป็นผู้อำนวยการกอง และมีนางสาวนิตยา ทิโคโง เป็นนักพัฒนาชุมชน ที่ดูแลประสานงานโครงการนี้อย่างใกล้ชิด คือการจัดการอำนวยความสะดวกเรื่องการใช้พื้นที่ห้องประชุมเทศบาลและเข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้ง ร่วมกำกับดูแลสนับสนุนการฝึกซ้อมของ นสส. วัยเพชร ครู ก ตลอดจนร่วมเดินทางมาในเวทีแสดงผลงานของ นสส. วัยเพชร ครู ก อีกด้วย

7) ศักยภาพ นสส. วัยเพชร ครู ก

นสส. วัยเพชร สกลนคร เป็นกลุ่มที่แสดงศักยภาพการเป็น ครู ก ได้อย่างโดดเด่น ทั้งการเป็นผู้สอน การเป็นพี่เลี้ยง และผู้นำกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ชัดเจนทำให้ผู้ที่ได้รับหน้าที่สามารถจดจ่อทำความเข้าใจบทบาทของตัวเองได้ดี การฝึกซ้อมร่วมกันทำให้แต่ละคนรู้จักหวั่นไหวการแสดงบทบาทของตัวเอง และสามารถรับส่งกันได้อย่างลงตัว จุดเด่นของ ครู ก สกลนครคือความสามัคคีและการทำงานเป็นทีมที่เยี่ยมยอด

อย่างไรก็ตาม ในการทดลองฝึกสอนไม่มีนักเรียนจริง ทำให้การสอนค่อนข้างรวบรัด เพราะทุกคนเข้าใจเนื้อหาและรู้ขั้นตอนกระบวนการของกิจกรรมทั้งหมดแล้ว จึงละเลยไม่เน้นย้ำในส่วนสำคัญ เช่น การฝึกใช้คำถาฐันสี่ หยุด คิต ถาม ทำ ในบทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสำคัญที่ต้องฝึก

8) ประเมินสมรรถนะการเป็น ครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

ผลการวิเคราะห์สมรรถนะของครู ก ทั้ง 4 องค์ประกอบ ของ นสส. วัยเพชร ครู ก สกลนคร และการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรม และหลังการอบรม แสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของนสส. วัยเพชร ครู ก สกลนคร

สกลนคร (17 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	3.265	.468	ปานกลาง	.225	-1.765	.097
	หลังอบรม	3.490	.538	สูง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	3.463	.572	สูง	.081	-.692	.499
	หลังอบรม	3.544	.522	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	3.453	.424	สูง	.318	-3.106*	.007
	หลังอบรม	3.771	.410	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	3.257	.449	ปานกลาง	.802	-6.259*	.000
	หลังอบรม	4.059	.473	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 6 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมในพื้นที่จังหวัดสกลนครมีสมรรถนะในด้าน “การเตรียมการสอน” และ “ความสามารถในการสอน” มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งสององค์ประกอบ ลำดับต่อไป คือ ความสามารถในการด้าน “ความพร้อมเบื้องต้น” และ “การรู้เท่าทันสื่อ” ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ส่วนผลการวิเคราะห์สมรรถนะหลังจากการอบรมแล้ว พบว่ามี “การรู้เท่าทันสื่อ” สูงที่สุด รองลงไปได้แก่ “ความสามารถในการสอน” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ ซึ่งทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมของผู้เข้าอบรมในพื้นที่จังหวัดสกลนคร พบว่า ทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรม และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test แล้ว พบว่ามีความสามารถ 2 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อน

เข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 คือ ความสามารถด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” และด้าน “ความสามารถในการสอน”

นสส. วัยเพชร ครู ก ต.พลับพลาไชย อ.อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

1) จำนวนและลักษณะทั่วไป

ผู้ที่ผ่านการอบรมฯ รับเกียรติบัตรเป็น ครู ก ทั้งสิ้น 18 คน

เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม 17 คน และผู้เข้าร่วมโครงการใหม่ 1 คน

อายุระหว่าง 64 – 73 ปี

อาชีพก่อนเกษียณ ครู ค้าขาย แม่บ้าน เกษตรกร นักการภารโรง นักบัญชี

การศึกษา ประถมศึกษาตอนปลาย – ปริญญาตรี

2) ทักษะต่อการรู้เท่าทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรีให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจเรื่องการรู้เท่าทันสื่อตั้งแต่โครงการแรก (โครงการสูงวัยไม่เสเพลสื่ออย่างปลอดภัย) โดยเห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา ให้ความสนใจต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมในโครงการปี 2563 เป็นผู้ร่วมโครงการสูงวัยไม่เสเพลสื่ออย่างปลอดภัย (2562) เกือบทั้งหมด

3) ทักษะต่อความเป็นครู ก

การทำหน้าที่ ครู ก เป็นความภาคภูมิใจของ นสส. วัยเพชร จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากการเป็น ครู ก ก็คือการเป็นผู้สอนได้สร้างประโยชน์ให้กับเพื่อนผู้สูงอายุ และยังได้ฝึกวินัยให้กับตัวเอง

รู้สึกที่มีความรับผิดชอบต่อนักที่ (กุลธกัศ ชุนเศรษฐี, 14 ส.ค. 63)

รู้สึกที่ตัวเองเก่งขึ้น (พยนต์ อ่อนกลิ่น, 14 ส.ค. 63)

มีความรับผิดชอบมากขึ้น เหนื่อย แต่มีความสุข รู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสมาทำแบบนี้ถ้าอายุมากขึ้นกว่านี้ อาจไม่มีโอกาสทำกิจกรรมแบบนี้ (เฉลิมพร เสาร์พีพร, 14 ส.ค. 63)

4) การเตรียมตัว

นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรี มีการเตรียมความพร้อมในการสอนอย่างดี สังเกตได้จากความเข้าใจในเนื้อหา วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแต่ละบท มีการเตรียมสื่อและอุปกรณ์ประกอบที่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจของนักเรียน มีการเตรียมนักเรียนผู้สูงอายุมาเป็นผู้เรียนจริงในการทดลองสอน อย่างไรก็ตาม

จากการพูดคุยสอบถามพบว่า นสส. วัยเพชร สุพรรณบุรียังขาดการฝึกซ้อมที่มากพอ ทำให้บทบาทหลักตกอยู่กับผู้นำกลุ่มเพียง 2 ท่าน

5) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ครู ก สุพรรณบุรี แบ่งบทบาทตามความถนัดของบุคคลโดยกำหนดกลุ่มผู้สอนหลักแต่ละบท ที่เหลือเป็นพี่เลี้ยง และให้คนที่เคยเป็นครูมีความเข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรเป็นผู้สรุปท้ายบท กิจกรรมตั้งสตีก่อนสตาร์ทของสุพรรณบุรีเน้นการตั้งสติด้วยความนิ่ง วางบทบาทให้ผู้ที่มีบุคลิกสุขุม (ลุงเข้ม) เป็นผู้นำกิจกรรม

6) บทบาทผู้บริหารและผู้ประสานงาน

ผู้บริหารของโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ ต.พลับพลาไชย มีบทบาทชัดเจนในโครงการนี้ เนื่องจากการดูแลเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเป็นนโยบายหลักขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชยจึงทำให้นายกองคการบริหารส่วนตำบล (นายพิระศักดิ์ มาตรศรี) และเลขานุการนายกฯ (นางสุภัทรา มาตรศรี) ให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง ทั้งการร่วมเป็นผู้วิพากษ์หลักสูตร การร่วมกิจกรรมอบรมกับผู้สูงอายุ และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประสานงานคือนางสาวชนวนพิศ แพสุขชื่น นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานหลัก โดยทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงระหว่างทีมวิจัยกับผู้สูงอายุของโรงเรียน นัดหมายการจัดกิจกรรม และจัดการดูแลด้านสวัสดิการอาหารและรถรับส่งผู้สูงอายุ

7) ศักยภาพ นสส. วัยเพชร ครู ก

นสส. วัยเพชร พลับพลาไชยแสดงศักยภาพในการเป็น ครู ก ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความพร้อมในการทำ ความเข้าใจเนื้อหาและเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน สามารถปรับเปลี่ยนสื่อที่ใช้ในกิจกรรมได้อย่าง น่าสนใจโดยยังคงความหมายที่ต้องการถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี การแสดงบทบาทผู้สอนหลักในแต่ละบทมีความ ประหม่าอยู่บ้าง อาจเป็นเพราะความไม่คุ้นเคยกับบทบาทผู้สอน แต่เมื่อเปลี่ยนบทบาทเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มในกิจกรรม ก็สามารถทำได้คล่องแคล่ว แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของบทเรียนเป็นอย่างดี

การจัดบทบาทให้มีผู้ควบคุมสื่อ 1 คน และมีผู้สรุปท้ายบทขึ้นกระดาน 1 คน ทำให้การสอนเป็นไปอย่างมี ระบบ การได้ทดลองฝึกสอนกับนักเรียนจริงประมาณ 20 คน ทำให้เห็นถึงความพร้อมและการทำงานเป็นทีมที่ดี ของ นสส. วัยเพชร ครู ก พลับพลาไชย

8) ประเมินสมรรถนะการเป็น ครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

ผลการวิเคราะห์สมรรถนะของครู ก ทั้ง 4 องค์ประกอบของ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรีและการ วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมและหลังการอบรม แสดงในตารางดังนี้

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรี

สุพรรณบุรี (13 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	3.667	.456	สูง	-.256	1.504	.158
	หลังอบรม	3.410	.454	สูง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	3.335	.579	ปานกลาง	.212	-1.313	.214
	หลังอบรม	3.548	.541	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	3.624	.715	สูง	.068	-.307	.764
	หลังอบรม	3.692	.413	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	4.315	.339	สูงมาก	-.492	3.545*	.004
	หลังอบรม	3.823	.448	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 7 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรี มีสมรรถนะในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” มากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูงมาก” รองลงไป คือ “ความพร้อมเบื้องต้น” “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” ตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สมรรถนะหลังจากการอบรมแล้ว พบว่าผู้เข้าอบรมมีความสามารถด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” สูงที่สุด รองลงไปได้แก่ “ความสามารถในการสอน” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยทั้ง 4 องค์ประกอบอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมของนสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า องค์ประกอบด้าน “การเตรียมการสอน” และ “ความสามารถในการสอน” มีค่าเฉลี่ยหลังการเข้าอบรมสูงกว่าก่อนเข้าอบรม แต่ความสามารถในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” มีค่าเฉลี่ยก่อนการอบรมสูงกว่าหลังเข้ารับการอบรม และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test แล้ว พบว่าสมรรถนะด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” มีค่าเฉลี่ยก่อนการอบรมที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยหลังเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

นสส. วัยเพชร ครู ก ต. ชะมาย จ.นครศรีธรรมราช

1) จำนวนและลักษณะทั่วไป

ผู้ที่ผ่านการอบรมฯ รับเกียรติบัตรเป็น ครู ก ทั้งสิ้น 14 คน

เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม 9 คน และผู้เข้าร่วมโครงการใหม่ 5 คน

อายุ 53 – 72 ปี

อาชีพก่อนเกษียณ ครู รับราชการ พนักงานบริษัท ค้าขาย ทำสวน

การศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น – ปริญญาตรี

2) ทักษะต่อการรู้เท่าทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ชะมายมีทัศนคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ โดยเห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง เป็นเรื่องที่ต้องรู้ไว้เพื่อไม่ให้ถูกหลอกได้ สามารถใช้ได้ทั้งครอบครัวไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่น หรือเด็กเล็กก็ใช้ได้

3) ทักษะต่อความเป็นครู ก

นสส. วัยเพชร ชะมายส่วนใหญ่ดีใจ ภูมิใจ มีความสุขที่ได้ทำหน้าที่เป็นครู ก. แต่ค่อนข้างที่จะมีความกังวล และเครียด เนื่องจากกังวลว่าจะทำออกมาได้ไม่ดีเท่าที่ควร คนอื่นจะเข้าใจที่ตนเองสอนหรือไม่ อยากเพิ่มทักษะในการพูด การสื่อสาร และการนำกิจกรรม

ยินดีมาก ๆ ที่ได้เป็นครู ก. เพราะได้นำความรู้ ไปขยายผลให้ผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้เป็น ภูมิคุ้มกัน ไม่ตกเป็นเหยื่อของสื่อต่างๆ (สมบุญ ศรีพัฒนพิบูล, 28 ส.ค. 63)

รู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมาก ที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ได้ความรู้และประสบการณ์มากเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปขยายผลบอกกล่าวกับพรรคพวกเพื่อนฝูงไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของสื่อ (สุจินต์ แสงเงิน, 28 ส.ค. 63)

4) การเตรียมตัว

หลังจากการอบรมครั้งที่ 1 ในเดือนกุมภาพันธ์ 2563 นสส. วัยเพชรได้รับคู่มือการสอนหลักสูตรวัยเพชร รู้ทันสื่อ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 และได้รับโจทย์ให้ทำการฝึกซ้อมเพื่อนำไปขยายผลสอนให้ผู้อื่นต่อได้ จากการสอบถามได้ทราบว่าในช่วงสถานการณ์โควิด-19 นสส. วัยเพชรไม่มีการฝึกซ้อม และเมื่อมีกำหนดทดลองสอนในเดือนสิงหาคมจึงนัดสถานที่ฝึกซ้อมผ่านแอปพลิเคชันไลน์ มีทั้งซ้อมด้วยกัน และกลับไปซ้อมเองคนเดียวที่บ้าน จะมีการให้ฝึกพูดทุกคน คว้าใครพูดเก่งให้ออกไปพูดและสื่อสารถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่น

การเตรียมความพร้อมของ นสส. วัยเพชร ชะมายนั้น มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกิดขึ้น โดยผู้นำกลุ่ม คือ ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลชะมาย (นายสุจินต์ แสงเงิน) จะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนการฝึกซ้อมของกลุ่ม นสส. วัยเพชร ทั้งนี้ประธานได้นำคู่มือไปอ่านและปรับให้มีความกระชับตามอย่างที่ท่านเข้าใจ โดยตัดส่วนที่เป็นกิจกรรมของ

แต่ละบทออก แล้วให้ผู้ที่จะสอนฝึกพูด(อ่าน)เนื้อหาให้ผู้เรียนฟัง จึงทำให้การสื่อสารเนื้อหาเป็นไปด้วยความไม่เข้าใจ และไม่มีกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในบท

5) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ

ประธานกลุ่มเป็นผู้กำหนดบทบาทให้ นสส. วัยเพชรแต่ละคนได้สื่อสารเนื้อหาทั้ง 5 บท โดยตนเองเป็นผู้ควบคุมสื่อ มี นสส. วัยเพชร ที่เคยเป็นครูมาก่อนรับหน้าที่นำกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ททุกครั้ง ซึ่งทำไปโดยเน้นความสนุกสนานมากกว่าการรวมสมาธิเพื่อให้พร้อมเรียนรู้

จากการสังเกตการณ์ กล่าวได้ว่ากลุ่มนสส. วัยเพชร ชะมาย จะรู้สึกผ่อนคลายหากได้ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารและในการสอนเนื้อหา นอกจากนี้ นสส. วัยเพชร ชะมายพร้อมใจกันให้สิทธิผู้ที่เป็นผู้นำโดยไม่ขัดแย้ง ดังนั้นเมื่อผู้นำเตรียมมาอย่างไร จึงดำเนินการไปแบบนั้นโดยไม่ตั้งข้อสงสัย

6) ผู้บริหารและผู้ประสานงาน

ริสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย ได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลชะมาย (นายประพัฒน์ รักศรีทอง) โดยทางนายกเทศมนตรีให้ความสำคัญกับโครงการด้วยดีเสมอมา ในการมาเปิดการอบรมให้ทุกครั้งที่มีกิจกรรม และนำเอาโครงการฯ ไปเป็นผลงานการเสริมศักยภาพผู้สูงอายุของเทศบาลอีกด้วย

ผู้ประสานงานโครงการที่รับผิดชอบโดยตรงคือ นักพัฒนาชุมชน(นายสมชาย แก้วกำยาน) และผู้ช่วย (นายวัชร คงรอด) มีบทบาทในการประสานงานกับทีมวิจัย รับเรื่องนัดหมายและจัดสวัสดิการในการดำเนินกิจกรรม

7) ศักยภาพ นสส. วัยเพชร ครู ก

ด้วยความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้นำกลุ่ม ทำให้กระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ของการสอนแต่ละบทเปลี่ยนแปลงไป จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่า ครู ก ชะมายจะเป็นผู้สอน พี่เลี้ยง ผู้นำกิจกรรมได้ตามที่หลักสูตรกำหนด ในกิจกรรมทดลองฝึกสอน พบว่า ผู้สอนหลักของแต่ละบทใช้วิธีอ่านเนื้อหาให้ผู้เรียนฟัง ซึ่งเป็นการอ่านโดยไม่ได้อ่านเข้าใจความหมายเท่าใดนัก เพราะเป็นภาษาวิชาการตามคู่มือที่ให้ไว้ และไม่ได้มีกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ในแต่ละบท จึงไม่มีบทบาทพี่เลี้ยงที่ชัดเจน นอกจากนี้ การนำกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ทเป็นการนำสนทนากาที่ไม่เน้นย้ำถึงการรวบรวมสติเพื่อเตรียมพร้อมเรียนรู้เนื้อหา ซึ่งเป็นเพราะผู้นำกิจกรรมไม่เคยมาซ้อมกับทีมเลย จึงทำให้นำกิจกรรมไปคนละทิศทางกับที่หลักสูตรวางแนวทางไว้ให้

เมื่อมีการสรุปและให้ข้อเสนอแนะจากทีมวิจัย ทำให้กลุ่ม นสส. วัยเพชร ชะมายได้ทราบว่าเกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน และพร้อมที่จะเรียนรู้และฝึกซ้อมการเป็น ครู ก ตามแนวทางของหลักสูตรต่อไป

8) ประเมินสมรรถนะการเป็น ครู ก และการเปรียบเทียบความแตกต่าง ก่อน-หลังการอบรม

ผลการวิเคราะห์สมรรถนะของครู ก ทั้ง 4 องค์ประกอบ ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรม และหลังการอบรม แสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของ นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช (12 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	2.986	.524	ปานกลาง	.236	-1.391	.192
	หลังอบรม	3.222	.457	ปานกลาง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	3.000	.477	ปานกลาง	.500	-2.321*	.040
	หลังอบรม	3.500	.567	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	3.133	.448	ปานกลาง	.508	-2.427*	.034
	หลังอบรม	3.642	.494	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	3.533	.587	สูง	.208	-1.110	.291
	หลังอบรม	3.742	.355	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 8 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม นสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดนครศรีธรรมราชมีสมรรถนะในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” มากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “สูง” รองลงไป คือ “ความสามารถในการสอน” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทั้ง 3 ด้าน เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สมรรถนะหลังจากการอบรมแล้ว พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความสามารถด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” สูงที่สุด รองลงไปได้แก่ “ความสามารถในการสอน” “การเตรียมการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยของ 4 องค์ประกอบแรกอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด ส่วนองค์ประกอบด้าน “ความพร้อมเบื้องต้น” มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “ปานกลาง”

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมของนสส. วัยเพชร ครู ก จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรม และเมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยสถิติ t-test แล้ว พบว่าสมรรถนะด้าน “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” มีค่าเฉลี่ยก่อนการอบรมที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยหลังเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

กล่าวโดยสรุป ผลการพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ซึ่งดำเนินการโดยจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างผู้สอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในพื้นที่นำร่องทั้ง 5 พื้นที่ จัดกิจกรรมในพื้นที่ละ 2 ครั้ง คือครั้ง

แรกเป็นการแนะนำหลักสูตรและคู่มือ ร่วมกับการทดลองเป็นผู้เรียนทั้ง 5 บท และครั้งที่ 2 เป็นการทดลองสอนที่
ละบทย่างละเอียด

จำนวนและลักษณะทั่วไป

จำนวน - นสส. วัยเพชรที่เข้าร่วมโครงการและรับเกียรติบัตรเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก ทั้งสิ้น 72 คน
ในจำนวนนี้เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม ทั้งสิ้น 47 คน และผู้ที่เข้าร่วมในโครงการนี้ 25 คน

อายุ - น้อยที่สุด 42 ปี (1 คนจากเชียงใหม่) สูงสุด 84 ปี (1 คนจากยานนาวา)

อาชีพก่อนเกษียณ - มีความหลากหลาย ทั้งข้าราชการครู พยาบาล พนักงานบริษัท เจ้าของธุรกิจ ค้าขาย
รับจ้าง และเกษตรกร

การศึกษา - สูงสุดคือปริญญาเอก (1คนจากเชียงใหม่) และน้อยสุดคือ ประถมศึกษาตอนต้น (1 คน จาก
เชียงใหม่)

ทัศนคติต่อการรู้เท่าทันสื่อ

นสส. วัยเพชร ที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่มี
ประโยชน์กับผู้สูงอายุ และสามารถปรับใช้ได้กับคนทุกเพศวัย โดยกล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อทำให้ฉลาดและเฉลียว
นสส. วัยเพชรบางคนเห็นเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้มาก่อน เมื่อได้รู้ทำให้เกิดประโยชน์เปรียบได้กับการเปิดโลกกว้าง

ทัศนคติต่อการเป็น ครู ก

นสส. วัยเพชร ส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นครู ก เพราะได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยการนำเรื่อง
ดีๆ ไปบอกต่อ แม้หลายคนยังเป็นกังวลและบางคนถึงกับเครียดเพราะเกรงว่าจะทำได้ไม่ดีพอ แต่เมื่อผ่านการ
ทดลองสอนและได้รับฟังข้อเสนอแนะแบบเสริมพลังจากทีมวิจัยแล้ว นสส. วัยเพชรครู ก หลายคนให้ความเห็น
ตรงกันว่ารู้สึกมีความสุขที่ได้เป็น ครู ก พร้อมทั้งจะฝึกฝนเพื่อนำไปขยายผลต่อ

การเตรียมตัว

การเตรียมตัวของ นสส. วัยเพชร ครู ก ในการเผยแพร่ขยายผลนับว่ามีน้อยมากทุกพื้นที่ สืบเนื่องจาก
สถานการณ์ COVID-19 ที่ทำให้กระบวนการดำเนินงานในพื้นที่ต้องหยุดชะงักไป ครู ก ขาดการซักซ้อมจนเลย
ความสำคัญของเป้าหมายในการสอนแต่ละบท เมื่อกลับเข้าสู่กระบวนการของโครงการฯ จึงไม่มีความพร้อมในการ
เป็นผู้สอน ถึงแม้ว่าจะมี นสส. วัยเพชรจำนวนหนึ่งที่มีความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตร แต่เนื่องจากขาดการรวม
ตัวอย่างต่อเนื่องและขาดการซ้อมให้มั่นใจ จึงเกิดความประหม่าสับสนในขณะทดลองสอน

การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอน

หลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างนักร้องสื่อสารสุขภาวะสูงอายุ นสส. วัยเพชรทุกคนทุกพื้นที่ได้รับแจก
คู่มือประกอบหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 คนละ 1 เล่ม นสส. วัยเพชรทราบดีว่าต้องเป็นผู้สอน
ต่อไปในอนาคต ดังนั้นทุกพื้นที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก โดยยึดรูปแบบที่กำหนดไว้
ในแต่ละบท มีการกำหนดผู้สอนหลักในแต่ละบท พี่เลี้ยงกลุ่ม ผู้สรุปประเด็น และผู้ควบคุมการใช้สื่อภาพและเสียง

สิ่งที่สังเกตเห็นจากพื้นที่คือ การกำหนดบทบาทให้ตามความถนัดของ นสส. วัยเพชรแต่ละคน (put the right man to the right job) เช่น ผู้ที่เคยมีอาชีพเป็นครูจะได้รับบทบาทผู้สอน หรือผู้สรุป ผู้ที่มีความถนัดในการจัดการจะได้รับบทบาทในการดำเนินการ กำกับการใช้สื่อ และจับเวลา ผู้ที่มีความสามารถในการนำจะได้รับบทบาทเป็นผู้นำสนทนาการช่วงตั้งสติก่อนสตาร์ท ผู้ที่ไม่มั่นใจในการพูดในที่สาธารณะ ก็ได้รับบทบาทพี่เลี้ยงช่วยในกลุ่ม

บทบาทผู้นำกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก แต่ละพื้นที่มีผู้นำกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยลักษณะส่วนบุคคล ดังนี้

- เชียงใหม่ คุณกมล เชื้ออนจินดาวงศ์ เป็นผู้ที่ประสานงานเชื่อมเครือข่ายกับเทศบาลตำบลแม่ปูคา มีทักษะในการนำเสนองาน และจบการศึกษาระดับปริญญาเอก
- สกลนคร คุณรินทนา ผลวิเชียร เป็น อสม. วิทยากรสนทนาการค้าลูกเสือเนตรนารี มีบุคลิกเป็นผู้นำ และกล้าแสดงออก
- สุพรรณบุรี คุณเฉลิมพร เสาร์เพชร เป็นอดีตข้าราชการครูเด็กเล็ก มีบุคลิกกล้าแสดงออก กล้านำ กิจกรรมกลุ่ม
- นครศรีธรรมราช คุณสุจินต์ แสงเงิน เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลชะเมา
- ยานนาวา นสส. วัยเพชรยกให้ คุณลิขิต ลิ้มสรวย ผู้จัดการโรงเรียนที่มีทักษะในการจัดการผู้สูงอายุ เป็นผู้นำกลุ่ม

บทบาทของผู้บริหารและผู้ประสานงาน

ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกิจกรรมโครงการนี้เป็นอย่างมาก ทั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พลัฒไชย นายกเทศมนตรีตำบลชะเมา ผู้อำนวยการกองส่งเสริมสวัสดิการสังคม เทศบาลนครสกลนคร ผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา และนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่ปูคา โดยให้เกียรติมาเปิดงาน เข้าร่วมกิจกรรม ให้ข้อเสนอแนะ และมอบหมายให้มีผู้ประสานงานหลักที่ติดตามการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด

ผู้ประสานงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของตำบล และผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่ม นสส. วัยเพชร มีเพียงกลุ่ม นสส. วัยเพชรเชียงใหม่ ที่ไม่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสาน แต่มีแกนนำกลุ่ม นสส. วัยเพชรเป็นผู้ประสานงานเอง

ศักยภาพ นสส. วัยเพชร ครู ก

นสส. วัยเพชร ครู ก. ที่มีศักยภาพสูงสุด คือ นสส. วัยเพชร ครู ก สกลนคร ตามมาด้วยสุพรรณบุรี และยานนาวา ความชัดเจนของทั้ง 3 พื้นที่ เกิดจากการทำความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายของกิจกรรมอย่างชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และการทำงานเป็นทีม และการทำหน้าที่แต่ละหน้าที่สอดประสานกันได้อย่างลงตัว มีการพบปะกันเพื่อซักซ้อมความเข้าใจให้ตรงกัน และตรงกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลักสูตรได้วางไว้

นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ และ ชะมาย ยังต้องทำความเข้าใจเป้าหมายของการจัดกิจกรรมแต่ละบทให้มากขึ้น และต้องให้ความสำคัญกับการฝึกซ้อมร่วมกันเพื่อให้การทำหน้าที่แต่ละบทบาทเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรวัยเพชรผู้ทันสมัย

ผลการประเมินสมรรถนะการเป็นครู ก และการเปรียบเทียบความต่างในภาพรวมทุกพื้นที่

การประเมินสมรรถนะของครู ก ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความพร้อมเบื้องต้น การเตรียมการสอน ความสามารถในการสอน และการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งผลการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบ และการเปรียบเทียบก่อนและหลังการเข้ารับการอบรมในภาพรวมทุกพื้นที่ แสดงไว้ในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์สมรรถนะครู ก และความแตกต่างก่อน-หลังการอบรมของทุกพื้นที่

รวมทุกพื้นที่ (64 คน)	ก่อน/หลัง การอบรม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น หลังอบรม	t	Sig.
ความพร้อม เบื้องต้น	ก่อนอบรม	3.474	.612	สูง	-.010	.137	.891
	หลังอบรม	3.464	.481	สูง			
การเตรียมสอน	ก่อนอบรม	3.432	.712	สูง	.170	-1.932	.058
	หลังอบรม	3.602	.515	สูง			
การสอน	ก่อนอบรม	3.523	.659	สูง	.236	-2.716*	.009
	หลังอบรม	3.761	.432	สูง			
การรู้เท่าทันสื่อ	ก่อนอบรม	3.806	.654	สูง	.111	-1.229	.224
	หลังอบรม	3.917	.480	สูง			

หมายเหตุ

- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูงมาก
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับสูง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำ
- ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง มีความพร้อม/ความสามารถในการเตรียมสอน/ความสามารถในการสอน/ความรู้เท่าทันสื่อ อยู่ในระดับต่ำมาก
- * หมายถึง ค่าเฉลี่ยของปัจจัยดังกล่าวมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากตารางที่ 9 พบว่า ช่วงก่อนการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีสมรรถนะในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” มากที่สุด รองลงไปคือ “ความสามารถในการสอน” และ “ความพร้อมเบื้องต้น” ตามลำดับ และมีความสามารถในการด้าน “การเตรียมการสอน” น้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม พบว่าค่าเฉลี่ยของทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด สำหรับหลังการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีสมรรถนะในด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” และ “ความสามารถในการสอน” เป็นอันดับที่หนึ่งและอันดับที่สอง เช่นเดียวกันกับช่วงก่อน

การอบรม ส่วน “ความสามารถในการด้าน “การเตรียมสอน” มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า “ความพร้อมเบื้องต้น” ซึ่งค่าเฉลี่ยในทุกองค์ประกอบในช่วงหลังการอบรมอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด เช่นเดียวกันกับช่วงก่อนการอบรม

สำหรับผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้าอบรม และหลังการอบรมพบว่า องค์ประกอบด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” มีค่าเฉลี่ยหลังอบรมที่สูงขึ้นกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม ส่วน “ความพร้อมเบื้องต้น” ค่าเฉลี่ยภายหลังการอบรมมีค่าน้อยกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติ t-test พบว่ามีเพียงความสามารถด้าน “การเตรียมการสอน” ที่พบว่าค่าเฉลี่ยหลังการอบรมมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

8.3 การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก”

การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เพื่อให้มีการนำเอาหลักสูตรที่สร้างขึ้นและ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เป็นที่รับรู้และเกิดการนำไปใช้ในอย่างกว้างขวาง เป็นผลจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การสื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย

หลังจากที่โครงการได้พัฒนาหลักสูตรฯ โดยผ่านกระบวนการเชิงวิชาการที่มีการทดลองใช้หลักสูตรแบบฝึกปฏิบัติและฝึกสอนจริงในสถานการณ์จำลองกับนักเรียนผู้สูงอายุ โดยกลุ่มนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ที่โครงการได้ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อและทักษะการเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ จนมีคุณสมบัติเป็น ครู ก ที่สามารถจะเป็นผู้ใช้หลักสูตรฯ ในฐานะผู้สอนจาก 5 พื้นที่นำร่องที่มาจากทุกภูมิภาคของประเทศแล้ว โครงการได้ดำเนินการผลักดันให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อโดยการนำเอาหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้นใน 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับสาธารณะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

8.3.1 การผลักดันสู่ระดับนโยบายท้องถิ่น

โครงการมีการกระตุ้นและผลักดันการสร้างการรู้เท่าทันสื่อในผู้สูงอายุไปสู่ระดับนโยบายของท้องถิ่น ทั้งในช่วงระหว่างดำเนินการและหลังการพัฒนาหลักสูตรและสร้าง ครู ก เสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อให้การรู้เท่าทันสื่อในผู้สูงอายุมีความต่อเนื่องและขยายผลกว้างขึ้น โดยในช่วงดำเนินการนั้น ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้ผู้บริหารระดับสูงและระดับปฏิบัติได้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างหลักสูตรและสร้างครู ก ได้รับรู้ถึงกระบวนการทำงาน มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ร่วมประเมินหลักสูตรและการสร้างครู ก เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้บริหารได้ซึมซับและตระหนักถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุในท้องถิ่นตนเอง และนำไปสู่การสนับสนุนโดยท้องถิ่นเองในการผลักดันให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินการไปได้ อย่างราบรื่น โดยมีการสนับสนุนงบประมาณ สถานที่ และเจ้าหน้าที่ ในระหว่างดำเนินงาน รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุที่สมัครใจมาอบรมเป็นครู ก รุ่นแรก นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้มีการพูดคุยและหารือกับผู้นำท้องถิ่นเป็นระยะ

ในการผลักดันหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปสู่การใช้อย่างต่อเนื่องในโรงเรียนผู้สูงอายุรุ่นต่อๆ ไปและขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ

จากความตระหนักถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและประโยชน์เชิงประจักษ์ที่ได้จากโครงการได้นำไปสู่ฉันทามติของผู้บริหารท้องถิ่นที่ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุในการทำบันทึกข้อตกลงร่วมมือกันอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เรื่อง “การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในระดับท้องถิ่น” โดย บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ เป็นความร่วมมือระหว่าง สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ ท้องถิ่น 5 แห่ง ได้แก่ เทศบาลนครสกลนคร เทศบาลตำบลชะมาย เทศบาลตำบลแม่ปูคา องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย และสมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม มีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนผลักดันการใช้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ดังนี้

หน้าที่ของสถาบันฯ

สถาบันฯ มีหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการและเสริมสร้างศักยภาพนักสื่อสารสุขภาวะสูงอายุแกนนำ หรือ “นสส. วัยเพชร ครู ก” ให้สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อตาม “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ให้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุและ/หรือในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หน้าที่ของเทศบาลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ และสมาคมฯ

เทศบาลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ และสมาคมฯ มีหน้าที่ผลักดันการสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าสู่นโยบายท้องถิ่น บรรจุ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุในสังกัด สนับสนุนให้ “นสส. วัยเพชร ครู ก” สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการสร้าง “นสส. วัยเพชร ครู ก” ให้มีจำนวนมากขึ้น และขยายการสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุและ/หรือกลุ่มวัยอื่นในพื้นที่

หน้าที่ของสสส.

สสส. มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ผู้สูงอายุไทย การจัดสรรทุนสนับสนุนการขับเคลื่อน “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และการสื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้เพื่อขยายผลการขับเคลื่อนหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

8.3.2 การผลักดันสู่ระดับนโยบายระดับชาติ

การจัดทำ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” เป็นหลักสูตรที่ออกแบบเน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-based) ไม่เน้นการบรรยาย การอ่าน หรือการเขียน เพื่อให้เหมาะกับผู้สูงอายุซึ่งมีข้อจำกัดตามวัย หนังสือคู่มือจึงสามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่าย มีวิธีทัศนสาธิตการใช้หลักสูตร และยังมีอุปกรณ์สื่อสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่จัดทำไว้แบบสำเร็จรูปพร้อมใช้ เช่น คลิปเบื้องหลังการทำโฆษณา แผ่นป้าย ลูกประกาศา ประกอบคาถา “หยุด คิด ถาม ทำ” สำหรับใช้ในการเรียนแต่ละบทอย่างครบครันอยู่ใน Box Set ที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ทันที ซึ่งนับได้ว่าเป็นหลักสูตรที่ค่อนข้างสำเร็จรูป พร้อมนำไปขยายในพื้นที่อื่นๆ ได้ โครงการนี้จึงได้

ผลักดันการรู้เท่าทันสื่อไปสู่นโยบายระดับประเทศ จากการทำงานพัฒนาหลักสูตรร่วมกับกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และ สสส. มาตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อได้ผลผลิตหลักสูตรที่สามารถขยายผลได้ จึงร่วมกันทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการขยาย "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" ขั้วเคลื่อนไปสู่โรงเรียนผู้สูงอายุอีกกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ โดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ดังนี้

หน้าที่ของสถาบันฯ

สถาบันฯ มีหน้าที่พัฒนาเผยแพร่และประเมินผลการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ หรือ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการในการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

หน้าที่ของกรมกิจการผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ มีหน้าที่บรรจุ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโครงสร้างหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศโดยส่งเสริมและสนับสนุนในการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการใช้หลักสูตรฯ รวมถึงร่วมวิเคราะห์และประเมินผลการใช้หลักสูตรฯ ร่วมกับสถาบันฯ

หน้าที่ของสสส.

สสส. มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ผู้สูงอายุไทย การจัดสรรทุนสนับสนุนการพัฒนา “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรฯ สำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท การสื่อสารสาธารณะการขับเคลื่อนขยายผล หลักสูตรฯ ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้หน่วยงานและภาคีของ สสส. ที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรฯ ไปใช้ในระดับพื้นที่และท้องถิ่น

8.3.3 การผลักดันสู่ระดับสาธารณะ

นอกจากการผลักดันการรู้เท่าทันสื่อด้วยหลักสูตรดังกล่าวในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศแล้ว ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โครงการฯ จึงมุ่งหมายให้หลักสูตรนี้สามารถสร้างการรู้เท่าทันสื่อและใช้สื่ออย่างปลอดภัยในกลุ่มอื่นๆ และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น ดังนั้น จึงได้ผลักดันการใช้หลักสูตรในเชิงสาธารณะผ่านช่องทางต่างๆ ที่หน่วยงาน องค์กร สมาคม ชมรม หรือบุคคลต่างๆ ที่สนใจ สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยโครงการได้ดำเนินการผลักดันเป็นลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวของโครงการผ่านสื่อประชาสัมพันธ์

ในระหว่างดำเนินโครงการ ทีมวิจัยได้ประชาสัมพันธ์โครงการเป็นระยะ ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้สังคมได้รับรู้การพัฒนาหลักสูตรรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุ และเป็นการสร้างความตระหนักเรื่องการรู้เท่าทันสื่อในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยได้ดำเนินการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ รวม 5 สื่อ ดังนี้

ม.มหิดล จัดทำคู่มือผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ

วันผู้สูงอายุ ตรงกับวันที่ 13 เมษายนของทุกปี เป็นวันเดียวกับวันมหาสงกรานต์ แต่ในปี 2563 มีเหตุต้องเลื่อนออกไปเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19

ปัจจุบันพบว่าโลกของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปตามโลกยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมอยู่ตลอดเวลาโดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าสู่โลกออนไลน์เพื่อเติมเต็มชีวิตที่ขาดหายไป ผู้สูงอายุในประเทศไทยส่วนใหญ่ใช้สื่อโซเชียลมีเดียโดยรู้ไม่เท่าทันโดยสื่อที่ผู้สูงอายุใช้งานมากที่สุด ได้แก่ Line และ Facebook ส่วนใหญ่พบว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่แชร์ข่าวปลอม (Fake News) มากที่สุดเนื่องจากในบางรายสูญเสียความสามารถในการวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณตามวัยที่มากขึ้น จึงตกเป็นเหยื่อข่าวลวงได้ง่าย ซึ่ง พ.ร.ก. ฉุกเฉินได้กำหนดห้ามการนำเสนอ Fake News เกี่ยวกับ “สถานการณ์ Covid-19” ที่เป็นเท็จ หรือบิดเบือน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกต่อประชาชน โทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 1 แสนบาท

รศ.ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียมหาวิทยาลัยมหิดล ผู้วิจัยหลักของโครงการ “สูงวัยไม่เสฟสื่ออย่างสุ่มเสี่ยง ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และคาถา “หยุด คิด ถาม ทำ” มาใช้เป็นเครื่องมือในการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงวัย ดังนี้

1.“หยุด” คือ การยับยั้งชั่งใจอย่าด่วนเชื่อในข้อมูลที่ได้รับมา 2. “คิด” คือ การคิดถึงความเป็น ข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนผลกระทบที่ตามมา 3. “ถาม” คือ การหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการถามเพื่อน ผู้รู้ หรือจากสื่ออื่นๆ อย่าเชื่อข้อมูลมาจากสื่อเพียงแหล่งเดียว 4. “ทำ” คือ เมื่อคิดทบทวนและถามหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้ว จึงตัดสินใจว่าจะแชร์ต่อหรือไม่

นอกจากนี้ รศ.ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ ยังได้มีส่วนในการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อ เพื่อใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 43 แห่งทั่วประเทศ เพื่อเตรียมพร้อมในการเป็นผู้สูงวัยอย่างมีคุณภาพอีกด้วย

“จริงๆ คาถา “หยุด คิด ถาม ทำ” สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในยามที่เราได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากวิกฤต Covid-19 คือ “หยุด” ก่อนจะซื้อ แล้ว “คิด” ว่าดีหรือไม่ จากนั้นจึง “ถาม” เพื่อหาข้อมูล แล้วค่อยตัดสินใจ “ทำ”ว่าจะซื้อสิ่งนั้นหรือไม่ โดยเราหวังให้ผู้สูงอายุที่ผ่านโครงการฯ ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปสื่อสารต่อคนในครอบครัว และชุมชน เพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง หรือตกเป็นเหยื่อของข้อมูลปลอมต่อไป”

ม.มหิดล จัดทำคู่มือผู้สูงอายุเท่าทันสื่อ เตรียมใช้ในหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ

7 เมษายน 2563 10:06

1322

สร้างโอกาสการค้าที่เติบโต! สายการผลิต แปรรูป และ Packaging พบกันที่นี่

งานนี้ฮิปที่สุด! เทคโนโลยีแปรรูปอาหาร & การผลิตเครื่องดื่มแบบครบวงจร

สยามรัฐ Siarn Ratt Circulation: 900,000 Ad Rate: 850	Section: First Section/- วันที่: ชุด 8 เมษายน 2563 ปีที่: 70 ฉบับที่: 24261 Col.Inch: 59.19 Ad Value: 50,311.50 หน้า: 9 (1/4) PIValue (x3): 150,934.50 พิมพ์: ชาว-คำ หัวข้อข่าว: "ม.มหิดล" ทำคู่มือสู้โควิด-19 แจกฟรี-เตรียมบรรจุ รร.สูงวัยทั่วไทย
---	---

5) วิทยุจุฬา รศ.ดร. นันทิยา ดวงกุ่มเมศ ให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ รายการวิทยุ “Aging Society” ทางสถานีวิทยุ
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 9 มีนาคม 2563 เวลา 11.00น.

รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์ ผู้สูงอายุขั้นที่สี่: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสาธารณะ | 83

จัดเวทีแถลงข่าวและเปิดตัวหลักสูตรรู้เท่าทันสื่อ

เมื่อโครงการเสร็จสิ้นและได้หลักสูตรที่สมบูรณ์แล้ว โครงการได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เพื่อให้หลักสูตรได้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยได้จัดงานแถลงข่าว เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2563 ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียมหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้ชื่อ งาน “สานพลังนักสื่อสารวัยเพชร สร้างสังคมสูงอายุรู้ทันสื่อ” พร้อมเปิดตัว “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสสวัยเพชร ครู ก” ที่ผ่านการอบรม โดยในวันแถลงข่าวมีสื่อมวลชนเข้าร่วมงาน ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	สำนักข่าว/หน่วยงาน
1	พีรพล อนุตรโสทธิ	ศูนย์ข่าวก่อนแซร์
2	กฤษณา กาญจนเพ็ญ	ศูนย์ข่าวก่อนแซร์
3	สุทธิมนัส ชินอัครพงศ์	ศูนย์ข่าวก่อนแซร์
4	พิมพ์ศิริ โฉมศิริ	ททบ.5
5	สุเมธี รดสีดา	ททบ.5
6	ทิพย์สุดา แก้วศรีราชวงศ์	ไทยโพสต์
7	ตรีชฎา หวังพิทักษ์	นักสื่อสารองค์กร สสส.
8	วันทนีย์ เจียงสุนันท์	ทีมสื่อสารสำนัก11 สสส.
9	องอาจ กำศิริ	ช่างภาพสื่อสารองค์กร สสส.
10	สุวิทย์ พึ่งเกษม	NCTV
11	สาธิตา ศรีชาติ	ประชาสัมพันธ์สื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหิดล

ประชาสัมพันธ์หลังเสร็จสิ้นโครงการ

นอกจากนี้ โครงการยังได้ประชาสัมพันธ์หลักสูตรที่เสร็จสมบูรณ์สู่สาธารณะผ่านสื่อต่างๆ จำนวนมาก รวม 20 สื่อ ได้แก่ ข่าวออนไลน์ Facebook นิติสารออนไลน์ และ website ของหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

1) **คมชัดลึก** <https://www.komchadluek.net/news/edu-health/445297>

ร่ายัง ม.มหิดล เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

เรื่องและภาพ โดย.. ฐิติรัตน์ เดชพรหม

องค์การอนามัยโลก (WHO) เสนอกรอบแนวคิด Active Aging หรือ “พฒพพลัง” โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งประเทศไทยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศขึ้นเพื่อการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ จนปัจจุบันมีโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล หัวหน้าทีมวิจัยโครงการสูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ ซึ่งเป็นโครงการที่ทำงานต่อยอดจากงานวิจัยเรื่องสูงวัยไม่เสเพลอย่างสนุกสนาน ผู้วิจัยแนะนำ “หยุด คิด ถาม ทำ” ให้ผู้สูงวัยใช้เป็นเครื่องมือกำกับตนเองในการเปิดรับสื่ออย่างรู้เท่าทัน ได้เปิดเผยถึงความคืบหน้าของโครงการว่า **ในวันศุกร์ที่ 9 ตุลาคม 2563 เวลา 13.00 น.**ทางโครงการฯ จะจัดงานแถลงข่าวขึ้นที่ห้องประชุมอเนกประสงค์ ชั้น 2 อาคารภาษาและวัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เพื่อเปิดตัว **“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ”** ที่ทางสถาบันฯ จัดทำร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะมีทั้งในรูปแบบของหนังสือคู่มือ และ E-book สำหรับใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นหลักสูตรแรกที่ผ่านมากระบวนการเชิงวิชาการที่มีการทดลองและปฏิบัติกับนักเรียนผู้สูงอายุ และกลุ่มนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรที่จะเป็นผู้ใช้หลักสูตรฯ ในฐานะผู้สอน ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุจาก 5 พื้นที่นำร่องที่มาจากทุกภูมิภาคของประเทศ

หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ได้รับการออกแบบให้เป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-based) ไม่เน้นการบรรยาย การอ่าน หรือการเขียน เนื่องด้วยผู้สูงอายุมักมีข้อจำกัดที่

แตกต่างกัน โดยจัดทำเป็นหนังสือคู่มือที่อ่านง่าย ประกอบด้วยอุปกรณ์สื่อสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ อาทิ คลิปเบื้องหลังการทำโฆษณา แผ่นป้าย ลูกประคำประกอบคาถา “หยุด คิด ถาม ทำ” สำหรับใช้ในการเรียนแต่ละบทอย่างครบครันอยู่ใน Box Set ที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ทันที นอกจากนี้ ยังมีแบบบันทึกพีเลียงในแต่ละกิจกรรมให้กับผู้สอน รวมทั้งแบบทดสอบก่อน-หลังเรียนอีกด้วย

โดยในการแถลงข่าววันศุกร์ที่ 9 ตุลาคม 2563 ได้รับเกียรติจาก ศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์ ประสิทธิ์ วัฒนาภา คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงปาฐกถา เรื่อง “พลังผู้สูงอายุ สร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย” ซึ่งเมื่อเร็วๆ นี้คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีการแถลงข่าวเปิดตัวโครงการก่อสร้างศูนย์วิทยาการเวชศาสตร์ผู้สูงอายุระดับชาติ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งจะเป็นศูนย์แรกของประเทศไทยที่เป็นต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุอย่างครบวงจร รวมทั้งให้ผู้สูงอายุได้มี**พัฒนาพลัง** ด้วยสุขภาวะที่ดี และดูแลตัวเองได้ ตลอดจนสามารถรองรับการเรียนการสอนและการวิจัยด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุได้อย่างเต็มรูปแบบ

“การทำให้ผู้สูงอายุได้ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และที่สำคัญช่วยสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุด้วยกัน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึว่าตัวเองมีคุณค่า มีพลังและเป้าหมายในการใช้ชีวิต ซึ่งจะสามารถป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า และทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต” รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ กล่าวทิ้งท้าย

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ

ติดตามรายละเอียดได้ที่ FB: RILCA, Mahidol University

2) แนวหน้า <https://www.naewna.com/local/523049>

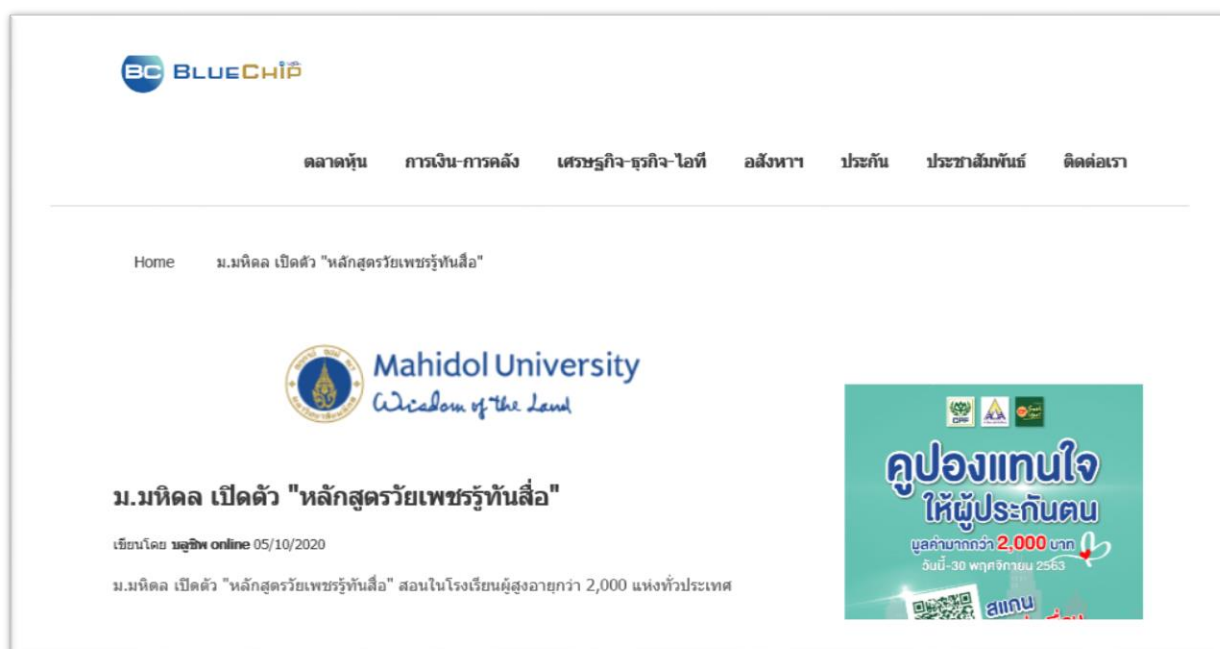

'ม.มหิดล'เปิดตัว'หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ' เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ

3) สำนักข่าวไทยไทม์นิวส์ <https://www.thaitimenews.com/content/17246>

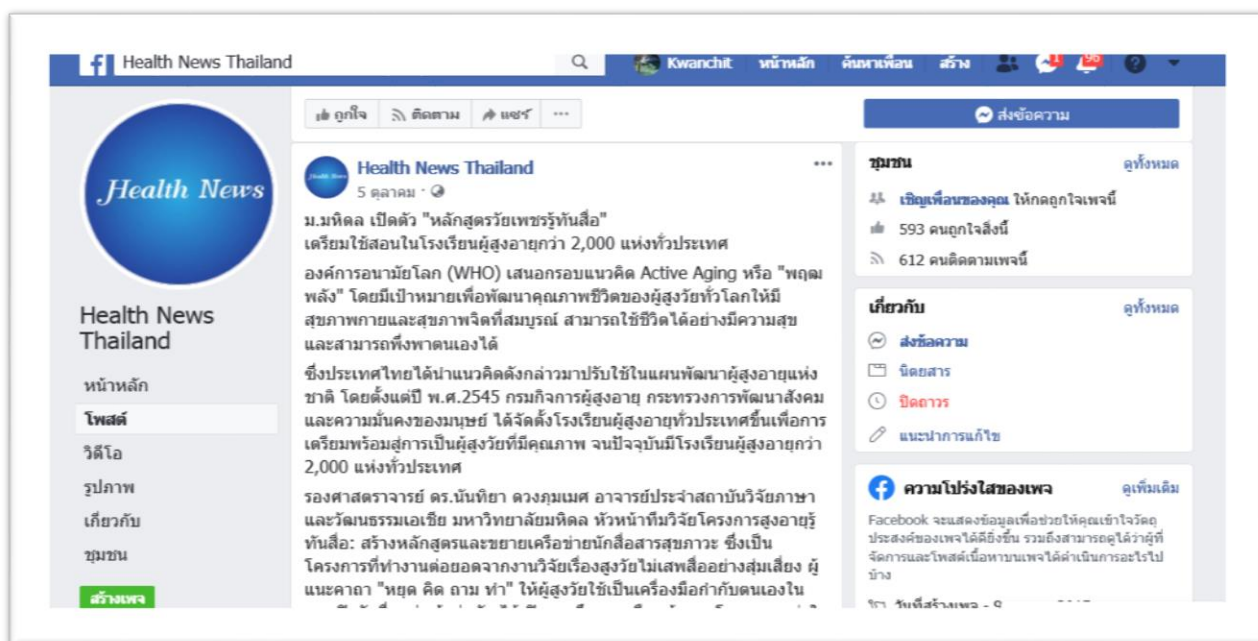

4) บลูชิพ https://www.bluechipthai.com/information-ม_มหิดล_เปิดตัว_หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ-31343931

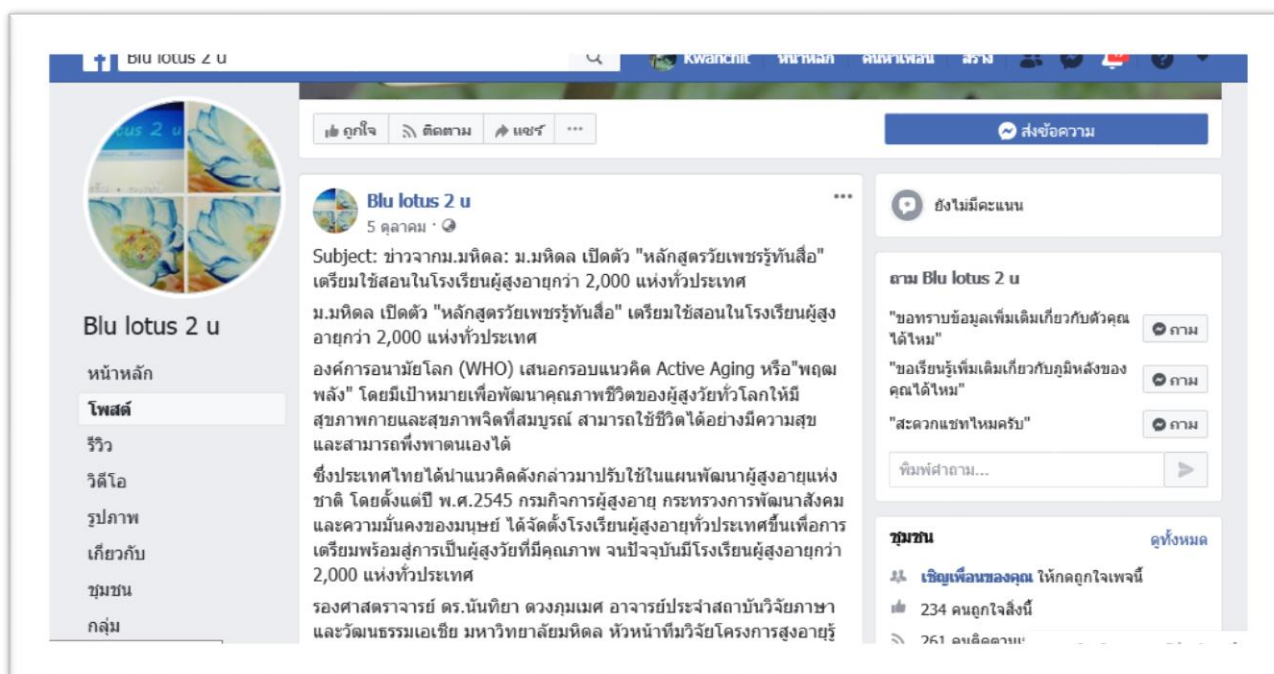
5) Health News Thailand

<https://www.facebook.com/143696702651835/posts/1238089933212501/?extid=0&d=n>

6) blue lotus 2 u

<https://www.facebook.com/1075514852512515/posts/3499463343450975/?extid=0&d=n>

7) นิตยสารสารวิทย์ https://www.nstda.or.th/sci2pub/active-aging-mu/?fbclid=IwAR2cHW9qBju5mnHRYe1f8DJX6WVxmif2LQTbh_ASwX_wdxoCrZ4L9a7H0AE

สาระวิทย์

[หน้าแรก](#)[นิตยสารสารวิทย์](#)[คอลัมน์ประจำ](#)[ข่าววิทย์](#)[บทความพิเศษ](#)[กิจกรรมสารวิทย์](#)[ติดต่อเรา](#)[โควิด 19](#)

you are Here

Home

ข่าววิทย์ไทย

ม.มหิดล เปิดตัว “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

นิตยสารสารวิทย์ FANPAGE

สาระวิทย์

นิตยสารสารวิทย์ สาระวิทย์

2.3 พัน จำนวนคนที่ถูกใจ

www.nstda.or.th

ข่าววิทย์ไทย

ม.มหิดล เปิดตัว “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

เป็นคนแรกในกลุ่มเพื่อนของคุณที่ถูกใจสิ่งนี้

มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดศูนย์ออกซิเจนบำบัด HBO2 สาระวิทย์

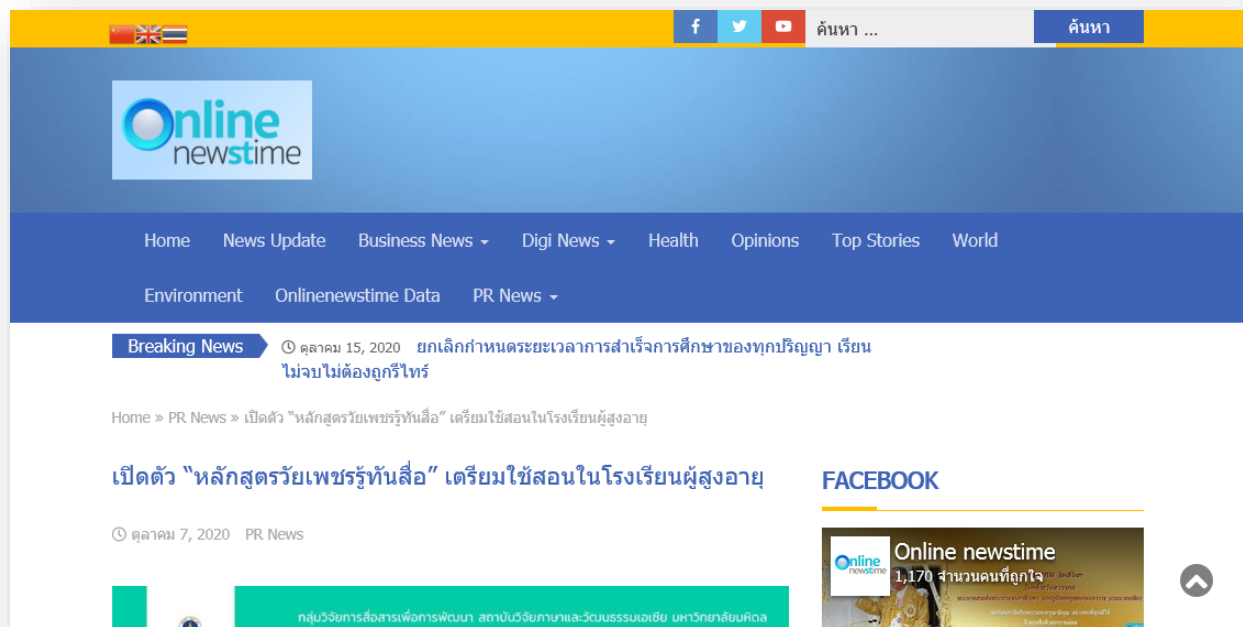
นิตยสารสารวิทย์ 16 ชั่วโมงที่แล้ว

มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดศูนย์ออกซิเจนบำบัด HBO2 รองรับผู้ป่วยเบาหวานผลดีดีเชื้อ-แผลไฟไหม้ และภาวะขาด

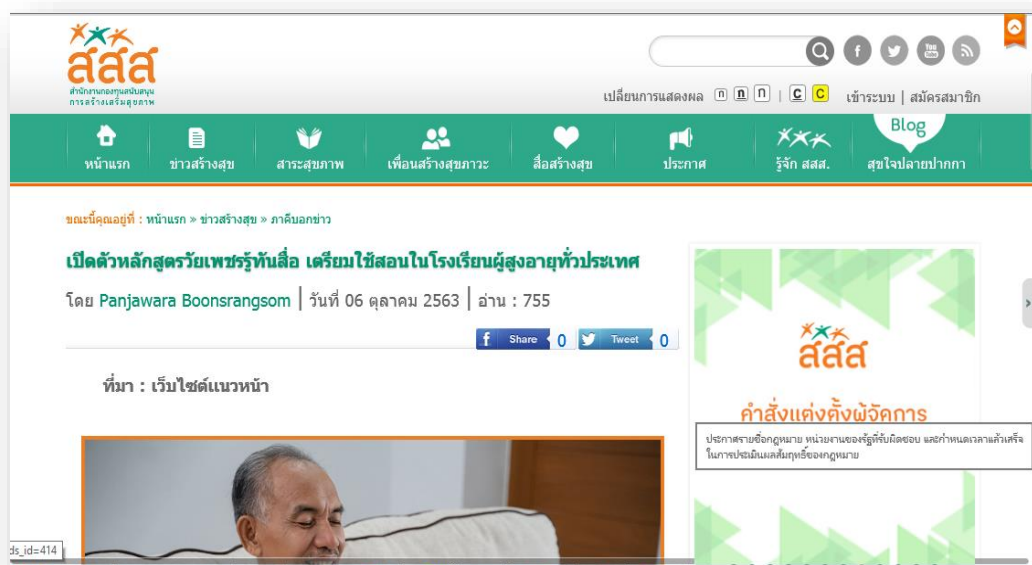
เรื่องยอดนิยมนิตยสาร

วิทย์

8) Onlinenewstime <https://www.onlinenewstime.com/เปิดตัว-หลักสูตรวัยเพชร/pr-news/>

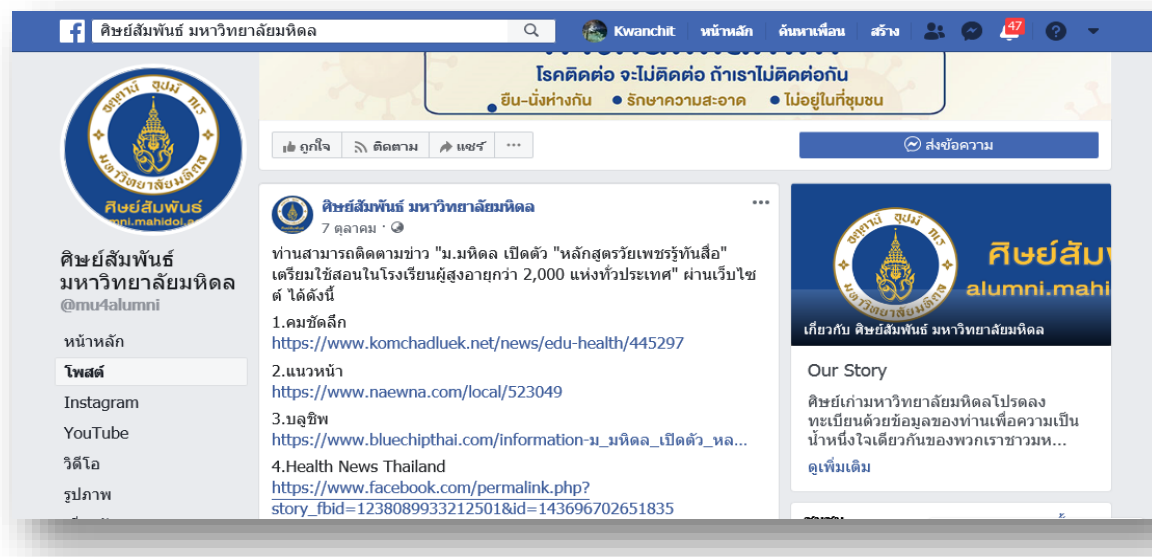

9) สสส. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ <https://www.thaihealth.or.th/Content/53263-เปิดตัวหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ%20เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ.html>

10) ศิษย์สัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล

<https://www.facebook.com/1522824707995171/posts/2747355105542119/?extid=0&d=n>

11) ข่าวหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นิวส์พลัส <https://www.newsplus.co.th/around-town/27702/>

12) บ้านเมือง <https://www.banmuang.co.th/mobile/news/education/208340>

การเมือง

อาชญากรรม

เศรษฐกิจ

ยานยนต์

บันเทิง

กีฬา

การศึกษา

กทม-สาธารณสุข

ภูมิภาค

สังคม-สตรี

โปรโมชั่น

หน้าแรก » การศึกษา

การศึกษา

เปิด"หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ

วันที่ 07 ตุลาคม พ.ศ. 2563, 17:41 น.

ถูกใจ 0

แชร์ 0

คอมเมนต์

ติดตามข่าวด่วน กระแสข่าวนบน Facebook คลิ๊กที่นี่

เปิด"หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ

องค์การอนามัยโลก (WHO) เสนอกรอบแนวคิด Active Aging หรือ"พลพลพลัง" โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งประเทศไทยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศขึ้นเพื่อการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ จนปัจจุบันมีโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

รศ.ดร.นันทิยา ดวงกุ่มเมศ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล หัวหน้าทีมวิจัยโครงการสูงวัยรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ ซึ่งเป็นโครงการที่ทำงานต่อยอดจากงาน

Top 5 ข่าวการศึกษา

- จุฬาฯ เปิดตัว"น้ำมันคาเมลเลีย"น้ำมันเมล็ดชาสูตรใหม่ 16 ต.ค. 2563
- มข.จัดเสวนาวิชาการทิศทางธุรกิจฟู้ดเดลิเวอรี่ในประเทศไทย 16 ต.ค. 2563
- จงหาทางที่จะอยู่ร่วมกัน ก่อนหาทางที่จะทำงานด้วยกัน 16 ต.ค. 2563
- ม.มหาสารคาม เน้นแนวศึกษาต่อ 16 ต.ค. 2563
- มรภ.นครศรีฯ ผลิตแมสผ้าฟลอสอง 3 กันน้ำ -กันแดด-ด้านแบบที่เรียบ 16 ต.ค. 2563

ข่าวในหมวดการศึกษา

สพม.โคราช "ร่วมป็นน้ำใจ" 16:45 น.

13) เว็บไซต์บ้านเมือง

<https://www.banmuang.co.th/news/bangkok/208683?fbclid=IwAR1ubeAH3557R6tb-lp9mSCUITuZQ-Fz6ybh1Xbt-uAJHIU-Clmvxx2VuTk>

การเมือง

อาชญากรรม

เศรษฐกิจ

ยานยนต์

บันเทิง

กีฬา

การศึกษา

กทม-สาธารณสุข

ภูมิภาค

สังคม-สตรี

โปรโมชั่น

หน้าแรก » กทม-สาธารณสุข

กทม-สาธารณสุข

ป็น "นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรครู ก" สู่โรงเรียนผู้สูงอายุ

วันที่ 09 ตุลาคม พ.ศ. 2563, 16:56 น.

ถูกใจ 0

แชร์ 0

คอมเมนต์

ติดตามข่าวด่วน กระแสข่าวนบน Facebook คลิ๊กที่นี่

สสส.จับมือมหิดล-กรมกิจการผู้สูงอายุ เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" รุกปั้น "นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรครู ก" ถ่ายทอดในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ หลังพบวัยเก๋าดิจิตอลสูงถึง 10 ชม./วัน 75% ตกเป็นเหยื่อข่าวลวงลูกหลอก

ข่าวในหมวดกทม-สาธารณสุข

สสส.จับมือมหิดลเปิด 10 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล 15:31 น.

- Reboot Your Balance เคลื่อนไหวอย่างสมดุล มั่นใจ ด้วย ERAS 10:34 น.
- แรงงาน เสี ปี 64 จัดบ่มฝึกทักษะอีกกว่า 1,740 ล้านบาท 13:35 น.
- ประชาชนพร้อมใจสวมใส่เสื้อผ้าสีเหลือง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ถวายบังคมพระบรมรูป ร.9 10:24 น.

ปั้น "นักร้องสารสุขภาวะวัยเพชรครู ก" สุโรงเรียนผู้สูงอายุ

วันศุกร์ ที่ 09 ตุลาคม พ.ศ. 2563, 16.56 น.

สสส.จับมือมหิตล-กรมกิจการผู้สูงอายุ เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" รุกปั้น "นักร้องสารสุขภาวะวัยเพชรครู ก" ถ่ายทอดในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ หลังพบวัยเก๋าดิจิตอลสูงถึง 10 ชม./วัน 75% ตกเป็นเหยื่อข่าวลวงถูกหลอก

เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2563 ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซียมหาวิทยาลัยมหิตล ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ “สานพลังนักร้องสารวัยเพชร สร้างสังคมสูงอายุรู้ทันสื่อ” เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" หลักสูตรพร้อมใช้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้แก่ผู้สูงอายุ พร้อมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับประเทศร่วมกับ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และตัวแทนองค์กรท้องถิ่น 5 แห่ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักสูตรในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และรักษาการผู้อำนวยการสำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาวะทางปัญญา สสส. กล่าวว่า ปี 2564 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) จึงต้องเตรียมพร้อมปัจจัยสุขภาพในทุกด้าน โดยเฉพาะสื่อซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อโลกยุคใหม่ จากข้อมูลการสำรวจโดยสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปี 2562 พบว่า ผู้สูงวัยใช้

อินเทอร์เน็ตสูงถึง 10 ชม.ต่อวัน และร้อยละ 75 ตกเป็นเหยื่อของข่าวลวงถูกหลอกลวงขายสินค้า สสส. จึงร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งระดับประเทศและองค์กรส่วนท้องถิ่น ผลักดันหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นำร่องพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยมีการจัดทำหลักสูตรเป็นคู่มือเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้ และจัดทำในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เพื่อช่วยกันสร้างสังคมวิถีชีวิตสุขภาวะและสร้างพลังให้ผู้สูงอายุก้าวข้ามขีดจำกัดไปเป็นนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร เป็นพลเมืองสูงวัยเท่าทันสื่อ รศ.ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ หัวหน้าโครงการวิจัยที่ผลิตหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมหิดล มุ่งสร้าง พหุพลัง (Active Aging) ให้ผู้สูงอายุได้มีสุขภาวะกาย ใจ ปัญญาที่สมบูรณ์ ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและสามารถพึ่งพาตนเองได้ร่วมกับสสส. พัฒนาหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นับเป็นนวัตกรรมทางสังคม ที่บูรณาการความรู้ทางวิชาการด้านรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุและทุนทางวิถีวัฒนธรรมไทย มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องผ่านการทดลองและทดสอบในโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่อง 5 โรงเรียนจนสำเร็จออกมาเป็นหลักสูตรที่ง่าย สนุก สร้างผลกระทบทางสังคมได้จริง สอดคล้องกับวัฒนธรรมผู้สูงวัยของไทย ช่วยสร้างทักษะความรู้เท่าทันสื่อ เสริมพลังให้ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ ครู ก รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต นำไปสู่การพัฒนาผู้สูงวัยให้เป็นพลังในการช่วยเปลี่ยนแปลงสังคม

นายลิขิต ลิ้มรสรวย ผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุนานาวา กล่าวว่า โรงเรียนผู้สูงอายุนานาวานำร่องทดลองใช้หลักสูตรนี้มาแล้ว 2 รุ่น ที่ผ่านมาเมื่อพูดถึงการรู้เท่าทันสื่อ เรามักเน้นไปที่การฝึกให้ผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยีให้เป็น แต่จุดเด่นของหลักสูตรนี้ เป็นการเตรียมพื้นฐานก่อนที่จะให้ผู้สูงวัยเริ่ม

ไปใช้สื่อ เป็นการฝึกให้ผู้สูงวัยมีสติก่อนเชื่อ เพื่อให้สามารถใช้สื่อได้อย่างรู้เท่าทันและปลอดภัยในรุ่นแรกเรามีการมอบเข้มนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรให้แก่ผู้ที่ผ่านการอบรม เป็นการเสริมพลัง สร้างคุณค่าและแรงบันดาลใจ เพื่อให้เป็นผู้ส่งต่อเรื่องราวดีๆ ในการรู้เท่าทันสื่อ ครึ่งนี้ ได้ชักชวนผู้สูงอายุที่มีความสนใจมาพัฒนาทักษะในการเป็นวิทยากรใช้ชื่อว่า 'นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก' ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักสูตรไปสอนให้แก่รุ่นต่อไป และมุ่งขยายต่อในชมรมผู้สูงอายุที่สนใจต่อไปด้วย ทั้งนี้ ภายในงานได้รับเกียรติจากศ.ดร.นพ.ประสิทธิ์ วัฒนาภา คณบดีคณะแพทยศาสตร์ ร่วมกล่าวปาฐกถาพิเศษย้ำให้เห็นพลังของผู้สูงวัย ในหัวข้อ พลังผู้สูงอายุสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย สำหรับผู้ที่สนใจสามารถดาวน์โหลดคู่มือหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อทางเว็บไซต์

14.) เพจบ้านเมือง <https://www.facebook.com/Banmuangonline/posts/3412436968802848>

16) RYT9 9 ต.ค. 63 <https://www.ryt9.com/s/prg/3166007>

RYT9 ต่างประเทศ เศรษฐกิจ หุ้น-การเงิน การเมือง ทั่วไป อื่น ๆ Search...

ม.มหิดล เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" เตรียมใช้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

ข่าวทั่วไป Friday October 9, 2020 17:06 —ThaiPR.net

ม.มหิดล เปิดตัว

องค์การอนามัยโลก (WHO) เสนอกรอบแนวคิด Active Aging หรือ "พลุดพลัง" โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และสามารถพึ่งพาตนเองได้

ซึ่งประเทศไทยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศขึ้นเพื่อการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ จนปัจจุบันมีโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ

แอมเนสตี้ฯ ดึงรัฐใช้กำลังเกินกว่าเหตุในการสลายม็อบ

MRT สายสีน้ำเงิน แจ้งปิดให้บริการทุกสถานี ตั้งแต่ 12.30 น. หลังมีม็อบโค่นรวมตัวแนวรถไฟฟ้า

ข่าวทั่วไปล่าสุด

15) Hfocus <https://www.hfocus.org/content/2020/10/20282>

สสส.เปิดข้อมูลผู้สูงวัยติดจอสูง 10 ชม.ต่อวัน อีก 75% เป็นเหยื่อข่าวลวงถูกหลอก

Sat, 2020-10-10 00:03 -- hfocusteam

สสส. จับมือ ม.มหิดล กรมกิจการผู้สูงอายุ เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" รุกปั้น "นักสื่อสาร
สภาวะวัยเพชร ครู ก" ถ่ายทอดในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ หลังพบวัยเก๋าดิจิตอลสูงถึง 10
ชม./วัน 75% ตกเป็นเหยื่อข่าวลวง ถูกหลอก

เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2563 ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ “สานพลังนัก
สื่อสารวัยเพชร สร้างสังคมสูงวัยรู้ทันสื่อ” เปิดตัว "หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ" หลักสูตรพร้อมใช้เพื่อ
เสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้แก่ผู้สูงอายุ พร้อมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับประเทศ
ร่วมกับ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และตัวแทน
องค์กรท้องถิ่น 5 แห่ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักสูตรในโรงเรียนผู้สูงอายุกว่า 2,000
แห่งทั่วประเทศ

ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม

ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ
รักษาการผู้อำนวยการสำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสภาวะทางปัญญา สสส. กล่าวว่า ปี 2564
ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) จึงต้องเตรียมพร้อม
ปัจจัยสุขภาพในทุกด้าน โดยเฉพาะสื่อซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อโลกยุคใหม่ จากข้อมูลการสำรวจโดย
สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปี 2562 พบว่า

ผู้สูงวัยใช้อินเทอร์เน็ตสูงถึง 10 ชม.ต่อวัน และร้อยละ 75 ตกเป็นเหยื่อของข่าวลวง ถูกหลอกลวงขายสินค้า

สสส. จึงร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งระดับประเทศและองค์กรส่วนท้องถิ่น ผลักดันหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นำร่องพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยมีการจัดทำหลักสูตรเป็นคู่มือเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้ และจัดทำในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เพื่อช่วยกันสร้างสังคมวิถีชีวิตสุขภาวะ และสร้างพลังให้ผู้สูงอายุก้าวข้ามขีดจำกัดไปเป็นนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร เป็นพลเมืองสูงวัยเท่าทันสื่อ

รศ.ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ หัวหน้าโครงการวิจัยที่ผลิตหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมหิดล มุ่งสร้าง พหุพลัง (Active Aging) ให้ผู้สูงอายุได้มีสุขภาวะกาย ใจ ปัญญาที่สมบูรณ์ ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ร่วมกับ สสส. พัฒนาหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ นับเป็นนวัตกรรมทางสังคม ที่บูรณาการความรู้ทางวิชาการด้านรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และทุนทางวิถีวัฒนธรรมไทย มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องผ่านการทดลองและทดสอบในโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่อง 5 โรงเรียนสำเร็จออกมาเป็นหลักสูตรที่ง่าย สนุก สร้างผลกระทบทางสังคมได้จริง สอดคล้องกับวัฒนธรรมผู้สูงวัยของไทย ช่วยสร้างทักษะความรู้เท่าทันสื่อ เสริมพลังให้ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ ครู ก รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต นำไปสู่การพัฒนาผู้สูงวัยให้เป็นพลังในการช่วยเปลี่ยนแปลงสังคม

นายลิขิต ลิ้มรสรวย ผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุนานาวา กล่าวว่า โรงเรียนผู้สูงอายุนานาวานำร่องทดลองใช้หลักสูตรนี้มาแล้ว 2 รุ่น ที่ผ่านมาเมื่อพูดถึงการรู้เท่าทันสื่อ เรามักเน้นไปที่การฝึกให้ผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยีให้เป็น แต่จุดเด่นของหลักสูตรนี้ เป็นการเตรียมพื้นฐานก่อนที่จะให้ผู้สูงวัยเริ่มไปใช้สื่อ เป็นการฝึกให้ผู้สูงวัยมีสติก่อนเชื่อ เพื่อให้สามารถใช้สื่อได้อย่างรู้เท่าทันและปลอดภัย ในรุ่นแรกเรามีการมอบเข้มนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรให้แก่ผู้ผ่านการอบรม เป็นการเสริมพลัง สร้างคุณค่าและแรงบันดาลใจ เพื่อให้เป็นผู้ส่งต่อเรื่องราวดี ๆ ในการรู้เท่าทันสื่อ ครั้งนี้ ได้ชักชวนผู้สูงอายุที่มีความสนใจมาพัฒนาทักษะในการเป็นวิทยากร ใช้ชื่อว่า 'นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก' ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักสูตรไปสอนให้แก่รุ่นต่อไป และมุ่งขยายต่อในชมรมผู้สูงอายุที่สนใจต่อไปด้วย ทั้งนี้ ภายในงานได้รับเกียรติจาก ศ.ดร.นพ.ประสิทธิ์ วัฒนาภา คณบดีคณะแพทยศาสตร์ ร่วมกล่าวปาฐกถาพิเศษย้ำให้เห็นพลังของผู้สูงวัย ในหัวข้อ พลังผู้สูงอายุสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย สำหรับผู้ที่สนใจสามารถดาวน์โหลดคู่มือหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อทางเว็บไซต์ สสส. <http://ssss.network/57zrb>

[illegible]

ไทยรัฐ ครบวัน Thairath (Mid-Day) Circulation: 800,000 Ad Rate: 1,100	Section: First Section/- วันที่: ศุกร์ 9 ตุลาคม 2563 ปีที่: 71 ฉบับที่: 22907 Col.Inch: 67.66 Ad Value: 74,426 คอลัมน์: สารพันปัญหาสำราญราษฎร์	หน้า: 6(บน) PRValue (x3): 223,278 ศิลปิน: ชาว-ดำ
---	---	---

ผู้สอน รวมทั้งแบบทดสอบก่อน-หลังเรียนอีกด้วย
 ทั้งนี้ ในการแถลงข่าวครั้งนี้ นพ.ประสิทธิ์
 วัฒนาภา คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
 ม.มหิดล จะแสดงปาฐกถาเรื่อง “พลังผู้สูงอายุ สร้าง
 การเปลี่ยนแปลงสังคมไทย” หลังจากเร็ว ๆ นี้เพิ่งเปิด
 หัวโครงการก่อสร้างศูนย์วิทยาการเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ
 ระดับชาติ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นศูนย์แรกที่เป็นต้น
 แบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างครบวงจร

รศ.ดร.นันทิยา บอกด้วยว่าการทำให้ผู้สูงอายุ
 ได้ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
 ที่สำคัญช่วยสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุด้วยกัน
 ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีค่า มีพลัง และเป้าหมาย
 ในการใช้ชีวิตป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในภาวะ
 ซึมเศร้า และทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต.

ชัย เฮดเดอร์
 chain@thairath.co.th

รหัสข่าว: C-201009090909 (ช.พ.ก. 09/08/63)

หน้า: 2/2

InfoQuest Limited | 888/178 Ploenchit Rd., 17th FL Mahatun Plaza Bldg., Lumpini, Patumwan, Bangkok 10330
 ☎ 02-253-5000, 02-651-4700 📠 02-253-5001, 02-651-4701 ✉ help@iqnewsclip.com

สร้างช่องทางเพื่อให้หลักสูตรเข้าถึงได้อย่างสาธารณะ

เพื่อให้หลักสูตรได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย โครงการได้จัดส่งหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อจำนวน 1,000 เล่มไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ พร้อมกันนั้นยังได้จัดทำหลักสูตรในรูปแบบ e-book และสร้าง QR code สำหรับผู้ที่สนใจสามารถดาวน์โหลดคู่มือหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อทางเว็บไซต์ สสส. <http://ssss.network/57zrb> ได้อย่างสะดวกรวดเร็วอีกด้วย

17) มหิตลสาร ฉบับเดือนตุลาคม 2563 หน้า 22-23 <https://mahidol.ac.th/th/.mahidol-gazette/>

การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะมีทั้งในรูปแบบของหนังสือคู่มือ และ E-book สำหรับใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นหลักสูตรแรกที่ผ่านกระบวนการเชิงวิชาการที่มีการทดลองและปฏิบัติกับนักเรียนผู้สูงอายุ และกลุ่มนักสื่อสารสุขภาพวัยเพชรที่จะเป็นผู้ใช้หลักสูตรฯ ในฐานะผู้สอน ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุจาก ๕ พื้นที่นำร่องที่มาจากทุกภูมิภาคของประเทศ

หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ได้รับการออกแบบให้เป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-based) ไม่เน้นการบรรยาย การอ่าน หรือการเขียน เนื่องจากผู้สูงอายุมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน โดยจัดทำเป็นหนังสือคู่มือที่อ่านง่าย ประกอบด้วยอุปกรณ์สื่อสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ อาทิ คลิปเบื้องหลังการทำโฆษณา แผ่นป้าย ลูกปัดคำ ประกอบคำถ่า "หยุด คิด ถาม ทำ" สำหรับใช้ในการเรียนรู้แบบทอยอย่างครบครันอยู่ใน Box Set ที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ทันที นอกจากนี้ ยังมีแบบบันทึกที่เชื่อมโยงแต่ละกิจกรรมให้กับผู้สอน รวมทั้งแบบทดสอบก่อน-หลังเรียนอีกด้วย

"การทำให้ผู้สูงอายุได้ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและที่สำคัญช่วยสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุด้วยกัน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีพลังและเป้าหมายในการใช้ชีวิต ซึ่งจะสามารถป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า และทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต" รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงกุ่มเมศ กล่าวทิ้งท้าย

ติดตามรายละเอียดได้ที่ FB: RILCA, Mahidol University

*ขอขอบคุณภาพจาก RILCA

18) วิทยุ MCOT อสมท -รศ.ดร. นันทิยา ดวงกุ่มเมศ ให้สัมภาษณ์สดทางโทรศัพท์ รายการวิทยุ “เวทีความคิด” ทางสถานีวิทยุคลื่นความคิด (FM 96.5) ออกอากาศวันที่ 15 ตุลาคม 2563 เวลา 19.30 น.

<https://www.youtube.com/watch?v=iGs8vvhKC0c&t=1723s>

กล่าวโดยสรุป ผลการผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” ได้แก่ 1) การผลักดันสู่นโยบายระดับท้องถิ่น โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MoU) ร่วม 7 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่างสมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา) องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี) เทศบาลนครสกลนคร (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร) เทศบาลตำบลชะมาย (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปูกา (ดูแลสถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดเชียงใหม่) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล 2) การผลักดันสู่นโยบายระดับประเทศ โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MoU) ร่วม 3 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่าง กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล และ 3) การผลักดันสู่ระดับสาธารณะ โดยการสื่อสารประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ และการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ผ่านสื่อต่างๆ (5 ข่าว) การจัดเวทีแถลงข่าวและเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ในวันที่ 9 ตุลาคม 2563 (สื่อมาร่วมงาน 6 สำนัก) และการประชาสัมพันธ์หลังโครงการ โดยหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อแขนงต่างๆ (18 ชิ้น)

9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

9.1 บทสรุป

โครงการ “ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาวะ” (Media Literate Elderly: Creating Media Literacy Course and Expanding Networks of Communicators for Well-being) เป็นโครงการต่อยอด ขยายผล และยกระดับงานสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่

1. สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท
2. พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ให้มีความสามารถในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนรู้เท่าทันสื่อ
3. สื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้หลักสูตร “วัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย

แนวคิดหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทย แนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุไทย ภูมิภากรออกแบบหลักสูตร และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่นำมาเป็นกรอบคิดและแนวทางในการสร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างการรู้เท่าทันสื่อที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้สูงอายุไทย รวมถึงการเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้เพื่อขยายผลสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุอื่นๆ ให้แก่นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (นสส. วัยเพชร) ที่เป็นผลผลิตจากโครงการสูงวัยไม่เสเพลอย่างสุขสบาย เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็น “นสส. วัยเพชร ครู ก” ของหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อที่สร้างขึ้นได้

ยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานโครงการฯ คือ **กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation)** ทั้งในมิติการสื่อสารและการปฏิบัติ (Participatory communication and action) จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ นสส. วัยเพชร แกนนำ ที่เคยเข้าร่วมรับการเสริมศักยภาพจากโครงการสูงวัยไม่เสเพลอย่างสุขสบายฯ ในปีที่ผ่านมา ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ สมาคมหรือองค์กรส่วนที่กำกับดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน (ที่เข้าร่วมโครงการ) เครือข่ายนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และผู้สูงอายุ และสถาบันที่ดำเนินงานด้านการรู้เท่าทันสื่อฯ และด้านผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมมีทั้งรูปแบบของการให้ข้อคิดเห็น ข้อมูลป้อนเข้า การวิพากษ์หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ นสส. วัยเพชร แกนนำ ยังมีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติการใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้น สำหรับการสื่อสารผลักดันเชิงนโยบาย ใช้วิธีการเชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และสื่อสารสาธารณะผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างการรับรู้หลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ในวงกว้าง

การดำเนินงานโครงการฯ ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) ร่วมกับแนวทางการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research approach) ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อและการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่คำนึงถึงกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ โดยเริ่มจากทบทวนแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ การจัดการเรียนรู้เพื่อผู้สูงอายุ และผลการวิจัยจากโครงการฯ ในปีที่ผ่านมาและรายงานการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลป้อนเข้า (Input) ในการออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อสำหรับผู้สูงอายุไทย การวิพากษ์หลักสูตรฯ และคู่มือการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น จากนั้นจึงนำเอาข้อมูลจากการวิพากษ์มาพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรฯ และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้ พร้อมกับการอบรมทักษะการเป็น ครู ก ในกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักสื่อสารสุขภาวะผู้สูงอายุแกนนำ (นสส. วัยเพชร) ที่เคยผ่านการอบรมการเท่าทันสื่อในโครงการฯ ที่ผ่านมา และนักเรียนสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมอบรม พร้อมประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อก่อนการทดลองด้วยแบบประเมิน (Pre-test)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาปรับปรุงเป็น “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” โดยใช้ข้อมูลจากการทดลองฯ การสังเกต และข้อเสนอแนะของ นสส. วัยเพชรที่เข้าอบรมเป็นครู ก

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองฝึกสอนตาม “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ของ นสส. วัยเพชร ครู ก ที่ผ่านการอบรมทักษะการเป็นผู้สอนในขั้นตอนที่ 2 โดยมีคณะผู้วิจัยเป็นพี่เลี้ยงช่วยชี้แนะและเติมเต็มในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ พร้อมประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อหลังการทดลองฝึกสอนด้วยแบบประเมิน (Post-test) ควบคู่กับการสนทนากลุ่ม (Focus group discussions) และการสังเกต

ขั้นตอนที่ 5 การขับเคลื่อนผลักดันสู่นโยบาย เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ ถูกนำไปใช้สร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยโครงการฯ แสวงหาพลังและความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 6 การสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ และการจัดแถลงข่าวเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก จาก 5 พื้นที่ พร้อมพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานที่ร่วมขับเคลื่อนผลักดันเชิงนโยบายระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ คือ นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชรแกนนำ ที่เคยผ่านการเสริมศักยภาพการรู้เท่าทันสื่อในโครงการระยะแรก และนักเรียนผู้สูงอายุที่สมัครใจเข้าอบรมเสริมศักยภาพทักษะการถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อฯ เพื่อเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 5 โรงเรียน ได้แก่ สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคณาภพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี รีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร รวมจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 81 คน แบ่งเป็น นสส. วัยเพชร 57 คน และนักเรียนผู้สูงอายุ 24 คน และมีผู้ผ่านการอบรมและฝึกสอนเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก 72 คน

ระยะเวลาดำเนินงานโครงการฯ 15 เดือน (วันที่ 1 สิงหาคม 2562 ถึง 31 ตุลาคม 2563) ทั้งนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนแผนและกิจกรรมการดำเนินงานในบางส่วน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด 19 ในตั้งแต่มีนาคม 2563 เป็นต้นมา กล่าวคือ ตามแผนกิจกรรมเดิมที่โครงการได้ออกแบบไว้ หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรฯ พร้อมกับการอบรมทักษะการเป็น ครู ก ในครั้งแรกแล้ว (ขั้นตอนที่ 2) นสส. วัยเพชร จะต้องทดลองฝึกสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้นักเรียนผู้สูงอายุหรือผู้สูงอายุอื่นๆ ในชุมชน แต่ด้วยสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 ที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องงดกิจกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว และ เปลี่ยนเป็นการฝึกซ้อมและฝึกสอนกันเองโดยที่ไม่มีผู้เรียนจริง หลังจากสถานการณ์คลี่คลายลงบ้าง อย่างไรก็ตาม บางพื้นที่ คือ สุพรรณบุรีและเชียงใหม่ ได้ประสานจัดให้ นสส. วัยเพชร ได้ฝึกสอนกับผู้สูงอายุอื่นๆ จริง

ผลการดำเนินงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. หลักสูตรวัยเพชรรู้หนังสือ: เนื้อหาและวิธีการสอน เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 สร้าง “หลักสูตรวัยเพชรรู้หนังสือ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท เป็นหลักสูตรที่ตั้งอยู่บนฐานคิด “รู้ทันตนเอง รู้หนังสือ” เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Activity based-participation) ที่สามารถดึงดูดความสนใจ สร้างการจดจำของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่นในการนำไปปรับใช้ให้กับผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน โดยได้ผนวกเนื้อหาความรู้และกิจกรรมไว้ในเล่มเดียวกัน สำหรับใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ โดยนสส. วัยเพชร ครู ก ที่ผ่านการอบรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อและการใช้หลักสูตรฯ ใช้เวลาในการอบรม 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 ส่วนประกอบและวิธีการใช้หลักสูตร เป็นการอธิบายโครงสร้างหลักสูตรฯ และวิธีการใช้โดยภาพรวม ผู้สอนและพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม และคุณสมบัติของผู้สอน

ส่วนที่ 2 ทักษะการเป็นผู้สอน อธิบายทักษะที่สำคัญในเป็นผู้สอนที่ดี การตั้งเป้าหมายในการสอน การเตรียมเนื้อหา การเตรียมวิธีสอน และลักษณะของกิจกรรมตั้งสตีก่อนสตาร์ท

ส่วนที่ 3 บทเรียนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นหัวใจของหลักสูตร แบ่งเป็น

บทที่ 1 รู้หนังสือ รู้ทันโลก (1 ชั่วโมง) มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจความหมายและความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ ผ่านกิจกรรม “รู้หนังสือ รู้ทันโลก”

บทที่ 2 เราเลือกสื่อเอง (1 ชั่วโมง) มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจเหตุผลในการเลือกสื่อของตนเอง ผ่านกิจกรรม “เราเลือกสื่อเอง”

บทที่ 3 สื่อบอก สื่อหลอก (1 ชั่วโมงครึ่ง) มุ่งให้ผู้สูงอายุรู้จักเทคนิคโน้มน้าวใจของผู้ส่งสาร โดยเน้นที่กระบวนการผลิตโฆษณาสินค้า ผ่านกิจกรรม “สื่อบอก สื่อหลอก”

บทที่ 4 รู้ทันตนเอง (1 ชั่วโมง) มุ่งให้ผู้สูงอายุเข้าใจว่าการรับรู้ของตนเองนำไปสู่การกระทำ โดยวิเคราะห์ตนเองด้วยการทำความเข้าใจการทำงานของประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งเป็นช่องทางในการเปิดรับสิ่งเร้าต่างๆ ที่ส่งผลกระตุ้นความรู้สึกหรือความต้องการที่นำไปสู่พฤติกรรมได้ รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และการแสดงพฤติกรรมอย่างรู้เท่าทัน ผ่านกิจกรรม “รู้ทันตนเอง”

บทที่ 5 คาถารู้หนังสือ หยุด คิด ถาม ทำ (1 ชั่วโมงครึ่ง) มุ่งให้ผู้สูงอายุฝึกใช้คาถารู้หนังสือ หยุด คิด ถาม ทำ เป็นเครื่องมือในการใช้สื่ออย่างรู้เท่าทัน ผ่านกิจกรรม “คาถารู้หนังสือ หยุด คิด ถาม ทำ”

ส่วนที่ 4 ภาคผนวก ซึ่งบรรจุกิจกรรมตั้งสตีก่อนสตาร์ท 8 กิจกรรม เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมหากไม่ต้องการออกแบบกิจกรรมนี้ด้วยตนเอง แบบประเมินการเรียนรู้เท่าทันสื่อ (ก่อน-หลังอบรม) และรายชื่อ นสส. วัยเพชร ครู ก ที่ร่วมโครงการฯ

ทั้งนี้ โครงการฯ ได้ออกแบบจัดทำ“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” ให้มีขนาด สีสันที่เหมาะสมกับผู้ที่เป็นผู้สูงอายุ โดยได้ผลิตออกมาทั้งในรูปแบบเล่มพิมพ์ (Hard copy) และ E-book มีการ ผลิตสื่อและอุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรมในแต่ละบทที่บรรจุใน Box set ที่สะดวกต่อการนำไปใช้ รวมถึงผลิต คลิปเบื้องหลังการผลิตโฆษณาประกอบกิจกรรม“สื่อบอก สื่อบอก” และวีดิทัศน์สาธิตการสอนทั้ง 5 เพื่อให้ นสส. วัยเพชร ครู ก สามารถนำไปใช้ในการทบทวนและเตรียมสอน หรือผู้สูงอายุ/ผู้ที่สนใจจะใช้หลักสูตรฯ สามารถ ศึกษาได้ด้วยตนเอง

“หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ: เนื้อหาและวิธีการสอน” จึงเป็นผลผลิตของโครงการฯ ที่เป็นนวัตกรรม ทางสังคมที่เกิดจากบูรณาการศาสตร์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และทุนทางวัฒนธรรมไทย ผสมกั บกระบวนการทางวิชาการ ทั้งการวิพากษ์จากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ และด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งในการทดลองและการฝึกปฏิบัติ จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ในการเสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุทั้งในเมืองและชนบท พร้อมการ จัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ง่าย สนุก และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย นอกจากนี้ ยังมีความ ยืดหยุ่นที่ผู้ใช้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนสูงอายุในแต่ละท้องถิ่นหรือกลุ่มวัยอื่นๆ

2. นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก (นสส. วัยเพชร ครู ก) เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตาม วัตถุประสงค์ข้อ 2 พัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร โดยการพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร นสส. วัยเพชร ด้วยกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างผู้สอนหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในพื้นที่นำร่องทั้ง 5 พื้นที่ จัดกิจกรรมใน พื้นที่ละ 2 ครั้ง คือครั้งแรกเป็นการแนะนำหลักสูตรและคู่มือ ร่วมกับการทดลองเป็นผู้เรียนทั้ง 5 บท และครั้งที่ 2 เป็นการทดลองสอนที่ละบทอย่างละเอียด โดยมีจำนวนนสส. วัยเพชรที่เข้าร่วมโครงการและรับเกียรติบัตรเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก ทั้งสิ้น 72 คน ในจำนวนนี้เป็น นสส. วัยเพชรจากโครงการเดิม ทั้งสิ้น 47 คน และผู้ที่เข้าร่วม ในโครงการนี้ 25 คน มีอายุน้อยที่สุด 42 ปี (1 คนจากเชียงใหม่) สูงสุด 84 ปี (1 คนจากยานนาวา) ส่วนอาชีพ ก่อนเกษียณมีความหลากหลาย ทั้งข้าราชการครู พยาบาล พนักงานบริษัท เจ้าของธุรกิจ ค้าขาย รับจ้าง และ เกษตรกร และมีการศึกษาสูงสุดคือปริญญาเอก (1คนจากเชียงใหม่) และน้อยสุดคือ ประถมศึกษาตอนต้น (1คน จากเชียงใหม่)

ผลการสนทนากลุ่ม นสส. วัยเพชร ที่เข้าอบรมในแต่ละพื้นที่ และการสังเกต ในประเด็นด้าน ทักษะคิด การเตรียมตัว การแบ่งบทบาทหน้าที่ บทบาทของผู้บริหารและผู้ประสานงาน ศักยภาพการเป็น ครู ก รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบประเมินก่อน-หลังการทดลอง (Pre/Post test) สรุปได้ดังนี้

- ทักษะคิดต่อการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า นสส. วัยเพชร ที่ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์กับผู้สูงอายุ และสามารถปรับใช้ได้กับคนทุกเพศวัย โดยกล่าวว่าการรู้เท่าทันสื่อทำให้ฉลาดและเฉลียว ในขณะที่บางคนเห็นเป็น เรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้มาก่อน เมื่อได้รู้ทำให้เกิดประโยชน์

- ทักษะคิดต่อการเป็น ครู ก พบว่า นสส. วัยเพชร ส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นครู ก เพราะได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยการนำเรื่องดีๆ ไปบอกต่อ แม้หลายคนยังเป็นกังวลและบางคนถึงกับเครียดเพราะเกรงว่าจะทำได้ไม่ดีพอ แต่เมื่อผ่านการทดลองสอนและได้รับฟังข้อเสนอแนะแบบเสริมพลังจากทีมวิจัยแล้ว นสส. วัยเพชรครู ก หลายคนให้ความเห็นตรงกันว่ารู้สึกมีความสุขที่ได้เป็น ครู ก พร้อมทั้งจะฝึกฝนเพื่อนำไปขยายผลต่อ
- การเตรียมตัว พบว่า มีน้อยมากทุกพื้นที่ สืบเนื่องจากสถานการณ์ COVID-19 ที่ทำให้กระบวนการดำเนินงานในพื้นที่ต้องหยุดชะงักไป ครู ก ขาดการซักซ้อมจนเลยความสำคัญของเป้าหมายในการสอนแต่ละบท เมื่อกลับเข้าสู่กระบวนการของโครงการฯ จึงไม่มีความพร้อมในการเป็นผู้สอน ถึงแม้ว่าจะมี นสส. วัยเพชรจำนวนหนึ่งที่มีความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตร แต่เนื่องจากขาดการรวมตัวอย่างต่อเนื่องและขาดการซ้อมให้มั่นใจ จึงเกิดความประหม่าสับสนในขณะทดลองสอน
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสอน พบว่า ทุกพื้นที่ที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก โดยยึดรูปแบบที่กำหนดไว้ในแต่ละบท มีการกำหนดผู้สอนหลักในแต่ละบท พี่เลี้ยงกลุ่ม ผู้สรุปประเด็น และผู้ควบคุมการใช้สื่อภาพและเสียง โดยมีการกำหนดบทบาทให้ตามความถนัดของ นสส. วัยเพชรแต่ละคน (put the right man to the right job) เช่น ผู้ที่เคยมีอาชีพเป็นครูจะได้รับบทบาทผู้สอน หรือผู้สรุป ผู้ที่มีความถนัดในการจัดการจะได้รับบทบาทในการดำเนินการ กำกับการใช้สื่อ และจับเวลา ผู้ที่มีความสามารถในการนำจะได้รับบทบาทเป็นผู้นำสนทนากลุ่มช่วงตั้งสติก่อนสตาร์ท ผู้ที่ไม่มั่นใจในการพูดในที่สาธารณะ ก็ได้รับบทบาทพี่เลี้ยงช่วยในกลุ่ม
- บทบาทผู้นำกลุ่ม นสส. วัยเพชร ครู ก แต่ละพื้นที่มีผู้นำกลุ่มที่เกิดขึ้นที่ทำหน้าที่ช่วยในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในทีม ประสานการทำงานและการฝึกซ้อม รวมทั้งกระตุ้นให้กำลังใจ นสส. วัยเพชร
- บทบาทของผู้บริหารและผู้ประสานงาน พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกิจกรรมโครงการนี้เป็นอย่างมาก โดยให้เกียรติมาเปิดงาน เข้าร่วมกิจกรรม ให้ข้อเสนอแนะ และมอบหมายให้ทีมผู้ประสานงานหลักที่ติดตามการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด ส่วนผู้ประสานงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของตำบล และผู้จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่ม นสส. วัยเพชร มีเพียงกลุ่ม นสส. วัยเพชรเชียงใหม่ ที่ไม่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสาน แต่มีแกนนำกลุ่ม นสส. วัยเพชรเป็นผู้ประสานงานเอง

- ศักยภาพการเป็น นสส. วัยเพชร ครู ก จากการสังเกต พบว่า ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยนสส. วัยเพชร ครู ก ที่มีศักยภาพสูงสุดคือ นสส. วัยเพชร ครู ก สกลนคร ตามมาด้วยสุพรรณบุรี และยานนาวา ซึ่งสะท้อนจากความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายของกิจกรรมอย่างชัดเจน การแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และการทำงานเป็นทีมที่แต่ละหน้าที่สอดประสานกันได้อย่างลงตัว อันเป็นผลมาจากการฝึกซ้อมและซักซ้อมความเข้าใจให้ตรงกัน และตรงกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลักสูตรได้วางไว้ ส่วน นสส. วัยเพชร ครู ก เชียงใหม่ และ ชะมาย ยังต้องทำความเข้าใจเป้าหมายของการจัดกิจกรรมแต่ละบทให้มากขึ้น และต้องให้ความสำคัญกับการฝึกซ้อมร่วมกันเพื่อให้การทำหน้าที่แต่ละบทบาทเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัยเพชรรู้ทันสื่อ
- ผลวิเคราะห์ทางสถิติสมรรถนะการเป็นครู ก (จากแบบประเมินก่อนการทดลองครั้งที่ 1 และหลังการทดลองฝึกสอนครั้งที่ 2 จำนวน 72 ชุด) ในด้านความพร้อมเบื้องต้น การเตรียมการสอน ความสามารถในการสอน และการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า นสส. วัยเพชร ครู ก มีสมรรถนะด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” “ความสามารถในการสอน” และ “การเตรียมการสอน” สูงขึ้นกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม ในขณะที่ด้าน “ความพร้อมเบื้องต้น” ภายหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าช่วงก่อนเข้ารับการอบรม ทั้งนี้ ค่าเฉลี่ยของทุกด้านทั้งก่อนและหลังการอบรมอยู่ในระดับ “สูง” ทั้งหมด

3. การผลักดันสู่ระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การสื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และ “นสส. วัยเพชร ครู ก” เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย โดยหลังจากที่โครงการได้สร้างหลักสูตรฯ และนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ที่มีทักษะการเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้เป็น ครู ก ที่สามารถจะเป็นผู้ใช้หลักสูตรฯ แล้ว โครงการฯ ได้ดำเนินการผลักดันให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อโดยการนำเอาหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้นใน 3 ระดับ ได้แก่

3.1 การผลักดันสู่ระดับนโยบายระดับท้องถิ่น โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MoU) ร่วม 7 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่างสมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเขตยานนาวา) องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดสุพรรณบุรี) เทศบาลนครสกลนคร (ดูแลโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร) เทศบาลตำบลชะมาย (ดูแลรีสอร์ทผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชะมาย จังหวัดนครศรีธรรมราช) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปูกา (ดูแลสถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดเชียงใหม่) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

3.2 การผลักดันสู่นโยบายระดับประเทศ โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MoU) ร่วม 3 องค์กร 1 ฉบับ ระหว่าง กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

3.3 การผลักดันสู่ระดับสาธารณะ โดยการสื่อสารประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ผ่านสื่อต่างๆ (5 ข่าว) การจัดเวทีแถลงข่าวและเปิดตัวหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ในวันที่ 9 ตุลาคม 2563 (สื่อมาร่วมงาน 7 สำนัก) และการประชาสัมพันธ์หลังโครงการ โดยหลักสูตรฯ และ นสส. วัยเพชร ครู ก ได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อแขนงต่างๆ (18 ชิ้น)

9.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ และการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ทำให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน ดังนี้

9.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ดังนี้

1) การได้รับข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฯ จากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นทั้งนักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้ที่มีประสบการณ์จากหลากหลายศาสตร์ ได้แก่ ด้านผู้สูงอายุ ด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ ด้านการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มวัยอื่นๆ ทำให้มุมมองที่ครอบคลุมทั้งในเชิงวิชาการและการปฏิบัติ

2) การตกลงหลักและสกัดองค์ความรู้ทางวิชาการสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้สูงอายุของคณะผู้วิจัย อันเป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในประเด็นด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

3) ทักษะการบูรณาการและประยุกต์ศาสตร์ที่เป็นความเชี่ยวชาญของนักวิจัยแต่ละคน ได้แก่ ศาสตร์ด้านผู้สูงอายุ การรู้เท่าทันสื่อ การสื่อสารระหว่างบุคคล และทุนทางวัฒนธรรม เพื่อเป้าหมายในการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อที่เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนาผู้สูงอายุได้จริง

4) ผู้ประสานงานในท้องถิ่นให้ความสำคัญและดูแลเอาใจใส่ในการนำเอาหลักสูตรฯ ที่สร้างขึ้นไปทดลอง โดยดูแลการทดลองและการฝึกซ้อมของ นสส. วัยเพชร อย่างใกล้ชิด พร้อมช่วยปรับแต่งเนื้อหาให้เข้าใจง่ายเพื่อเอื้อให้ผู้สูงอายุสามารถสอนได้ด้วยตนเอง และสะท้อนปัญหาในการใช้หลักสูตรฯ ให้คณะผู้วิจัย

5) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการฝึกสอน มีการปรับลดปริมาณเนื้อหาและความเป็นวิชาการให้อยู่ในศักยภาพที่จะสอนได้ ซึ่งสะท้อนให้คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับให้เนื้อหาของหลักสูตรให้ง่ายและน้อยลง เพื่อให้เหมาะสมกับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

6) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการฝึกสอนมีความตั้งใจและพยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรฯ ด้วยการให้สะท้อนความคิดเห็นและประเด็นที่ยังเป็นจุดอ่อนของหลักสูตรฯ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถสอนตามหลักสูตรฯ ได้จริง

7) การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุใช้หลักสูตรฯ อย่างยืดหยุ่น เช่น การใช้ภาษาถิ่นในการสอน การคิดกิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ทที่สอดคล้องกับความถนัดของผู้นำกิจกรรมและวิถีวัฒนธรรมหรือจิตของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ เช่น บางพื้นที่ใช้การทำสมาธิรูปแบบต่างๆ บางพื้นที่ใช้การเต้นประกอบเพลงที่สนุกสนาน บางพื้นที่ใช้วิธีการออกกำลังกายที่มีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ เป็นต้น

9.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนานักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก ดังนี้

1) นสส. วัยเพชร ครู ก

- เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการรู้เท่าทันสื่อที่มีต่อตนเอง
- มีทัศนคติที่ดีต่อการทำหน้าที่เป็นผู้สอน และการเผยแพร่ความรู้ให้ผู้สูงอายุคนอื่นได้รู้เท่าทันสื่อ
- มีต้นทุนประสบการณ์ด้านการสอนมาก่อน มีพื้นฐานการศึกษาที่ดี และ/หรือ มีความมั่นใจและความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ
- ให้ความสำคัญกับกระบวนการและการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของกิจกรรม (Activity based learning) ที่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันเป็นทีม (Team teaching) อย่างเป็นระบบ
- มีความเต็มใจในการทำหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ
- มีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำของทีมที่สามารถประสานการทำงาน จัดการความขัดแย้ง กระตุ้นและเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน รวมถึงแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกได้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัดและศักยภาพของแต่ละบุคคล
- สมาชิกของทีมผู้สอนมีความสัมพันธ์ที่ดีและมีการพบปะทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ
- ครอบคลุมสนับสนุนและเข้าใจการมาทำกิจกรรมของโครงการฯ ซึ่งรวมถึงการฝึกซ้อมฝึกสอนต่างๆ
- สามารถประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้

2) ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ

- ให้กำลังใจ (Moral support) นสส. วัยเพชร ครู ก โดยการมาทักทายหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ
- ตอกย้ำความสำคัญของการที่ผู้สูงอายุได้รับการเสริมศักยภาพให้เป็นผู้สอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ

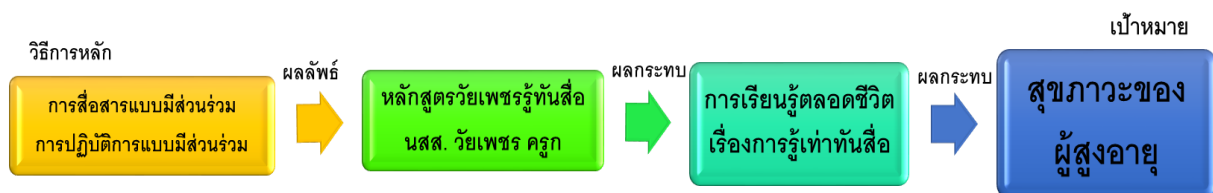
3) นักวิจัย

- เข้าใจธรรมชาติและข้อจำกัดของผู้สูงอายุ

- ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ได้รวดเร็ว ไม่ยึดติดกับรูปแบบที่ได้วางแผนและออกแบบไว้
- มีการติดตามและสื่อสารกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
- มีทักษะการเป็นพี่เลี้ยงหรือ facilitator ที่เป็นมิตรและเป็นกันเอง
- เต็มใจสนับสนุนงานด้านวิชาการอื่นๆ ที่ท้องถิ่นหรือผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือ นั่นคือ เป็นความสัมพันธ์แบบ Reciprocity
- มีจุดยืนในการทำงานวิจัยที่เน้นประโยชน์ของผู้ร่วมโครงการเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยความสำเร็จดังกล่าววิเคราะห์มาจากการแสดงศักยภาพของ นสส. วัยเพชร ในการทำหน้าที่เป็น ครู ก ในบางพื้นที่เท่านั้น (สกลนคร สุพรรณบุรี ยานนาวา) ส่วนพื้นที่ที่ยังมีช่องว่างในการพัฒนา (เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช) ก็สะท้อนว่าขาดปัจจัยเงื่อนไขที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพการเป็น ครู ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดต้นทุนประสบการณ์ด้านการสอน การไม่ให้ความสำคัญกับกระบวนการและการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่อง การไม่แบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และการไม่ทำงานเป็นทีมที่สอดคล้องกันของ นสส. วัยเพชร ครู ก

เมื่อประมวลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการสร้างหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ และนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร ครู ก สะท้อนให้เห็นวิธีการดำเนินงานหลัก 2 วิธี ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสุขภาวะของผู้สูงอายุ คือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action) ดังแผนภาพด้านล่าง

วิธีการดำเนินงานที่นำไปสู่การสร้างผลกระทบต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเรื่องการรู้เท่าทันสื่อและสุขภาวะของผู้สูงอายุ

9.3 ข้อเสนอแนะ

9.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศ

นอกเหนือจากข้อมูลปัจจัยความสำเร็จที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในดำเนินงานสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุด้วยกันเองแล้ว ในการขับเคลื่อนการใช้ของหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อให้เป็นกลไกหนึ่งในการสร้างเสริมสังคมสูงอายุไทยให้เป็นสังคมที่มีสุขภาวนั้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) สื่อสารสาธารณะเพื่อให้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 2) สำรวจสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทยโดยรวมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในพื้นที่ต่างๆ
- 7) ขับเคลื่อนผลักดันให้กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศกว่า 2000 โรงเรียน
- 8) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงดิจิทัลให้เห็นความสำคัญในการนำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้ผู้สูงอายุ
- 9) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการให้พิจารณาบรรจุหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อในการเรียนการสอนในโรงเรียนต่างๆ
- 10) สื่อสารและประสานความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข ให้พิจารณานำหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดอบรมเสริมศักยภาพให้ อสม. หรือเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ

9.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับท้องถิ่น

- 1) สนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนผู้สูงอายุที่มี นสส. วัยเพชร ครู ก บรรจุหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนผู้สูงอายุในโรงเรียนรุ่นต่อไป หรือขยายผลไปยังผู้สูงอายุในพื้นที่ตนเองหรือพื้นที่ใกล้เคียง หรือกลุ่มอื่นๆ เช่น เยาวชน วัยทำงาน วัยก่อนสูงอายุ นักเรียน กศน. เป็นต้น
- 2) สนับสนุนการสร้าง นสส. วัยเพชร ครู ก ให้มีจำนวนที่มากขึ้น
- 3) เสริมศักยภาพและความเข้มแข็งให้ นสส. วัยเพชร ครู ก เดิมอย่างต่อเนื่อง
- 4) สร้างการยอมรับ (Recognition) นสส. วัยเพชร ครู ก ให้เป็นอาชีพหนึ่งที่มีคุณค่าและศักดิ์ศรี รวมถึงได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ซึ่งจะช่วยสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

9.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สูงอายุ คือ ต้องเปิดใจและมองเห็นความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องการทำหนังสือ เพื่อการมีสุขภาวะที่ดีและความปลอดภัยในชีวิตวิถีใหม่

ภาคผนวก ก

แบบประเมินสมรรถนะการเป็นครูและการรู้เท่าทันสื่อ

ชื่อ.....

จังหวัด.....

แบบสอบถามประเมินการรู้เท่าทันสื่อของครู ก. (Pre-Test)

คำสั่ง โปรดวงกลมในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. ท่านเข้าใจความหมายของการรู้เท่าทันสื่อแค่ไหน	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
2. ท่านรู้ข้อเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อแค่ไหน	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
3. ท่านบอกได้หรือไม่ว่าอะไรคือความเสี่ยงจากสื่อ	บอกไม่ได้	บอกได้น้อย	บอกได้ปานกลาง	บอกได้มาก	บอกได้มากที่สุด
4. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าคนเรามีเหตุผลในการรับสื่อเสมอ ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
5. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าสื่อมีผลเสียต่อความคิดและการกระทำของผู้สูงอายุ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
6. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าสื่อมีผลดีต่อความคิดและการกระทำของผู้สูงอายุ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
7. ท่านรู้ตัวหรือไม่ว่าสื่อกำลังกระตุ้นความรู้สึกและความต้องการของท่าน	ไม่รู้เลย	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
8. ท่านวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของสื่อได้หรือไม่	วิเคราะห์ไม่ได้เลย	วิเคราะห์ได้น้อย	วิเคราะห์ได้ปานกลาง	วิเคราะห์ได้มาก	วิเคราะห์ได้มากที่สุด
9. ทุกครั้งที่รับสื่อ ท่านมีสติหรือไม่	ไม่มีสติ	มีสติน้อย	มีสติปานกลาง	มีสติมาก	มีสติมากที่สุด
10. ในชีวิตประจำวันท่านใช้คาถารู้เท่าทันสื่อหรือไม่	ไม่ได้ใช้เลย	ใช้น้อย	ใช้ปานกลาง	ใช้มาก	ใช้มากที่สุด

ชื่อ.....

จังหวัด.....

แบบสอบถามประเมินทักษะการสอนของครู ก. (Pre-Test)

คำสั่ง โปรดวงกลมในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ก. การเตรียมความพร้อมเบื้องต้น

1. ท่านมั่นใจแค่ไหนว่าตนเอง รู้เท่าทันสื่อ	ไม่มั่นใจ	มั่นใจน้อย	มั่นใจปาน กลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมาก ที่สุด
2. ท่านรู้หรือไม่ว่าคนที่ท่านจะสอนมี ความรู้เรื่องการเท่าทันสื่อมาก-น้อย แค่ไหน	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
3. ท่านรู้หรือไม่ว่าคนที่ท่านจะสอน โดยรวมแล้ว มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ อย่างไรบ้าง	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
4. ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสอน ผู้อื่นแค่ไหน	ไม่ตั้งใจ	ตั้งใจน้อย	ตั้งใจปาน กลาง	ตั้งใจมาก	ตั้งใจมาก ที่สุด
5. ท่านสามารถประเมินความพร้อม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการ สอนได้แค่ไหน (เช่น เวลาที่ใช้สอน ห้องเรียน อุปกรณ์ ฯลฯ)	ประเมิน ไม่ได้	ประเมินได้ น้อย	ประเมินได้ ปานกลาง	ประเมินได้ มาก	ประเมินได้ มาก ที่สุด
6. ท่านรู้หรือไม่ว่าควรใช้วิธีใดในการ สอนให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจ	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด

ข. ทักษะการสอน

1. ท่านสามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่า หลังจากที่ท่านสอนจะเกิดผลอะไรบ้างต่อผู้เรียน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
2. ท่านสามารถกำหนดเป้าหมายการสอน ที่จะแจ้งให้ผู้เรียนทราบได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
3. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
4. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
5. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้ไม่ซับซ้อนและเข้าใจง่ายได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างเหมาะสม	กำหนดได้เหมาะสมมาก
6. ท่านสามารถเรียงลำดับเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมหรือไม่	ทำไม่ได้เลย	ทำได้บ้าง	ทำได้พอสมควร	ทำได้ค่อนข้างเหมาะสม	ทำได้เหมาะสมมาก
7. ท่านสามารถเตรียมวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้แค่ไหน	เตรียมไม่ได้เลย	เตรียมได้บ้าง	เตรียมได้พอสมควร	เตรียมได้ค่อนข้างเหมาะสม	เตรียมได้เหมาะสมมาก
8. ท่านสามารถเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อประกอบการสอนได้อย่างเหมาะสม	เตรียมไม่ได้เลย	เตรียมได้บ้าง	เตรียมได้พอสมควร	เตรียมได้ค่อนข้างเหมาะสม	เตรียมได้เหมาะสมมาก

ค. ทักษะการสอน

1. ท่านสามารถเกริ่นนำเข้าสู่บทเรียนได้แค่ไหน	เกริ่นนำไม่ได้	เกริ่นนำได้บ้าง	เกริ่นนำได้พอสมควร	เกริ่นนำได้มาก	เกริ่นนำได้มากที่สุด
2. ท่านสามารถใช้ภาษาในการสอนได้อย่างเหมาะสมแค่ไหน	ใช้ไม่ได้	ใช้ได้บ้าง	ใช้ได้พอสมควร	ใช้ได้ค่อนข้างเหมาะสม	ใช้ได้เหมาะสมมาก
3. ท่านสามารถประเมินความสนใจของผู้เรียนและแก้ไขสถานการณ์ให้ได้หรือไม่	ทำไม่ได้	ทำได้บ้าง	ทำได้พอสมควร	ทำได้ค่อนข้างดี	ทำได้ดีมาก
4. ท่านสามารถประเมินความเข้าใจของผู้เรียนได้แค่ไหน	ประเมินไม่ได้	ประเมินได้บ้าง	ประเมินได้พอสมควร	ประเมินได้มาก	ประเมินได้มากที่สุด
5. ท่านสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม แค่ไหน	ไม่เปิดโอกาส	เปิดโอกาสน้อย	เปิดโอกาสปานกลาง	เปิดโอกาสมาก	เปิดโอกาสมากที่สุด
6. ท่านสามารถตอบข้อซักถามจากผู้เรียนได้แค่ไหน	ตอบไม่ได้เลย	ตอบได้น้อย	ตอบได้พอสมควร	ตอบได้เกือบหมด	ตอบได้ทั้งหมด
7. ท่านคิดว่าตนเองมีบุคลิกและการแต่งกายที่เหมาะสมหรือไม่	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมมากที่สุด
8. ท่านสามารถควบคุมเวลาในการสอนได้อย่างเหมาะสมแค่ไหน	คุมไม่ได้	คุมได้น้อย	คุมได้ปานกลาง	คุมได้มาก	คุมได้มากที่สุด
9. ท่านสามารถใช้อุปกรณ์หรือสื่อประกอบการสอนได้แค่ไหน	ใช้ไม่ได้	ใช้ได้น้อย	ใช้ได้ปานกลาง	ใช้ได้มาก	ใช้ได้มากที่สุด
10. ท่านสามารถสรุปบทเรียนได้แค่ไหน	สรุปไม่ได้เลย	สรุปได้น้อย	สรุปได้บ้าง ไม่ได้บ้าง	สรุปได้ค่อนข้างครบถ้วน	สรุปได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ชื่อ.....

จังหวัด.....

แบบสอบถามประเมินการรู้เท่าทันสื่อของครู ก. (Post-Test)

คำสั่ง โปรดวงกลมในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. ท่านเข้าใจความหมายของการรู้เท่าทันสื่อแค่ไหน	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
2. ท่านรู้ข้อเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อแค่ไหน	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
3. ท่านบอกได้หรือไม่ว่าอะไรคือความเสี่ยงจากสื่อ	บอกไม่ได้	บอกได้น้อย	บอกได้ปานกลาง	บอกได้มาก	บอกได้มากที่สุด
4. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าคนเรามีเหตุผลในการรับสื่อเสมอ ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
5. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าสื่อมีผลเสียต่อความคิดและการกระทำของผู้สูงอายุ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
6. ท่านเข้าใจหรือไม่ว่าสื่อมีผลดีต่อความคิดและการกระทำของผู้สูงอายุ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจน้อย	เข้าใจปานกลาง	เข้าใจมาก	เข้าใจมากที่สุด
7. ท่านรู้ตัวหรือไม่ว่าสื่อกำลังกระตุ้นความรู้สึกและความต้องการของท่าน	ไม่รู้เลย	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
8. ท่านวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของสื่อได้หรือไม่	วิเคราะห์ไม่ได้เลย	วิเคราะห์ได้น้อย	วิเคราะห์ได้ปานกลาง	วิเคราะห์ได้มาก	วิเคราะห์ได้มากที่สุด
9. ทุกครั้งที่รับสื่อ ท่านมีสติหรือไม่	ไม่มีสติ	มีสติน้อย	มีสติปานกลาง	มีสติมาก	มีสติมากที่สุด
10. ในชีวิตประจำวันท่านใช้คาถารู้เท่าทันสื่อหรือไม่	ไม่ได้ใช้เลย	ใช้น้อย	ใช้ปานกลาง	ใช้มาก	ใช้มากที่สุด

ชื่อ.....

จังหวัด.....

แบบสอบถามประเมินทักษะการสอนของครู ก. (Post-Test)

คำสั่ง โปรดวงกลมในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ก. การเตรียมความพร้อมเบื้องต้น

1. ท่านมั่นใจแค่ไหนว่าตนเอง รู้เท่าทันสื่อ	ไม่มั่นใจ	มั่นใจน้อย	มั่นใจปาน กลาง	มั่นใจมาก	มั่นใจมาก ที่สุด
2. ท่านรู้หรือไม่ว่าคนที่ท่านจะสอนมี ความรู้เรื่องการเท่าทันสื่อมาก-น้อย แค่ไหน	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
3. ท่านรู้หรือไม่ว่าคนที่ท่านจะสอน โดยรวมแล้ว มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ อย่างไรบ้าง	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด
4. ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสอน ผู้อื่นแค่ไหน	ไม่ตั้งใจ	ตั้งใจน้อย	ตั้งใจปาน กลาง	ตั้งใจมาก	ตั้งใจมาก ที่สุด
5. ท่านสามารถประเมินความพร้อม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการ สอนได้แค่ไหน (เช่น เวลาที่ใช้สอน ห้องเรียน อุปกรณ์ ฯลฯ)	ประเมิน ไม่ได้	ประเมินได้ น้อย	ประเมินได้ ปานกลาง	ประเมินได้ มาก	ประเมินได้ มาก ที่สุด
6. ท่านรู้หรือไม่ว่าควรใช้วิธีใดในการ สอนให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจ	ไม่รู้	รู้น้อย	รู้ปานกลาง	รู้มาก	รู้มากที่สุด

ข. ทักษะการสอน

1. ท่านสามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่า หลังจากที่ท่านสอนจะเกิดผลอะไรบ้างต่อผู้เรียน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
2. ท่านสามารถกำหนดเป้าหมายการสอน ที่จะแจ้งให้ผู้เรียนทราบได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
3. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
4. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างครบถ้วน	กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์
5. ท่านสามารถกำหนดเนื้อหาให้ไม่ซับซ้อนและเข้าใจง่ายได้แค่ไหน	กำหนดไม่ได้เลย	กำหนดได้บ้าง	กำหนดได้พอสมควร	กำหนดได้ค่อนข้างเหมาะสม	กำหนดได้เหมาะสมมาก
6. ท่านสามารถเรียงลำดับเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมหรือไม่	ทำไม่ได้เลย	ทำได้บ้าง	ทำได้พอสมควร	ทำได้ค่อนข้างเหมาะสม	ทำได้เหมาะสมมาก
7. ท่านสามารถเตรียมวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้แค่ไหน	เตรียมไม่ได้เลย	เตรียมได้บ้าง	เตรียมได้พอสมควร	เตรียมได้ค่อนข้างเหมาะสม	เตรียมได้เหมาะสมมาก
8. ท่านสามารถเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อประกอบการสอนได้อย่างเหมาะสม	เตรียมไม่ได้เลย	เตรียมได้บ้าง	เตรียมได้พอสมควร	เตรียมได้ค่อนข้างเหมาะสม	เตรียมได้เหมาะสมมาก

ค. ทักษะการสอน

1. ท่านสามารถเกริ่นนำเข้าสู่บทเรียนได้แค่ไหน	เกริ่นนำไม่ได้	เกริ่นนำได้บ้าง	เกริ่นนำได้พอสมควร	เกริ่นนำได้มาก	เกริ่นนำได้มากที่สุด
2. ท่านสามารถใช้ภาษาในการสอนได้อย่างเหมาะสมแค่ไหน	ใช้ไม่ได้	ใช้ได้บ้าง	ใช้ได้พอสมควร	ใช้ได้ค่อนข้างเหมาะสม	ใช้ได้เหมาะสมมาก
3. ท่านสามารถประเมินความสนใจของผู้เรียนและแก้ไขสถานการณ์ให้ได้หรือไม่	ทำไม่ได้	ทำได้บ้าง	ทำได้พอสมควร	ทำได้ค่อนข้างดี	ทำได้ดีมาก
4. ท่านสามารถประเมินความเข้าใจของผู้เรียนได้แค่ไหน	ประเมินไม่ได้	ประเมินได้บ้าง	ประเมินได้พอสมควร	ประเมินได้มาก	ประเมินได้มากที่สุด
5. ท่านสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม แค่ไหน	ไม่เปิดโอกาส	เปิดโอกาสน้อย	เปิดโอกาสปานกลาง	เปิดโอกาสมาก	เปิดโอกาสมากที่สุด
6. ท่านสามารถตอบข้อซักถาม จากผู้เรียนได้แค่ไหน	ตอบไม่ได้เลย	ตอบได้น้อย	ตอบได้พอสมควร	ตอบได้เกือบหมด	ตอบได้ทั้งหมด
7. ท่านคิดว่าตนเองมีบุคลิกและการแต่งกายที่เหมาะสมหรือไม่	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมมากที่สุด
8. ท่านสามารถควบคุมเวลาในการสอนได้อย่างเหมาะสมแค่ไหน	คุมไม่ได้	คุมน้อย	คุมได้ปานกลาง	คุมได้มาก	คุมได้มากที่สุด
9. ท่านสามารถใช้อุปกรณ์หรือสื่อประกอบการสอนได้แค่ไหน	ใช้ไม่ได้	ใช้น้อย	ใช้ได้ปานกลาง	ใช้ได้มาก	ใช้ได้มากที่สุด
10. ท่านสามารถสรุปบทเรียนได้แค่ไหน	สรุปไม่ได้เลย	สรุปได้น้อย	สรุปได้บ้าง ไม่ได้บ้าง	สรุปได้ค่อนข้างครบถ้วน	สรุปได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ภาคผนวก ข

หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อและสื่อการสอน

รูปเล่มหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ พร้อมE- BOOK

<https://lc.mahidol.ac.th/documents/PublicationMultimedia/EBooks/ElderCurriculum/>

วีดิทัศน์ประกอบสาริตการสอนในหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ

<https://lc.mahidol.ac.th/th/PublicationMultimedia/VDOClips.htm>

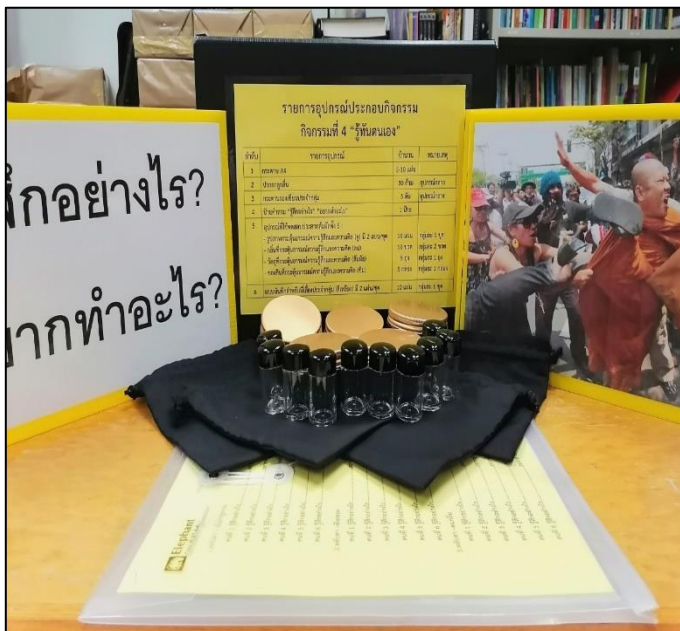
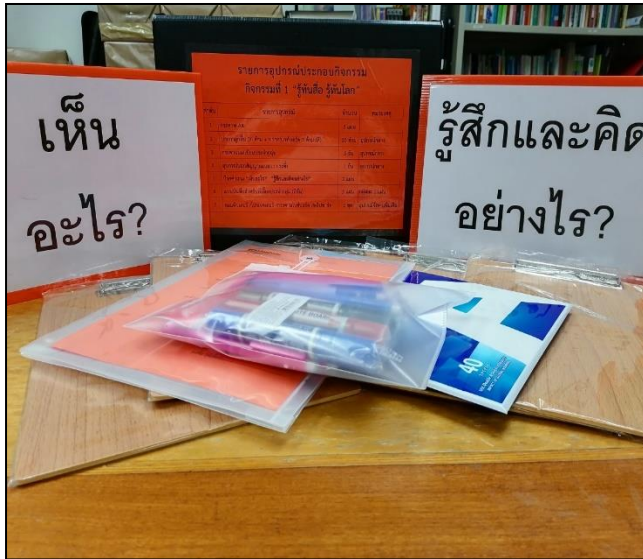
คลิปเบื้องหลังโฆษณา

<https://lc.mahidol.ac.th/th/PublicationMultimedia/VDOClips.htm>

อุปกรณ์ประกอบการสอน (Box Set)

สื่อ:

ภาคผนวก ค

รายชื่อนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก)

รายนามนักร้องสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก) สถาบันภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลแม่ปูกา
จังหวัดเชียงใหม่

1. นายกมล	เชื่อนจินดาวงศ์
2. นายบุญเฉลิม	ผลชำนาญ
3. นางจินตนา	ไชยขาววงศ์
4. นางโสฬส	ติสนธิ
5. นางเฉลียว	เลื่อนเครือ
6. นางสาวมาติกา	ธรรมชัย
7. นางจินดา	เดชคุณมาก
8. นางวิไลวรรณ	พัฒนพิชัย

รายนามนักร้องสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก) โรงเรียนผู้สูงอายุเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

1. นายบุญแก้ว	พุกยงค์
2. นายภวัต	ชมยินดี
3. นายเข้ม	บวบมี
4. นายพยนต์	อ่อนกลิ่น
5. นายบุญพริ้ง	นาควงษ์
6. นางปอหลุน	สร้อยระย้า
7. นางสาวรงค์	บุญมาดี
8. นางนวลจันทร์	อ่อนกลิ่น
9. นางเลียง	พันธุ์สวรรค์
10. นางนารี	วงศ์ละคร
11. นางกุลรภัส	ขุนเศรษฐี
12. นางภัสสรศศิริ	เพิ่มทองคำ
13. นางจิมลิ้ม	ปิยะวัฒนานนท์
14. นางสาวปณภรณ์	สุขสะอาด
15. นางเฉลิมพร	เสาร์เพ็ชร
16. นายสิงหาญ	ลิตกันโต
17. นางนภาลัย	บวบมี

18. นางสาวณัชพิมพ์ ขวัญเพิ่มทองคำ

รายนามนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก) รีสอร์ทผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลชะมาย

1. นายสุจินต์	แสงเงิน
2. นายอำพล	พุทธศาสน์
3. นางสาวนศรี	แสงเงิน
4. นางอารีย์	นาคสีทอง
5. นางสาวณภัทร	ทองคำชุม
6. นางสาวรัตน์	สิงห์คีประภา
7. นางประคอง	คงขาว
8. นางยาใจ	พิกุลทอง
9. นางฤดีมาศ	ไชยศรี
10. นางสาวบุญ	ศรีพัฒนาพิบูล
11. นางวนิดา	มณีโชติ
12. นางอำไพ	เรืองจรัส

รายนามนักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก) โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนคร จังหวัดสกลนคร

1. นางสาวนิตยา	ทีโคโงน
2. นางสาวศรินญา	กุศลเฉลิมวิทย์
3. นางสาวอุ้นเรือง	เผือกพงษ์
4. นางสาวกัญญ์ชุลีกุล	บุญมาก
5. นางสาวกุลลาบทอง	ปัญญาสาร
6. นางสาวประพันธ์ศรี	ไชยโพธิ์
7. นางสาวรินทนา	ผลวิเชียร
8. นางสาวเดือนใจ	จันทร์สันเทียะ
9. นางสาวกาญจนา	สอนคะ
10. นางสาวพนมวรรณ	ทองแสง
11. นางสาวกรรณิกา	องอาจ
12. นางสาวศิริลักษณ์	กูประโทก

13. นางกิตติยา	ภักดีสุวรรณ
14. นางอุไรวรรณ	กฤษณะเศรษฐี
15. นางบันเทิง	คงประดิษฐ์
16. นางสาวรรณี	วิรงค์
17. นางมาลินี	สาขามูละ

รายนามักสื่อสารสุขภาพะวัยเพชร (ครู ก) โรงเรียนผู้สูงอายุเขตนานาวา กรุงเทพมหานคร

1. ร.ต.ชัชวาลย์	รังสิกรณ์
2. นางสาวรัตนา	ศิริวัฒน์โยธิน
3. นางสาวกุสุมา	ไพล่ไพบูลย์
4. นางทิพวรรณ	พุทธชาติเสวี
5. นางสาวคณินนิตย	เจริญศิริ
6. นางสาวบุญรื้อ	รักธงไทย
7. นายวิทยา	ปิยะวิโรจน์
8. นางสาวบุปผา	คงธนสุนทร
9. นางสุจิตรา	ทิพย์สุข
10. นายประพันธ์	เกษรสังข์
11. นางสาวสุวิมล	พีรพัฒน์ดิษฐ์
12. นางพรรณวดี	พรหมโสภี
13. นางสาวกัลยา	มั่งทวิพงษ์
14. นางสาวสุวรรณา	สอนกระต่าย
15. นายพิพัฒน์พร	บุญสอน

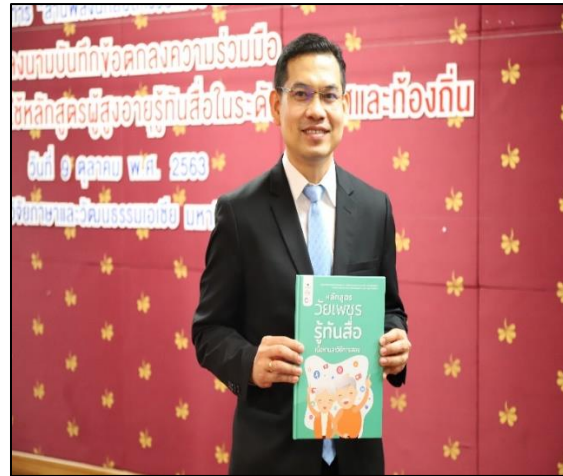
ภาคผนวก ง

เปิดตัวหลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ

นักสื่อสารสุขภาวะวัยเพชร (ครู ก)

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)

เปิดตัวหลักสูตรวัยเพชรรู้หนังสือ

เปิดตัวนักร้องสารสภาวะวัยเพชร (ครู ก)

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)

เอกสารบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับประเทศ (MOU)

กรมกิจการผู้สูงอายุ
DEPARTMENT OF OLDER PERSONS

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

เรื่อง การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในระดับประเทศ

ระหว่าง

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

และ

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

และ

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ทำขึ้นเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่าง

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ ๙๙๙ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “สถาบันฯ” ฝ่ายหนึ่ง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาคารมหานครยิบซัม ชั้น ๒๐ โซน B เลขที่ ๕๓๙/๒ ถนนศรีอยุธยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐ โดยนางสุจิตรา พิทยานรเศรษฐ์ อธิบดีกรมกิจการผู้สูงอายุ ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “กรมกิจการผู้สูงอายุ” ฝ่ายหนึ่ง และ

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เลขที่ ๙๙/๘ อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐ โดย ดร.สุปรีดา อุดุลยานนท์ ผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “สสส.” อีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งสามฝ่ายได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

สถาบันฯ กรมกิจการผู้สูงอายุ และ สสส. เห็นความสำคัญและมีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนผลักดันการใช้ประโยชน์จากหลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ เพื่อสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ผู้สูงอายุไทย

๒. หน้าที่ของสถาบันฯ

สถาบันฯ มีหน้าที่พัฒนา เผยแพร่ และประเมินผลการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ หรือ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการในการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

๓. หน้าที่ของกรมกิจการผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ มีหน้าที่ให้ความร่วมมือด้านการส่งเสริมและสนับสนุนในการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นพื้นที่นำร่องการใช้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายของกรมกิจการผู้สูงอายุนำเอาหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่น รวมถึงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

๔. หน้าที่ของสสส.

สสส. มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ผู้สูงอายุไทย การจัดสรรทุนสนับสนุนการพัฒนา “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” และคู่มือการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรฯ สำหรับผู้สูงอายุไทยในเมืองและชนบท การสื่อสารสาธารณะ การขับเคลื่อนขยายผล หลักสูตรฯ ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้หน่วยงานและภาคีของ สสส. ที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรฯ ไปใช้ในระดับพื้นที่และท้องถิ่น

๕. สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา หรือสิทธิอื่นใดของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และได้นำมาใช้ในการดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงนี้ ย่อมเป็นของฝ่ายนั้น และการเข้าทำบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ไม่ถือเป็นการให้สิทธิฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้ทรัพย์สินทางปัญญาของตน เว้นแต่จะมีความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรของฝ่ายที่มีสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น

ผลงานวิจัย หรือทรัพย์สินทางปัญญาใดๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงนี้ให้แต่ละฝ่ายตกลงกันเป็นรายกรณีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการ ในผลงานวิจัยหรือทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิอื่นใด

๖. การรักษาความลับ

ทั้งสามฝ่ายตกลงว่าจะรักษาความลับซึ่งฝ่ายที่เป็นเจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับประสงค์จะให้เก็บรักษาข้อมูลดังกล่าวไว้เป็นความลับ โดยทั้งสามฝ่ายจะไม่เปิดเผย เผยแพร่ หรือกระทำได้ด้วยวิธีการใดให้บุคคลภายนอกได้ทราบข้อมูลที่เป็นความลับอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นต้องนำข้อมูลที่เป็นความลับดังกล่าวไปใช้ดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ หรือกรณีที่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากฝ่ายที่เป็นเจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับ

๗. การเปลี่ยนแปลงแก้ไขบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ให้ทำตามแบบและพิธีการเช่นเดียวกับการทำบันทึกข้อตกลงร่วมมือนี้

๘. กำหนดระยะเวลาบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเป็นต้นไป และมีกำหนดระยะเวลาความร่วมมือ ๔ (สี่) ปี นับแต่วันที่ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้ ทั้งนี้ ทั้งสามฝ่ายอาจตกลงขยายระยะเวลาความร่วมมือภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ออกไปได้ตามความเหมาะสม โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงแก้ไขเพิ่มเติมบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้

๙. การยกเลิกบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจยกเลิกบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ได้ หากมีเหตุอันควรแก่การยกเลิก โดยส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือระบุรายละเอียดและสาเหตุในการยกเลิกให้ทุกฝ่ายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓๐ (สามสิบ) วัน หรือตามที่ได้ตกลงกันเป็นหนังสือ

บันทึกข้อตกลงนี้จัดทำขึ้นเป็น ๓ (สาม) ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน ทุกฝ่ายได้อ่านทำความเข้าใจตามข้อตกลงโดยละเอียดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและประทับตรา(ถ้ามี) และต่างฝ่ายต่างยึดถือไว้ ฝ่ายละ ๑ (หนึ่ง) ฉบับ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล

กรมกิจการผู้สูงอายุ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรุต ไผ่เออร์)
ผู้อำนวยการสถาบันฯ

(นางสุจิตรา พิทยานรเศรษฐ์)
อธิบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.นันทิยา ดวงภุมเมศ)
พยาน

(นางอภิญญา ชมภูมาศ)
พยาน

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

(ดร.สุปรีดา อุดุลยานนท์)
ผู้จัดการ

(ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม)
พยาน

เอกสารบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับท้องถิ่น (MOU)

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ
เรื่อง การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรผู้สูงอายุรู้ทันสื่อในระดับท้องถิ่น
ระหว่าง
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล
และ
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และ
เทศบาลนครสกลนคร
และ
เทศบาลตำบลชะมาย
และ
เทศบาลตำบลแม่ปูคา
และ
องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย
และ
สมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ทำขึ้นเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่าง

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ ๙๙๙ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบล ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์ ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “สถาบันฯ” ฝ่ายหนึ่ง

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เลขที่ ๙๙/๘ อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ ซอยงามดูพลี แขวงทุ่ง มหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐ โดย ดร.สุปรีดา อุดุลยานนท์ ผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “สสส.” อีกฝ่ายหนึ่ง และ

เทศบาลนครสกลนคร เลขที่ ๑๖๙๕ ถนนสุขเกษม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัด สกลนคร รหัสไปรษณีย์ ๔๗๐๐๐ โดย นายโกมุท ทิฆนนานนท์ นายกเทศมนตรีนครสกลนคร ซึ่งต่อไปในบันทึก ข้อตกลงนี้ เรียกว่า “เทศบาลฯ.” อีกฝ่ายหนึ่ง และ

เทศบาลตำบลชะมาย เลขที่ ๙๙/๙ หมู่ ๖ ถนนหนองเหียง-จันดี ตำบลชะมาย อำเภอทุ่งสง จังหวัด นครศรีธรรมราช ๘๐๑๑๐ โดย นายประพัฒน์ รักศรีทอง นายกเทศมนตรีตำบลชะมาย ซึ่งต่อไปในบันทึก ข้อตกลงนี้ เรียกว่า “เทศบาลฯ.” อีกฝ่ายหนึ่ง และ

เทศบาลตำบลแม่ปูกา สำนักงานเทศบาลตำบลแม่ปูกา เลขที่ ๒๓๙ ม.๓ ต.แม่ปูกา อ.สันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ ๕๐๑๓๐ โดย นายสุพจน์ วรรณก้อน นายกเทศมนตรีตำบลแม่ปูกา ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “เทศบาลฯ.” อีกฝ่ายหนึ่ง และ

องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย เลขที่ ๒๒๒ หมู่ ๑๔ ตำบล พลับพลาไชย อำเภอ อุ้มทอง จังหวัด สุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐ โดย นายพีระศักดิ์ มาตรศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย ซึ่งต่อไปในบันทึก ข้อตกลงนี้ เรียกว่า “องค์การบริหารส่วนตำบลฯ.” อีกฝ่ายหนึ่ง และ

สมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม เลขที่ ๑๐๙/๒๑๗ ซอยบางขุนเทียน ๑๔ แขวงสามก่า เขตบางขุน เทียน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐ โดย นางสาวดลยา สุทธิวนา นายกสมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม ซึ่งต่อไปในบันทึกข้อตกลงนี้ เรียกว่า “สมาคมฯ.” อีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งเจ็ดฝ่ายได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

สถาบันฯ สสส. เทศบาลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ และสมาคมฯ มีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนผลักดันการใช้ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุในท้องถิ่น

๒. หน้าที่ของสถาบันฯ

สถาบันฯ มีหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการและเสริมสร้างศักยภาพนักสื่อสารสุขภาวะสูงอายุแกนนำ หรือ “นสส. วัยเพชร ครู ก” ให้สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อตาม “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ให้กับผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ และ/หรือในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. หน้าที่ของเทศบาลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ และสมาคมฯ

เทศบาลฯ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ และสมาคมฯ มีหน้าที่ผลักดันการสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าสู่นโยบายท้องถิ่น บรรจุ “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุในสังกัด สนับสนุนให้ “นสส. วัยเพชร ครู ก” สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการสร้าง “นสส. วัยเพชร ครู ก” ให้มีจำนวนมากขึ้น และขยายการสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อให้ผู้สูงอายุและ/หรือกลุ่มวัยอื่นในพื้นที่

๔. หน้าที่ของสสส.

สสส. มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและสร้างเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ผู้สูงอายุไทย การจัดสรรทุนสนับสนุนการขับเคลื่อน “หลักสูตรวัยเพชรรู้ทันสื่อ” ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และการสื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้เพื่อขยายผลการขับเคลื่อนหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

๕. สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา หรือสิทธิอื่นใดของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และได้นำมาใช้ในการดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงนี้ ย่อมเป็นของฝ่ายนั้น และการเข้าทำบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ไม่ถือเป็นการให้สิทธิฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้ทรัพย์สินทางปัญญาของตน เว้นแต่จะมีความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรของฝ่ายที่มีสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น

ผลงานวิจัย หรือทรัพย์สินทางปัญญาใดๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงนี้ให้แต่ละฝ่ายตกลงกันเป็นรายกรณีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการ ในผลงานวิจัยหรือทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิอื่นใด

๖. การรักษาความลับ

ทั้งเจ็ดฝ่ายตกลงว่าจะรักษาความลับซึ่งฝ่ายที่เป็นเจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับประสงค์จะให้เก็บรักษาข้อมูลดังกล่าวไว้เป็นความลับ โดยทั้งเจ็ดฝ่ายจะไม่เปิดเผย เผยแพร่ หรือกระทำการด้วยวิธีการใดให้บุคคลภายนอกได้ทราบข้อมูลที่เป็นความลับอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นต้องนำข้อมูลที่เป็นความลับดังกล่าวไปใช้ดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ หรือกรณีที่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากฝ่ายที่เป็นเจ้าของข้อมูลที่เป็นความลับ

๗. การเปลี่ยนแปลงแก้ไขบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ให้ทำตามแบบและพิธีการเช่นเดียวกับการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้

๘. กำหนดระยะเวลาบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้มีระยะเวลา ๔ (สี่) ปี โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเป็นต้นไป ทั้งนี้ ทั้งเจ็ดฝ่ายอาจตกลงขยายระยะเวลาความร่วมมือภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ออกไปได้ตามความเหมาะสม โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงแก้ไขเพิ่มเติมบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้

๙. การยกเลิกบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจยกเลิกบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ได้ หากมีเหตุอันควรแก่การยกเลิก โดยส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือระบายรายละเอียดและสาเหตุในการยกเลิกให้ทุกฝ่ายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓๐ (สามสิบ) วัน หรือตามที่ได้ตกลงกันเป็นหนังสือ

บันทึกข้อตกลงนี้จัดทำขึ้นเป็น ๗ (เจ็ด) ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน ทุกฝ่ายได้อ่านทำความเข้าใจตาม
ข้อตกลงโดยละเอียดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและประทับตรา(ถ้ามี) และต่างฝ่าย
ต่างยึดถือไว้

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์)
ผู้อำนวยการสถาบันฯ

(ดร.สุปรีดา อุดุลยานนท์)
ผู้จัดการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. นันทิยา ดวงภุมเมศ)
พยาน

(ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม)
พยาน

เทศบาลนครสกลนคร

เทศบาลตำบลชะมาย

(นายโกมุท ทีฆธนานนท์)
นายกเทศมนตรี

(นายประพัฒน์ รัชศรีทอง)
นายกเทศมนตรี

(นางสาวภัทริยากร คะอังกู)
พยาน

(นายนครินทร์ กะจันทิพย์)
พยาน

เทศบาลตำบลแม่ปูคา

องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย

(นายสุพจน์ วรรณก้อน)
นายกเทศมนตรี

(นายพีระศักดิ์ มาตรศรี)
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

(นายศรีทน กำมะโน)
พยาน

(นางสุภัทรา มาตรศรี)
พยาน

สมาคมส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อสังคม

(นางสาวดลยา สุทธิวนา)
นายกสมาคม

(นายลิขิต ลิ้มรสรวย)
พยาน

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). โรงเรียนผู้สูงอายุประเทศไทยรายภาค (สิงหาคม 60). สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก <http://www.dop.go.th/th/know/5/44>
- กันติพิชญ์ ใจบุญ และพรเทพ เฮง. (2561). อาวุโสเล่นโซเชียลฯ ป้องกันเสี่ยง เลี่ยงมิจฉาชีพ. โพสต์ทูเดย์ออนไลน์ สืบค้นวันที่ 8 มิถุนายน 2562 จาก <https://www.posttoday.com/life/life/551718>
- เข็มพร วิรุณราพันธ์ อรรถพล อนันตวรฤกษ์ พรชาสิริ กุหลาบ และณภัทร เรืองนภากุล, (2562). โครงการพัฒนาตัวบ่งชี้ระดับสังคมและข้อเสนอเชิงนโยบายในการส่งเสริม การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล เพื่อการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จินตนา ต้นสุวรรณนนท์. (2559). สร้างการรู้เท่าทันสื่อ คือ การพัฒนาคุณภาพสื่อและผู้บริโภคสื่อในสังคมไทยอย่างยั่งยืน *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 9 (2), 89-97.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). การพัฒนาหลักสูตร :หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อลิ้นเปรส
- ดาวิชา ศรีธัญรัตน์. (2559). AUN-QA Guidebook โครงการพัฒนาแนวทางการเขียนรายงาน AUN-QA. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ และดนุลดา จามจุรี. (2554).การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ: วิถีทางในการสร้างพลังการรู้เท่าทันสื่อ.*วารสารนักบริหาร*, 31(2), 63-69.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2561). ผลวิจัย 3 อันดับ สื่อที่ทรงอิทธิพลต่อผู้สูงอายุ มากที่สุด. สืบค้นวันที่ 8 มิถุนายน 2562 จาก <https://mgronline.com/smes/detail/9610000091875>
- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก, 49.
- พนม คลี่ฉายา. (2556). ความต้องการข่าวสาร การใช้สื่อ และนิสัยการเปิดรับสื่อ ของผู้สูงอายุไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์* ปีที่ : 31 ฉบับที่ : 2 เลขหน้า : 1-26
- พนม คลี่ฉายา. (2557). “การรู้เท่าทันสื่อมวลชนกระแสหลักของคนกรุงเทพมหานคร”.*วารสารนิเทศศาสตร์*. 32(2), 1-24.
- พนม คลี่ฉายา. (2559). การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของนักเรียนมัธยม.*นิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 20 (1), 46-57.
- พนม คลี่ฉายา. (2563). รายงานการวิจัย “การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ และข้อเสนอเพื่อเสริมสร้างภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทย. โดยทุนสนับสนุนจากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์ ผู้สูงอายุรู้ทันสื่อ: สร้างหลักสูตรและขยายเครือข่ายนักสื่อสารสุขภาพ | 148

พิทักษ์ศักดิ์ ทิศาภาคย์, ชนัญสราร อรณพ ณ อยุธยา และวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2562). “การพัฒนา
ตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ประชาธิปไตยของผู้สูงอายุในประเทศไทย”. วารสารการสื่อสารมวลชน. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2562),
168 -180.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2558). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558. สืบค้นวันที่ 8
มิถุนายน 2562 จาก [http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/
PDF/Elderly2015-Thai-Final.pdf](http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Elderly2015-Thai-Final.pdf)

มณฑรา ธรรมบุศย์. (ม.ป.ป.). ลีลาการเรียนรู้ (Learning Style). สืบค้นวันที่ 22 เมษายน 2562 จาก
<http://portal.edu.chula.ac.th/girl/blog/view.php?Bid=1245038152800790>

สิรินทร พิบูลานูวัจน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. (2562). รายงานโครงการฉบับ
สมบูรณ์ “สูงวัยไม่เสเพลสื่ออย่างรู้เท่าทัน : สร้างนักสื่อสารสุขภาวะที่รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ.
โดยทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)

สุธีรา บัวทอง สุทธิพงศ์ สภาพอดด์ และ ศิริณา จิตต์จรัส. (2558). ผู้สูงอายุกับเหตุผลในการเรียนรู้ วิธีการ
เรียนรู้ และสิ่งที่ต้องการเรียนรู้. วารสารศึกษาศาสตร์, 12(1-2), 6-17.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). แผนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2560.
สืบค้นจาก [http://www.thaihealth.or.th/Books/475/แผนการดำเนินงานประจำปี+
2560.html](http://www.thaihealth.or.th/Books/475/แผนการดำเนินงานประจำปี+2560.html)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564. สืบค้นจาก [http://www.nesdb.go.th/
ewt_dl_link.php?nid=6422](http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422)

อนุชา โสมาบุตร. (2013). สืบค้นวันที่ 22 เมษายน 2562 จาก [https://teacherweekly.
wordpress.com/2013/09/25/information-media-and-technology-skills/](https://teacherweekly.wordpress.com/2013/09/25/information-media-and-technology-skills/)

อุษา บิ๊กกินส์.(2555). การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ.วารสารสุทธิปริทัศน์, 26(80), 1471-62

ภาษาอังกฤษ

Beauchamp, G.A (1981). A curriculum theory (4th ed.). Itusch, Illinois: F.E. Peacock.

Buckingham, D. (2003). Media education literacy, learning contemporary culture. UK:
polity.

Buckingham, D. (2007). *Media education: literacy, learning and contemporary culture*,
Cambridge: Polity Press. ISBN 978-0745628301.

- Buckingham, D. (2008). Defining Digital Literacy-What Do Young People Need to Know About Digital Media? in C. Lankshear, & M. Knobel, M. (eds.). *Digital Literacies: concepts, policies and practices*. (pp. 73-88). Peter Lang, New York, NY.
- Celot, P. 2009. Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels. Retrieved from http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/literacy-criteria-report_en.pdf
- Center of Media literacy. 2008. Literacy for the 21st Century: An Overview & Orientation Guide to Media Literacy Education. Retrieved December 22, 2018 from http://medialit.org/sites/default/files/01a_mlkorientation_rev2.pdf
- Hobbs, R. (2006). Multiple visions of multimedia literacy: Emerging areas of synthesis. In M.
- Hobbs, R. & Moore, D. C., (2013). *Discovering Media Literacy: Teaching Digital Media and Popular Culture in Elementary School*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Livingstone, S. (2004). What is media literacy? *Intermedia*, 32 (3). pp. 18-20.
- Potter, W. J. (2005). *Media literacy*. 3rd. ed. USA, Sage Publication
- Potter, W. J. (2010). The State of Media Literacy. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 54 (4): 675–696. doi:10.1080/08838151.2011.521462. ISSN 0883-8151.
- Silverblatt, A. (1995). *Media Literacy Keys to Interpreting Media Messages*. USA: Praeger Publishers.
- UNESCO. (2013). *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guideline*. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.